

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÇEVİRİNİN YERİ VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**Hazırlayan
Oğuz YÜCEL**

113249

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Yusuf Kenan ÖNCÜ**

113249

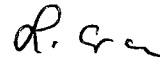
Ankara-2002

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Oğuz YÜCEL'e ait Yabancı Dil Öğretiminde Çevirinin Yeri ve Önemi adlı
Çalışma, jürimiz tarafından Alman Dili Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)
Başkan Yrd. Doç. Dr. Şenif Öreç
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

(İmza)
Üye Yrd. Doç. Dr. Kenan Öncü
Akademik Unvanı, Adı Soyadı (Danışmanı)

(İmza)
Üye Yrd. Doç. Dr. Leyla Erçan
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖZET

On bölümden oluşan bu çalışmada genelde Türkiye’de çevirinin yabancı dil öğretimindeki yeri ve önemi, özelde de Almanca öğretimine olan katkısı belirlenmeye çalışılmıştır. Giriş bölümünde çalışmanın önemi, amacı ve alanı üzerinde durulmuş, birinci bölümde ise çevirinin değişik tanımlarına yer verilmiş ve genel bir giriş yapılmıştır. Daha sonra sırasıyla şu konular üzerinde kapsamlı bir şekilde durulmuştur:

-Çeviri tarihi gelişimi açısından eskiçağ, ortaçağ, rönesans-reformasyon ve romantik dönemleri kapsayarak, bugüne kadar olan araştırmalar da dahil olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

-Çeviride eşdeğerlilik konusuna ve bunun çevirideki önemine yer verilmiştir.

-Çeviri türleri, kelimesi kelimesine çeviri, gramer çevirisi, bilgilendirici çeviri ve iletişimsel çeviri olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

-Çeviri eğitiminin genel hedeflerinin sınırları çizilmeye çalışılmış ve bunun gerekliliği üzerinde durulmuştur.

-Yabancı dil amaçlı çeviri eğitimine yer verilerek karşılaşılabilecek olası sorunlar dile getirilmiştir.

-Yabancı dil öğretiminde çevirinin rolü ve önemi farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır.

-Eskiden beri kullanılmakta olan dilbilgisi-çeviri yöntemi üzerinde durulmuş ve bu çok eleştirilen yöntemin faydalı yönlerinin de olduğu örneklenerek açıklanmıştır.

-Sözlük kullanımındaki eksiklikler, yabancı dil mantığının devreye sokulamaması, konu bütünlüğü ve mecazi ifadelerin göz ardı edilmesi gibi çeviri işlemi esnasında yaşanan ciddi problemler ortaya konarak konunun önemine özellikle dikkat çekilmiştir.

-Yukarıda belirtilen tespitler ışığında çeviri konusunda tecrübe sahibi bir öğretim üyesi ile kısa bir röportaj yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve varılan sonuç hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

ABSTRACT

In this study, which is made up of introduction, conclusion and ten chapters, it has been tried to determine the role and importance of translation in language teaching in Turkey in general and the contribution of translation to teaching German in particular.

In the introduction section the importance, purpose and scope of the study have been mentioned and in the first chapter various definitions of translation and a general introduction to the topic have been given.

Afterwards, the following subjects have been examined in order:

- Translation has been examined 4 groups including pre-historic, middle age, renaissance-reformation and romantic eras in terms of its historical development.

- The synonym in translation and its importance have been mentioned.

- Translation types were examined in 4 group: word-to-word translation, grammar translation, informational translation and communicational translation.

- It has been tried to draw the limitations of the general objectives of teaching translation and it has also been pointed out that this is necessary.

- Possible translation problems have been given by mentioning teaching translation with the purpose of foreign language.

- The role and importance of translation in foreign language teaching have been examined in different aspects.

- The grammar-translation method, which has been used for years but quite criticised, has been told and it has been explained that it also has useful sides by giving examples.

- The attention was particularly taken to the importance of the subject through explaining serious problems during translation process such as lack of using a dictionary, failing in using foreign language logic, ignoring unity of the subject and metaphorical expressions.

In the light of the above mentioned information, a short interview has been done with a lecturer who has experience in translation.

In the conclusion, a general review of the study has been done and explanations have been given about the results obtained.

ÖNSÖZ

Ülkelerarası diyalogun günden güne sıklaştığı dünyamızda yabancı dil öğrenimi büyük bir önem kazanmıştır. Bu sebeple hemen bütün dünyada yabancı dil öğretim yöntemi ve yaklaşımları gün geçtikçe daha da geliştirilmektedir. Günümüzde artık klasik yabancı dil yöntemlerinin yanı sıra çeviri işleminden de yararlanılmaktadır. Bu haliyle çeviri, yabancı dil öğretiminde bir araç olarak ele alınmaya başlanmıştır.

“Yabancı Dil Öğretiminde Çevirinin Yeri ve Önemi” adlı çalışmada amaç, yavaş yavaş ağırlığını hissettiren çevirinin dil öğretimine neler sağladığını ve çeviriden nasıl yararlanılması gerektiğini kapsamlı bir şekilde ele almaktır. Çalışma esnasında teorik bilgilerin yanı sıra, öğrencilerden uygulamalı olarak elde edilen bilgilere de yer verilmiştir. Böylelikle bu alanda çalışan herkese küçük de olsa bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışmamda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç.Dr.Tahsin AKTAŞ ve Yrd. Doç. Dr. Yusuf Kenan ÖNCÜ’ ye teşekkürü bir borç bilirim. Yine bu çalışmam esnasında bana öğrencileri üzerinde uygulamalı olarak çalışma imkanı veren ve engin tecrübelerinden yararlandığım, Selçuk Üniversitesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Adnan ŞENOCAK’ a da ayrıca teşekkür etmek isterim.

Ankara 2002

Oğuz YÜCEL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v

GİRİŞ

Çalışmanın Önemi.....	1
Çalışmanın Amacı.....	1
Çalışmanın Alanı.....	2

I.BÖLÜM ÇEVİRİ NEDİR?

1. Çeviri Nedir?.....	3
-----------------------	---

II.BÖLÜM

ÇEVİRİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

2. Çevirinin Tarihi Gelişimi.....	7
-----------------------------------	---

III.BÖLÜM

ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİLİK İLKESİ

3. Çeviride Eşdeğerlilik İlkesi.....	14
--------------------------------------	----

IV.BÖLÜM

ÇEVİRİ TÜRLERİ

4.1. Mota Mot (Kelime-Kelime) Çeviri.....	28
4.2. Gramer Çevirisi.....	28
4.3. Bilgilendirici Çeviri.....	29
4.4. İletişimsel Çeviri.....	30

V.BÖLÜM

ÇEVİRİ EĞİTİMİNİN GENEL HEDEFLERİ

5. Çeviri Eğitiminin Genel Hedefleri.....	32
---	----

VLBÖLÜM

YABANCI DİL AMAÇLI ÇEVİRİ EĞİTİMİNE BİR BAKIŞ

6. Yabancı Dil Amaçlı Çeviri Eğitimine Bir Bakış.....	37
---	----

VILBÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÇEVİRİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ

7.1. Genel Çizgileriyle Yabancı Dil Öğretiminde Çevirinin Sağladığı Olumlu ve Olumsuz Yönler.....	47
7.2. Yabancı Dil Öğretiminde Anadilden Yabancı Dile Yapılan Çevirinin Sağladığı Olumlu ve Olumsuz Yönler.....	51
7.3. Çevirinin Yabancı Dil Öğretimine Sağladığı Faydalar Üzerine Bir İnceleme	53
7.3.1. Çevirinin Yabancı Dil Öğretimine Sağladığı Faydalar Üzerine Analitik Bir İnceleme.....	62
7.3.2. Analitik İncelemelerde Kullanılan Metinlerden Alıntılar.....	78
7.3.3. Öğrencilerin Verilen Metinlerde Gerçekleştirdikleri Doğru Çevirilerden Seçmeler.....	83
7.3.4. Öğrencilerin Verilen Metinlerde Gerçekleştirdikleri Yanlış Çevirilerden Seçmeler.....	87
7.4. Çevirinin Kültürel Farklılıkları Ortaya Çıkararak Yabancı Dil Öğretiminde ve Günlük Konuşma Dili Alanında Sağladığı Katkılar.....	91

VIII.BÖLÜM

ÇEVİRİ KÖKENLİ BİR YABANCI DİL ÖĞRETİM METODU OLAN “DİLBİLGİSİ-ÇEVİRİ YÖNTEMİ” ÜZERİNE KISA BİR İNCELEME

8. Çeviri Kökenli Bir Yabancı Dil Öğretim Metodu Olan “Dilbilgisi - Çeviri Yöntemi Üzerine Kısa Bir İnceleme.....	97
---	----

IX.BÖLÜM

ÇEVİRİ İŞLEMİ ESNASINDA YAŞANAN GÜÇLÜKLER	102
9.1. Sözlük Kullanımının Göz Ardı Edilmesi.....	104
9.2. Yabancı Dil Mantığının Devreye Sokulmaması.....	106
9.3. Konu Bütünlüğünün Göz Ardı Edilmesi.....	108
9.4. Mecazi İfadelerin Göz Ardı Edilmesi.....	110

X.BÖLÜM

ÇEVİRİ ÜZERİNE KISA BİR RÖPORTAJ

10. Çeviri Üzerine Kısa Bir Röportaj.....	113
---	-----

SONUÇ

SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA.....	119

GİRİŞ

Girişte çalışmanın önemi, amacı ve alanı üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın Önemi

Uluslararası ilişkilerin gün geçtikçe sıklaştığı dünyamızda, yabancı dille çok yönlü iletişim önemini artırmış, bununla birlikte yabancı dil öğretimi her bir birey için nerdeyse zorunlu bir hal almıştır. Yabancı dil öğretimi, dil biliminin en önemli araçlarından biridir. Yabancı dil öğretiminde günümüzde birçok araç-gereçten yararlanılmaktadır. Çeviri de bu araç-gereçlerin başında yer almaktadır. Bu çalışmamızda, çok eskiden beri yabancı dil öğretiminde kullanılmakta olan çevirinin de bir öğretim aracı olarak kullanabilirliği vurgulanmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Dilbilimcilerin ve dil eğitimcilerinin dil öğretiminin daha etkili ve daha kolay hale getirebilmek için yaptığı çalışmalara, çeviri işlemi de eklenmelidir. Dil öğretim-öğrenim sistemine bakıldığında, çevirinin yabancı dil öğretiminde oldukça önemli bir yeri olduğu görülür.

Bu çalışmanın çeviri alanında uğraşan herkese bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı yabancı dil öğretimiyle uğraşan her kesime çeviri olgusunun yabancı dil öğretiminde yadsınamaz yararlarının olduğunu incelemeler ve araştırmalarla göstermektir. Öğrencilerle yapılan bire bir çeviri çalışmalarından yola çıkılarak öneri ve açıklamalarda bulunulacaktır.

Çalışmanın Alanı

Bu çalışmanın alanı, yabancı dille eğitim-öğretim yapan üniversitelerin lisans ve yüksek lisans bölümlerinde “yabancı dil öğretiminde çevirinin yeri ve önemi” adlı derse kaynak olmasıyla sınırlandırılmıştır.

Öğrencilerin verilen metinlerde gerçekleştirdikleri doğru ve yanlış çevirilerden yola çıkılarak, iyi ve doğru bir çeviri yapmak için gerekenler tespit edilmeye çalışılacaktır.

Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi bölümünde yıllardır çeviri dersi veren Yrd. Doç. Dr. Adnan ŞENOCAK ile yapılan röportaja da yer verilecektir.

LBÖLÖM

ÇEVİRİ NEDİR ?

İnsanoğlu yüzyıllardır edebi ve dini metinlerin tercümesiyle uğraşmıştır. Bu süreç o kadar hızlı gelişti ki, günümüzde artık özellikle de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ,çeviri işlemi “makinelî” olarak yapılmaya başlandı. Bunların üzerine bir de modern dil biliminin etkileri eklenince , ortaya çeviri hakkında çok zengin tanımlar çıkmış oldu. Çeviri hakkında tespit edilen tanımlara geçmeden birkaç önemli hususa değinelim:

Şu iyi bilinmelidir ki , çeviri profesyonelce öğrenilmesi gereken bir faaliyettir. Ayrıca bir çevirinin yapılabilmesi için, sadece iki farklı dili bilmek yetmez , aynı zamanda dilin kendisi hakkında da derin bilgilere sahip olmak gerekmektedir. Elbette bu bilgilerin yanında gelişen dünya hakkında da bilgiler toplamak göz ardı edilmemesi gereken bir husustur (Schwanke, 1994:6).

Peki nedir çeviri? Bu soruya yıllardır çok farklı yanıtlar verilmiştir ve verilmektedir. Tanımlar o kadar çeşitlilik arz etmektedir ki , insan bunlara bir göz attığında , tanımların aynı konu hakkında bahsettikleri hususunda ciddi şüphelere düşmekten kendisini alamaz. Ancak tanımları ve açıklamaları tek tek çevirinin amaçlarına göre ele aldığımızda , bunları kavramak işimizi biraz daha kolaylaştırmaktadır. Bu tanımlardan Jacob Grimm' in ki çok kısa ve yalındır: “ Çeviri bir aktarımdır” (Störig, 1963:6). Burada kastedilen “aktarım” , kişinin kendi ülkesinden bir gemiye çeşitli malları yüklemesi ve bu yükü yabancı bir memlekete “ aktarmasıdır”. İlk bakışta bu açıklama çok genel bir ifade gibi görölmektedir, ancak biraz irdelendiğinde konu daha iyi anlaşılmaktadır. Bir ürünü gemiyle farklı bir ülkeye taşımak (aktarmak), bir metni, ana dil açısından yabancı olan bir ülkeye

(insana) çevirmekle eş değerde tutulmuştur. Öyleyse çeviri, yabancıya yabancılığını, farklı dillerin ve kültürlerin değişik düşünce biçimlerini ortaya koyan ve bunların anlaşılmasını sağlayan bir işlemdir (Snell, 1995:19). Böylelikle çevirinin işlevi de ortaya çıkmış oldu. Çeviri işlemi aynı zamanda hizmettir: Bir metne yabancı kalan , daha doğrusu o metnin dili hakkında bilgisi olmayan ya da çok az bilgisi olan kişi ancak çeviri sayesinde o metinden yararlanabilir. Elbette bu hizmet çok çeşitli şekillerde sunulabilir , farklı amaçlara hizmet edebilir. Bütün bunlar elbette çevirmene bağlı olan etmenlerdir.

Modern çeviri biliminin etkisiyle ortaya çıkan farklı bir tanım da çevirinin, bir materyali bir dilden yabancı bir dile aktarılması esnasında o yabancı dilin sentaksını ,stilistik normlarını , kelime haznesini dikkate alarak , eşdeğerlilik ilkesine sadık kalınarak gerçekleştiği tespit edilmiştir (Königs, 1979:9).

Görüldüğü üzere bu tanım daha ayrıntılı bir görüşü ortaya koymaktadır. Ancak bunun çevirinin bütün çeşitlerini kapsadığını söylemek mümkün değildir. Bu açıktır, çünkü kelime-kelime (mota-mot) çeviri ve filolojik çeviri hakkında bile bir bilgi içermemektedir, kaldı ki çevirinin çeşitleri bunlardan da ibaret değildir.

R.Kloepfer (Snell, 1995:20) çeviriye , “bilinmeyeni bilinenle anlaşılır hale getirmek” olarak açıklar. Elbette böyle bir tanım karşısında hemen şu soru akla geliyor: Bir metne dil açısından yabancı olan bir kişi için, bu metinde bilinmeyenler nelerdir? İlk cevap herkesin tahmin edebileceği gibi söz konusu metnin dilidir. Daha sonra dilin getirdiği yabancı kültür ve anadilde yazan yazarın , ana dil okuyucularına vermek istediği mesajlardır. Tanımda tam olarak yer almayan ilke şu: Bilinmeyen ne kadar unsur, bilinenle açıklanacaktır? Buna karar verecek olan çevirmenin kendisi olduğundan , çeviride farklılıklar ortaya çıkacaktır.

Çeviri hakkında en yaygın tanımlar ve açıklamalar şunlardır:

Duden-Universalwörterbuch:

Bir başka dilde (yazılı ya da sözlü olarak) kelimelere sadık kalınarak gerçekleştirilen aktarımdır-bir metni kelime kelimesine , serbest, anlama sadık kalınarak bir başka dile aktarmaktır (Drosdowski, 1989:1582).

Koller' e (1979:122-123) göre , çeviride söz konusu olan iki dilli iletişimde , iletişim şartları , tek dilli iletişime göre çok daha karmaşıktır. Koller çeviriye dayalı iletişimi üç noktada irdelemektedir.:

- a) Orijinal metin yazarı-çevirmen-okur arasındaki iletişim.
- b) Çevirmenin anadildeki metni , yabancı dile aktarması yani deşifre etmesiyle (Umkodierung) oluşan iletişim.
- c) Çevirmenle-okur arasındaki bire bir iletişim.

Wills (1992:18): Çeviri bir dildeki metni, diğer bir dile bilinçli, planlı, kontrolü mümkün olarak , farklı diller ve kültürler arasında köprü kurarak aktarmaktadır. Bu süreç gerçekleşirken metnin aslına sadık kalmak esastır. Böylelikle çevirmenin hareket alanı daralmaktadır. Yani çevirmen kendi isteği ve arzusu doğrultusunda hareket edemez.

Stolze (1992:18): Konum olarak çevirmenin rolü, farklı dillerin fertleri arasında , anlaşılmayı sağlaması gereken , dil aktarıcısının konumuna denktir. Uygulamada onun görevi, bir dilden başka bir dile mesaj aktarmaktır. Dil bilimi açısından çeviri , kaleme alınan bir metni yeniden ifade etmek ve anlamaktır. Dil aktarıcısı olarak görev yaptığı bu süreçte çevirmen, bilgi ve tecrübesini ortaya koyar ve sonunda metni deşifre ederek o dile kazandırır.

Bütün bu tanımları ve açıklamaları göz önüne alacak olursak , hepsinde ortak paydanın bir dilde kaleme alınmış bir metnin diğer bir dile , aslına sadık kalınarak aktarılması olduğu görülür. Çeviri işlemi bu bakımdan Grimm’ in de ifade ettiği gibi bir “aktarımdır”. Çeviri hakkında bir çok farklı tanımın ortaya çıkması çeviri işleminin çeşitliliği ve çeviri amacının farklılığında kaynaklanmaktadır. Bu hususlar göz önünde tutulduğunda çevirinin bütün işlevlerini kapsayacak özet bir tanımın yapılması pek mümkün görülmemektedir. Sevim Sönmez (1993:231-232), çevirinin yalnızca anlamın yabancı dilden ana dile, ya da ana dilden yabancı dile aktarılması olmadığını; her dilin kültürlerle, yani somut olarak insan yaşamı ile bağlantılı olduğuna işaret etmiştir. Şu halde çeviri; başka dillerin tanımladığı, başka dünyaların tanıtılmasıdır.

Ethemoğlu (1987:7-8), “Almanya’daki Türk Çocuklarının Dil Öğreniminde Çeviri Derslerinin Yeri” konulu araştırmasında çeviri işleminin ne olduğu sorusuna cevap aramaya çalışmış ve bu konudaki fikirlerini kendine has üslubuyla şöyle açıklamıştır:

“Dil demek bir bakıma insan demek... İnsansız bir dil, bir takım işaretler yığından başka nedir ki? İnsan konuşabilen tek varlık ve dil insanın aynası, insanın hayat davasındaki vekili gibi bir şey... Öyleyse çeviride, kelime, cümle veya metinlerin bir başka dile çevrilmesi, daha doğrusu iki dildeki sözcüklerin birbirine aktarılması gibi bir zanaat değil... tam tersine insanın insana çevrilmesi demek. Çünkü kelimeler duygu ve düşünce kategorilerinin ambalajı veya insanın sarıldığı bir tür kundak... Ambalajı dikkatle açacaksınız, içindekini dikkatlice çıkarıp, başka bir dilin ambalajında yeniden paketleyeceksiniz... Çevirinin zorluğu da buradan kaynaklanıyor zaten;insan ne kadar büyük ve zor ise çeviri de o kadar büyük ve zor.”

II.BÖLÜM

ÇEVİRİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Çevirinin başlangıcı , yazının bulunuşuna kadar uzanmaktadır. Yazının eski şekli Sümerlerin resim yazılarıdır ve Mezopotamya bölgesini kapsamaktadır. Bu tür yazılar 4500 yıllık toprak kitabelerinde görülmektedir. Kazılar sayesinde ortaya çıkan bu yazılar üç dille ele alınmış kelime listelerinden oluşmaktadır. Çevirinin insanlığın en eski uğraşlarından biri olduğu halde , çeviri araştırmalarının tarihi çok eskiye dayanmamaktadır. Çeviri üzerine yapılan planlı ve sistematik araştırmalar , ancak 80’li yıllara dayanmaktadır.

Çeviri araştırmaları bize , çevirmenler hakkında da bilgiler vermektedir. Bu çevirmenlerin dini ve mesleki çeviriler üzerinde çalıştığı araştırmalar sayesinde ortaya çıkmıştır. Çeviri araştırmaları aynı zamanda , çevirmenlerin farklı dönemlerde insanlığın fikir hayatında nasıl bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır. Antonie Berman çeviri tarihinin araştırılmasının “modern çeviri teorisinin” ilk görevi olarak görmektedir (Snell, 1998:39).Çevirini tarihini farklı dönemlerde inceleyerek konuya ışık tutmaya çalışalım:

Eskiçağda Çeviri

Roma , çeviri sayesinde Yunanistan’ ın zengin kültürel mirası ile tanıştı. M.Ö. 240 yılında Livius Andronicus “Odysee” hikayesini Latince versiyonuyla aktararak, Romalıların yunan edebiyatıyla temas etmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda Roma’ da önemli bir çeviri faaliyeti başladı. Kendileri de şair olan önemli çevirmenlerden Terenz, Cicero, Horaz, Vergil, Quintilian yunan edebiyatından çok fazla etkilenmişlerdir. Bunlar, çevirdikleri edebiyatı benimseyerek kendi ürünleri olarak

kabullendiler. Böylelikle de kendi edebiyatları açısından önemli bir katkı sağlamışlardır.

Yine bu çağ, sanat çevirisi üzerine fikirler yürütülen bir dönem olarak da bilinir. O zamanlar kullanılan yazıları (resim, işaret yazıları), çevirmek isteyenler gerçekleştirilecek çevirinin kelime kelimesine mi ,yoksa anlam olarak mı yapılacağı fikrini ortaya koymuşlardır ve bu durum uzun yıllar boyunca tartışmalara sebep olan bir konu olmuştur. Cicero “De oratore” adlı eserinde yunanlıları taklit ederek çevirinin serbest olarak yapılması gerektiğini ve aynı zamanda yeni ifadeler üretilmesinin zorunlu olduğuna işaret eder . Horaz da aynı şekilde “Ars poetica” adlı eserinde kelime kelime çevirinin sakıncalı olduğunu ve anlam aktarımının şart olduğunu savunmaktadır (Snell, 1998:39).

Bu dönemin en önemli şahsiyetlerinden biri de Hieronymus’ dur. Hieronymus “Vulgata” adlı (Latince) incili ile ünlüdür. Hristiyan bir aileden olan Hieronymus öğrenim görmesi için Roma’ ya gönderildi. Orada geçirdiği sürede klasik edebiyat, oryantal felsefe ve hukuk üzerine bilgiler edindi. Yunan dili ile uğraştığı dönemde Hristiyan edebiyatını öğrenme fırsatı buldu. Bugün Suriye olan bölgeye yerleşti ve burada iki yıl kaldı. Kendisini Hristiyan edebiyatı ve İncil’e adadı. Aynı zamanda da İbranice’ sini geliştirdi.

Hieronymus 382 yılında Roma’ya döndü ve burada Papa I. Damasus’un din bilgisi danışmanı ve tercümanı olarak hizmet verdi. Bu zamana kadar ünlü bir filozof ve üç dil bilen (Yunanca, Latince, İbranice) bir aydın olarak ün saldığından, Papa onun İncil’in çevirisini yapmak ve İncil’de revizyon işlerini gerçekleştirmesi için görevlendirdi. Hieronymus İncil’i çevirdi. Papa’ nın ölümünden sonra (384) Tevrat’ı Yunanca’dan çevirdi ve daha sonra da aynı kutsal kitabı İbranice’den aktardı. O , bu çalışmasıyla Tevrat’ı Latince’ye çeviren ilk çevirmen unvanını da kazanmış oldu

(Daha önceki Tevrat çevirileri Yunanca idi). Vulgata adlı kutsal kitaplar çevirisi bazı direnişlere rağmen yüzyıllarca Katolik-Roma-Kilisesi tarafından kullanıldı.

Ortaçağda Çeviri

Çevirmenlerin ürünleri, eskiçağdan ortaçağa kadar medeniyetler arasındaki bilgi transferini sağlamaktaydı. M.Ö.300 yıllarında , Mısır'ın İskender (Alexandria) şehri Avrupa ile Ortadoğu ve Hindistan arasındaki bilgi alış verişini sağlayan bir kent durumundaydı. Bu şehir aynı zamanda , çevirinin önemli bir rol oynadığı Helenistik döneminin de önemli bir merkezidi. 9. ve 10. yüzyılda da Bağdat'ta yaşayan aydınlar Antik Yunan Medeniyeti'ne ait bilimsel ve felsefi metinleri Arapça'ya çevirdiler. Arap ekolünün en önemli siması Hekim Hunayn İbn Ishak'tır. Latince kaynaklarda ismi Johannitus olarak geçmektedir.

12 yüzyılda bu Arapça'ya çevirilen eserler Toledo' da Latince'ye çevrilmiştir. 12. ve 13. yüzyıl Toledo (İspanya) için çeviri bakımından bir altın çağdır. Çeviri eserlerinin konuları Yunanlıların ve Arapların felsefi ve bilimsel araştırmalarıydı. Bu devirde tıp, matematik, astronomi konulu metinler en çok çevrilenlerdir. O zamanki Avrupa , felsefi ve bilimsel eserler alanında mesafe kat edemediğinden 12. yüzyılda kilise önderliğinde Latin kültürü dışarıdan aktarılan bilgiler sayesinde zenginleştirilmeye çalışıldı.

Toledo ekolü , Avrupa'nın bilimsel transferinde çok büyük bir rol oynamıştır. Daha sonra Aristoteles'in çalışmaları sayesinde yeni kurulan üniversiteler, entelektüel açıdan büyük gelişmeler gösterdi.

Rönesans ve Reformasyon Döneminde Çeviri

14 yüzyılda İtalya'da Rönesans hareketi baş göstermiştir. Bu akım 15. ve 16. yüzyılda Avrupa'nın kuzey bölgelerine de sıçramıştır. Böylelikle yeni fikirlerin , dini çatışmaların , keşiflerin , icatların baş gösterdiği bir dönem başlamış oldu. Matbaa sayesinde bir çok çeviriler kitlelerle buluştu ve bu sayede insanların bilime doyması sağlandı. Artık bilim sadece bilim adamlarına değil aynı zamanda diplomat, esnaf, tüccar ve toplumun daha nice katmanlarına amadeydi. Bu dönem aynı zamanda iki akımdan besleniyordu; birincisi Hümanizm (bu akımda edebiyat ve dillere büyük ilgi gösteriliyordu), ikincisi ise Reformasyon' dur (burada İncil'in yunanca ve ıbranice versiyonlarına büyük ilgi gösteriliyordu).

Çeviri sorunsalının Reformasyon hareketinin sebebi olduğu, günümüzde kabul gören bir gerçektir. Bilindiği üzere Katolik kilisesi kutsal metinlerin çevirisine büyük şiddetle karşı çıkıyordu. Onlara göre Hristiyanlık dünyasının kutsal dili latinceydi. Kilise, bütün İncil çevirilerini, büyük bir tehlike olarak görüyordu.

Martin Luther, reformasyon dönemini başlatan büyük bir simadır. 1511 yılında ilahiyat alanında doktora yapan Luther , ömrünü İncil üzerine yaptığı araştırmalara adanmıştır. Katolik kilisesini baştan sona eleştiren Luther, sonunda Wartburg'a kaçmak zorunda kaldı. Luther burada İncil'i Almanca'ya çevirdi. Luther bu çeviriyi 13 yüzyılda , bir aydın heyetiyle birlikte tamamladı (1521-1534). Bu aydın heyet içerisinde Yunanca , Latince ve İbranice dilleri üzerinde uzmanlaşan kişiler de bulunuyordu. Förster ve Wildhüter gibi isimler bunlardan bazılarıdır. Luther'in İncil çevirisi orijinal dillerden (Yunanca, İbranice) doğrudan aktarılan ilk çeviridir. Luther çeviri hakkında görüşlerini iki eserde topladı. Birincisi "Sendbrief vom Dolmetschen" , ikincisi "Summarien über Psalmen und Ursachen des Dolmetschen" dir. Böylelikle , Katolik kilisesinin iftiralarına cevap vermiş olacaktı, çünkü Katolik kilisesi Luther'i İncil'i değiştirmekle suçluyordu. Luther , aynı

zamanda Alman diline büyük bir katkı yapmıştır. 16. yüzyıldaki Alman grameri, Luther'in İncil çevirisi sayesinde yazılmıştır. Grimm'in yazdığı Almanca sözlük , büyük ölçüde Luher'in İncil çevirisini kaynak olarak almıştır. Bugün dahi İncil çevirisi , dilde anlaşılabilirlik, sadelik ve canlılık açısından örnek gösterilen bir eserdir. Luther'in çevirisi , İsveç'in, Danimarka ve Slovakya'nın kendi dillerine çevirdiği İncillere model teşkil etmiştir.

Bu dönemin başka büyük siması William Tyndale'dir (1491-1536). Yapmış olduğu dini metinlerin çevirisi yüzünden idam edilmiştir. Daha kariyerinin başında dinsizlikle suçlanan Tyndale , İngiltere'yi terk etmek zorunda kalmıştır. Almanya'da Luther'i tanıyan Tyndale bunun üzerine İncil'i çevirdi ve yayınladı. 5.Karl'ın ajanlarına ihbar edilen Tyndale , Brüksel yakınlarındaki Vilvorde'de yakılarak idam edildi.

İngiliz dili ve edebiyatı Tyndale'ye çok şey borçludur. Tyndale sade bir dil kullanmasıyla ünlüdür. Öğrenimini Oxford'ta tamamlamış ve sekiz dil bilmektedir. Bunlar arasında o günler için sıra dışı olan Yunanca ve İbranice de vardır. Tyndale, çevirilerini aydınların yazı diliyle değil, halkın kullandığı konuşma dili ile gerçekleştiriyordu. Almanya için Luther neyse, İngiltere için de Tyndale odur.

Romantik Dönemden Bugüne Çeviri

Goethe ve Romantik dönemin aydınlarıyla birlikte, edebi metinlerin çevirisi hızlandı. L. Tieck ve A.W.Schlegel, Shakespeare'nin ve diğer önemli yazarların eserlerini çevirdiler. Schleiermacher ise Plato'nun eserlerini Almanca'ya kazandırdı. Goethe, Diderot, Voltaire ,Racine gibi ünlü yazarların eserlerini Almanca'ya aktararak, Alman edebiyatına büyük katkılar yapmıştır. Goethe , çeviri şekillerini bilimsel olarak anlatır ve çeviriyi evrenselliğin bir gerçeği olarak görür. Novalis, Schleiermacher , Humbolt, Schlegel gibi ünlü düşünür ve şairler, çeviri konusunda

önemli tespitlerde bulunarak, çevirinin farklı yönlerini ortaya koyarak, bu bilime yeni boyut kazandırmışlardır.

20. yüzyılda çeviri büyük bir ivme kazanmıştır. Uluslararası bilim alışverişi sayesinde , çeviri de büyük bir önem kazanmış ve artık büyük bir uzmanlık gerektiren bir iş olarak görülmüştür. Geçmişte çeviri daha çok dini ve edebi sahalarda boy gösterirken, 20. yüzyılda çevirinin alanının , bilim , teknik , ekonomi ve politikaya kadar uzandığı görülmektedir.

Uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle çeviri, mesleki alanlarda kendisini iyice hissettirmiştir. Durum böyle olunca mütercim ve tercüman yetiştirme ihtiyacı doğmuştur. Bu yüzden bu talebi karşılayacak yeni okullar ve eğitim merkezleri kurulmuştur; dünyanın bir çok ülkesi yeni ders metotları , ders kitapları geliştirmeye başlamıştır. Değişik ülkelerin bilim adamları , çeviri üzerine ayrıntılı araştırmalar yaparak , çeviri kuramları ortaya çıkarmıştır. Bu devrin en önemli simalarından Theodore Savory'nin "Tercüme Sanatı" adlı eseri büyük ses getirmiştir. Çeviride önemli ölçekler ortaya koyan Savory, bir çok bilim adamının taktirini kazanmıştır. Savory'nin çeviriyle ilgili ortaya koyduğu ölçekleri şöyle sıralamak mümkündür (çev.Dereli, 1994:57):

- Bir çeviri aslının sözcüklerini yansıtmalıdır.
- Bir çeviri aslının fikirlerini yansıtmalıdır.
- Bir çeviri okunurken orijinal bir eser hissini vermelidir.
- Çeviri, çeviri gibi okunmalıdır.
- Çeviri,aslının üslubunu aksettirmelidir.
- Çeviri, mütercim üslubunu vermelidir.
- Çeviri, mütercimin çağdaşı bir eseri gibi okunmalıdır.
- Çeviride, hedef dil metninde ilaveler ve atlamalar olabilir.
- Çeviri metnine ilaveler yapılamaz , ondan bir şey çıkarılamaz.
- Şiirin çevirisi düz yazıyla yapılmadır.
- Şiirin çevirisi , şiirle çevrilmelidir.

Birçok bilim adamına yol gösteren Savory'nin görüşleri günümüze ışık tutmaya devam etmektedir.

III.BÖLÜM

ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİLİK İLKESİ

Çeviri işlemine söz konusu olan “eşdeğerlilik” kavramı, bir görüşe göre matematikten geçen bir kavram olarak görülmektedir. Bu kavramın kökeninin nereye dayandığı ve hangi bilim dalından çeviri bilimine geçtiği hususunda farklı düşünceler ortaya konulmaktadır.

Wills eşdeğerlilik kavramının matematikten çeviri bilimine geçtiğini öne sürer. Ona göre matematik denklemlerinde eşitlik bağıntısının iki yanındaki unsurlar nasıl yer değiştirebiliyorsa , aynı şekilde çeviride de bu tarzda bir ilişkinin olması olasıdır. Wills bu görüşüyle farklı diller arasında , birinden diğerine yapılacak çevirilerde aynı matematikteki eşitlik ilkesi gibi bir denkliğin sağlanabileceği fikrini ortaya atmış oluyor (Aktaş, 1996:93).

Bir başka görüşü Jäger şu şekilde ortaya koyuyor: Eşdeğerlilik kavramı matematikten değil, mantıktan alınmadır. Bu sebepten mantık, çeviri işleminin temel koşuludur. Son zamanlarda çeviriyi kültürler arasında karşılıklı bir etki , gösterge ve bilimsel bir olgu olarak kabul eden bazı bilim adamları , bu görüşü benimsemiştir. Örneğin Toury , bir metnin belirleyici temel biriminin “metin birim” değil de “mantık birim” olduğunu ifade ederek, bu görüşü desteklemiştir (Aktaş, 1996:93).

Yaygın başka bir görüşe göre eşdeğerlilik kavramının fizik biliminden geldiğidir. Buna göre eşdeğerlilik kavramı iki dalgalı bir akım, değişik yapılı ayrı devreler kurmaktadır ve her frekans aynı elektrik etkisini gösterir ve bunu ortaya çıkarır (Reiss, 1984:129).

Genel olarak “eşdeğerlilik” aynılık, karşılık ve denklik sözcükleriyle ifade edilir. Almanca’da buna “Äquivalenz” ya da “Invarianz” denir Çeviri biliminde “eşdeğerlilik” bazında ele alınan diğer sözcükler, biçim (formal), içerik (inhaltlich), üslup (stilistisch), işlev (funktionel), iletişim (kommunikativ), kullanım (pragmatik) ve etken (wirkunugsmässig) sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Eşdeğerlilik kavramını en sade ve açık bir şekilde tanımlayan Tekinay şu ifadeyi kullanmıştır: “Kaynak metnin , kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkiyi, çeviri metninde de çeviri dili okurunda uyandırmasıdır”(Tekinay, 1985:46-49). Buna göre eşdeğerlilik ilkesi özellikle deyimler bazında ele alınmalıdır.

Alman dilinde “wie ein Mehlsack schlafen”, “un çuvalı gibi uyumak” şeklinde çevrilirse, deyim düz anlam olarak çevrilmiş olur; ancak anadildeki etkiyi vermeyecektir. İşte böyle bir durumda “eşdeğerlilik” kavramından bahsetmek olmayacaktır. Ancak bu deyim anadildeki uygun bir deyimle karşılanırsa aynı etkiyi verebilir (örneğin, “ölü gibi uyumak”). Almanca’da “den schlafenden Löwen wecken” (uyuyan aslanı uyandırmak) deyimini , Türkçe’de “uyuyan yılanı uyandırmak” olarak karşılanabilir. Türkçe’de “birinin göz bebeği olmak” , Almanca’da “dünyanın ortası olmak” (für j-n. die Mitte der Welt sein) olarak çevrilebilir. Ayrıca “güle güle giyin” ve “kolay gelsin” gibi deyişler , yabancı dilde mutlak eşdeğerliliği sağlamayan deyişlerdir.

Bütün bu bilgiler göz önüne alındığında, metinlerin kendi dilinde sözcük, ses, söz dizimi, yapı gibi öğelerin birbiriyle ilintili olmasından dolayı ve çok anlamlı, karmaşık bir kaynak metnin ,kendi dillerinin değişik okurları üzerinde aynı etkiyi uyandıramayacağı gibi sebepler yüzünden “eşdeğerlilik” ilkesinin her zaman tam anlamıyla uygulanamadığı, bilinmesi gereken bir husustur.

Benzer etkiyi sağlamak her zaman eşdeğerlilik ilkesini geri yansıtmayabilir. “Değişik öğrenim düzeyleri, meslekler, meraklar insanların bir mesajı anlayabilme yeteneğini önemli ölçüde etkiler” (Nida, 1976:47-80). Bu türdeki eşdeğerliliğe “devingen” ya da “dinamik” eşdeğerlilik denir. Bu yöntemle yapılan çevirinin amacı, anlatımda doğallıktır. Okura kendi kültürüne uygun davranışlarıyla seslenir, ancak alıcının mesajı anlayabilmesi için, kaynak dil kültürünün örgüsünü bilmesi gerektiği konusunda ısrarcı olmaz. Bu bağlamda hedef dile aktarılan bir çevirinin doğal olması, dil okurunun kültürüne uygun olması, bir yoruma izin vermeden kavranabilir olması hedeflenir. Dinamik eşdeğerliliği sağlamaya çalışan bir çevirmen, gerek biçim gerekse içerik bakımından iki farklı dil arasında bir denkliği sağlamaya çalışır. Ayrıca çevirmen, kaynak dildeki mesaj ve bu mesajın alıcıları arasındaki bağlantılar ile hedef dile çevirdiği mesajla alıcıları arasındaki bağlantının benzer olmasına çaba gösterir. Bunu gerçekleştirirken bazen hedef dildeki çeviri metni, kaynak dildeki asıl metninden daha uzun, daha kapsamlı olabilir. Bu duruma sebep iki dilin yapısal farklılıklarıdır. Başka bir sebep ise çevirmenin, çeviri metninin kolayca anlaşılabilmesi için, iki dil arasındaki gerekli eşdeğerliliği kurmak ve okurun kapasitesinin üzerine çıkmak için sunduğu ek bilgilerdir.

“Biçimsel eşdeğerlilikte, kaynak dildeki bildirinin hedef dildeki denkliği içerik ve biçim bakımından ele alınarak değerlendirilir. Çevirmen burada cümleyi cümleye, sözcüğü sözcüğe aktarmak için karşılık arar. “Sözcüğü sözcüğüne” ya da “bire bir” çeviri bu eşdeğerlilik ilkesine dayanır” (Aktaş, 1996:95).

Koller (1987:86), eşdeğerlilik araştırmasında ortaya çıkabilen problemlerin kaynağını üç grupta incelemektedir:

- a) Yabancı dil kültüründe, anadil kültüründeki dil ögesini karşılayabilecek bir etken ya da kavram olmayabilir.
- b) Anadil ile yabancı dil, değişik iki kelimenin bir tek kelimeyle ifade edilmesi, gibi farklılıklar gösterebilir. Örneğin Türkçe’de “amca”, babanın kardeşi veya ağabeyi için, dayı ise annenin kardeşi veya ağabeyi için kullanılır. Almanca’da böyle bir

ayrım gözetilmez. Almanca'da her iki kavram için "Onkel" sözcüğü kullanılır. Aynı şekilde "teyze" ve "hala" kelimelerini Almanca'da "Tante" sözcüğü karşılar.

c) Anadil ve yabancı dil belli hal ve durumlar için belli göstergeleri kullanmada değişiklikler gösterebilir.

Dinamik eşdeğerlilikte önemli olan, mesaj ve mesajın alıcısıdır. Dinamik çeviri yapan kişi , bir dildeki mesajın kime ulaşacağını kestirdikten sonra bir başka dilde aynı grubun (kişilerin) bilgi birikimine, kültürüne göre söz konusu mesajı aktarması gerekmektedir. Bunu yaparken önemli olan çevirmenin iki dil arasındaki farklılıkları iyi belirleyip, cümlelerin "büyüsünü" bozmaması gerekir. Daha doğrusu çeviriyi gerçekleştiren kişi, önce metni iyi analiz edip bu bildiriye diğer istenilen dile aktarmalıdır. Bu kritere uyulabilmesi için "üslup eşdeğerliliğini" iyi bilmek gerekir. Şu iyi bilinmelidir ki , üslup bir metnin bütününe ilgilendirmektedir. Bu yüzden, eşdeğerliliğin sağlanabilmesi için yazarın üslubunun iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Vardar (1978:50) üslubu, "dili kullanan kişinin düşüncesini anlatabilmek ve sözlerine belli bir özellik katabilmek için ,dil unsurlarını kendine özgü ölçütlerle seçip kullanmasıdır" şeklinde tanımlar. Kısaca üslubu , bir metnin dil bakımından ortaya çıkan özellikleri olarak tanımlamamız herhalde yanlış olmayacaktır. Bu anlamda çeviri, bir dildeki üslubun , diğer dildekiyle yer değiştirmesidir.

Köksal (1995:44) Popoviç'in "çeviride eşdeğerliliğin dört tipini" bize şöyle aktarmıştır:

- a) Dilsel Eşdeğerlilik: Burada , sözcüğü sözcüğüne çeviriye yer verilir. Başka bir deyişle anadildeki metinle , yabancı dildeki metin arasında dilsel bakımdan bir denklik aranır.
- b) Dizisel Eşdeğerlilik: Söz konusu olan unsurların eşdeğerliliğidir. Burada öne çıkan dilbilgisi unsurlarının denkliğidir.

- c) Biçimsel Eşdeğerlilik: Her iki metin arasındaki unsurların işlevsel denklığı aranır.
- d) Metinsel Eşdeğerlilik: Burada söz konusu olan metnin şekil ve biçim yönünden eşdeğer olmasıdır.

Koller (1987:187) eşdeğerlilik konusunu beş grupta toplamıştır:

- a) Düz anlam bakımından eşdeğerlilik (Denotative Äquivalenz)
- b) Yan anlam bakımından eşdeğerlilik (Konnotative Äquivalenz)
- c) Metin türü bakımından eşdeğerlilik (Textnormative Äquivalenz)
- d) Dil kullanımı bakımından eşdeğerlilik (Pragmatische Äquivalenz)
- e) Biçim bakımından eşdeğerlilik (Formale Äquivalenz)

a)Düz Anlam Bakımından Eşdeğerlilik (Denotative Äquivalenz)

“Değişmez anlam” veya “anlam düzeyindeki değişmezlik” bu alanın konusudur. Almanca’da buna “Denotation” denilmektedir. Bu kavramdan anladığımız , bir kelimenin kesin somut anlamıdır. En yalın anlatımıyla düz anlam, bir kelimeyi duyduğumuzda aklımıza gelen ilk anlamı ya da o kelimenin en yaygın anlamını kast etmektir. Düz anlam , sözcük düzeyinde , tamlama düzeyinde , cümle düzeyinde ve metin düzeyinde incelenebilir. Her bir düzeye birkaç örnek verelim:

-Sözcük düzeyinde:

Bergsport (dağcılık),

Gewerkschaft (sendika),

Raummangel (yer darlığı).

-Tamlama düzeyinde:

Blinder Passagier (kaçak yolcu),

Blauer Flecken (ezik,morarma),

bittere Wirklichkeit (acı gerçek)

-Cümle düzeyinde:

Betreten der Wiesen verboten (çime ayak basmak yasaktır),

Wir sind alle Menschen (biz hepimiz insanız),

Der Advokat sagte, dass er mich nicht wehren kann (Avukat bana, beni savunamayacağını söyledi)

-Metin düzeyinde:

“Metin düzeyinde ise konunun anlam içeriğinin iletilmesi öncelik taşır ve esas olan da anlamın metin bazında doğru olarak aktarılmasıdır” (Kayayerli, 1993:215). Yani, yabancı dilde kaleme alınmış metinde geçen kelimeler ve cümlelerin kendi başlarına eşdeğerliliğinin yanı sıra ,mesajın bağlamı göz önüne alınarak, konunun içeriği yansıtılır. Bu tür çeviriler orijinal metinle bire bir karşılaştırıldığında , üslup ve şekil bakımından farklılıklar ortaya çıkabilmektedir, ancak hedef metindeki bilgiyi aktarmak olduğu için , bu etmenler göz ardı edilebilmektedir.

Bu konuyu daha iyi kavrayabilmek için Aktaş'ın (1996:105) örnek olarak vermiş olduğu reklam metnini bir inceleyelim:

Almanca metin:

“7 Tage Silvesterfahrt mit Luxusbus ins Allgäu 5 Nächte in Oberdorf, reichhaltiges Programm mit Ausflügen, Abendveranstaltungen und Neujahrssektfrühstück Sonderpreis DM 950,- ,Unterkunft in Doppelzimmern , Einzelzimmer DM 50,- ,Extra Silvesterfestessen DM 25,- extra Skimöglichkeiten”.

Türkçe'ye çeviri:

“ Lüks otobüslerimizle Allgäu’ ye bir haftalık yıl başı gezisi, eğlence ve şampanyalı yeni yıl kahvaltısından oluşan zengin programlarımız için özel indirimli fiyat 950,DM. Tek ve çift kişilik yatak ücreti 50,DM. Ayrıca yılbaşı eğlencesi için ekstra olarak 25,DM kayak kayma imkanı da bulacaksınız.”

Her iki metni karşılaştıran bir kişi, metinde üslup ve format olarak ayrılıkların olduğunu çok rahat bir şekilde görebilir. Ancak metin düzeyinde bir eşdeğerlilik sağlanmıştır. Bu tür bir eşdeğerlilik sözcüklerin en sade , en açık anlamlarıyla sağlanmıştır.

b)Yan Anlam Bakımından Eşdeğerlilik (Konnotative Äquivalenz)

Burada söz konusu olan, bir metnin kendi içerisindeki etmenleri (sözcük, dizim, yapı v.b.) bakımından ortaya çıkan başka bir anlamı aktarmaktır. Başka bir deyişle, bir kelimenin ikinci bir kavramını çağrıştıran ve kelimeyi duyduğumuzda kafamıza değişik duygular , izlenimler uyandıran anlama yan anlam denir. Almanca’da buna “Konnotation (Nebenbedeutung)” denir. Yan anlam bütün dillerde var olan bir unsurdur. Gerek yazılı gerekse de sözlü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir kavramın başka bir kavramla karşılaştırılarak açıklanmasına “benzetme” denir. “Kar gibi örtü” , örtünün bembeyaz olduğunu en güzel bir şekilde benzetilmesi gibi. Ya da “koç gibi adam” (gururluluğu ,güçlülüğü ifade etmek için).

Bir kavramı kullanmadan , başka bir kavramda çağrıştırmasına “ ad aktarması” denir. Örnek: “Çankaya” kavramının belli bir kontekst içerisinde T.C. Cumhurbaşkanlığı’nı ifade etmesi gibi.

Bir sözcüğün birden fazla anlamı yansıtmasına “çokanlamlılık” denir. Örnek: “bin” kelimesi bin rakamını ifade ettiği gibi, bir aracın içine veya bir şeyin üzerine oturmak eylemini de ifade eder.” Arabaya bin”.

İki ya da daha fazla sözcüğün aynı anlama gelmesine “eşanlamlılık” denir. Örnek: “tesir” sözcüğü “etki” sözcüğüyle eşanlamlılık gösterir.

Yazılışı aynı ,fakat anlamları farklı olan sözcüklerde “eşadlılık” söz konusudur. Örnek: Vücudun bir bölümünü ifade eden “bel” sözcüğü ile, bir bahçe aracı olarak kullanılan “bel” gibi.

Tüm bu öğeler çeviri işleminde dikkat edilmesi gereken önemli etmenlerdir. Bu konulara dikkat etmeyen bir çevirmen doğru bir çeviri yapamaz. Sırası gelmişken yan anlam düzeyinde eşdeğerliliğe kısaca örnek vererek değinelim :

-Deyim Aktarımı:

Bilindiği gibi her dilde gelenekselleşmiş deyimler bulunmaktadır. Ancak her dilin kültürü birbirinden farklı olduğu için deyimler farklılıklar gösterir; bu farklılıklar daha çok ifade ediliş bakımından kendisini göstermektedir.

Örnek: Almanca'da "j-n auf die Palme bringen", Türkçe'de "birini küplere bindirmek (çok kızdırmak) olarak ifade edilir.

-Atasözü Aktarımı:

Atasözleri de deyimler gibi her dilde var olan ve uzun tarihi denemeler sonunda ortaya çıkan , öğütleyici sözlerdir. Atasözleri ,genelde çeviri işleminde en çok güçlüklerle karşılaşılan cümlelerdir. Anlam bakımından aynı olan iki ayrı dildeki atasözlerini eşleştirmek genelde zordur, çünkü bunların ifade edilişleri çok farklı sözcük seçimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Almanca'da söz konusu olan "Keine Rose ohne Dornen" atasözü bire bir Türkçe'ye çevrildiğinde "dikensiz gül yoktur" olarak karşımıza çıkar. Gerçekte ise "gülü seven dikenine katlanır" atasözüdür.

-Nesir Çevirisi Bakımından:

Bu tür bir çeviride , metinde geçen sözcükler , birleşik cümleler, orijinal metindeki etkisi baz alınarak çevrilir. Yani, çevrilen mesajla birlikte cümlelerin uyandırdığı etki de göz ardı edilmez.

-Şiir Çevirisi Bakımından:

Şiir, kelimelerin yan anlamlarının en çok yansıtıldığı bir edebi metin türüdür. Şiir çevirisinde en çok üzerinde durulan yöntemler şunlardır (Köksal, 1993:1):

- a) Metaphrase : Şiiri mısrası mısrasına çevirme
- b) Paraphrase : Şiirde içeriğin baz alınarak serbestçe çevrilmesi

c) Taklit : Gerek içeriği, gerekse sözcükleri orijinaline benzeterek aktarmak.

Şiirde bu üç tür göz önüne alınarak , yan anlam bakımından eşdeğerlilik aranır. Kayayerli (1993:216) bir çevirmenin şiir çevirisinde nelere dikkat etmesi gerektiğini şöyle açıklamıştır:

“Bir romanda , şiirde ,dilin yer yer zamana uygun ,argo,kaba,bilgiççe ve yapmacıklı olarak kullanıldığını görürüz. Bu durumda her sözcük ayrı bir işlev yüklenir. Bazı yazarlar ağdalı bir yazı dili, bazıları eski terimleri, bazıları süslü biçimleri kullanır. Böyle metinlerin çevirisinde çevirmenin en önemli görevi dildeki düz anlam ile yan anlam ilişkilerini değişik etkenler çerçevesinde incelemektir.”

c)Metin Türü Bakımından Eşdeğerlilik:

Buradaki en önemli ilke metnin , hedef dilin benzer yerleşik kurallarıyla aktarılmasıdır. Bu türdeki eşdeğerlilik, ilaç tanıtımı , kullanım kılavuzu, roman, öykü, tiyatro, reklam, propaganda gibi metinlerde göze çapmaktadır.

Brinker (1992:104) metinleri işlevlerine göre şu şekilde sınıflamıştır:

-Edebi Metinler (Literarische Texte):

Bu grup altında , sanat ağırlıklı metinleri toplamak mümkündür (şiir,tiyatro,öykü,destan gibi). Bu tür metinlerin çevirisinde içerik , biçim, üslup, sözcük, ses, sözdizimi unsurların aktarılması zorunluluğu vardır.

-Bilgi Verici Metinler (Informative Texte):

Kitle iletişim araçlarıyla sunulan haberler, çeşitli raporlar ve kılavuzlar, referanslar, eleştiri yazıları gibi metinler bu grupta toplanabilir. Bu tür metinlerin çevirisindeki en önemli husus içeriğin yansıtılmasıdır.

-Açıklayıcı Metinler (Deklarative Texte):

Bu gruba , telgraf, kararnameler, vekaletnameler, vasiyetnameler, makbuz gibi yazılar dahil edilebilir. Bu tür metinleri çevirirken, tıpkı “bilgi verici metinlerde” olduğu gibi içeriğin aktarılması söz konusudur.

-Sorumluluk İfade Eden Metinler (Obligatorische Texte):

Taahhütnameler, garanti belgeleri , talimatlar, teminat mektupları gibi metinler bu gruba dahil edilebilir. Burada metnin okuruna , metinde söz konusu olan zorunluluğa uyması gerektiğini ya da metinde bahsedilen sorumluluğu taşıması gerektiği aktarılır. Bu nedenle çeviri işlemini gerçekleştiren kişinin , bu metinlerdeki bilgiyi aktarması gerekmektedir.

d)Dil Kullanımı Bakımından Eşdeğerlilik:

Bir dile , kültüre özgü temaların hedef dildeki okurun en rahat anlayabileceği şekilde aktarılmasıdır. Bu hususu Nasreddin Hoca’ nın bir fıkrasını İngilizce’ye nasıl aktarıldığını (değiştirilerek aktarıldığını) irdeleyerek açıklamak uygun olacaktır.

“Nasreddin Hoca bir gün eŖeęi ile giderken, hayvanın yorulduğunu hisseder ve hayvana eziyet olmasın diye heybeyi omzuna atar , atar ama , tekrar eŖeęe biner ve bakan komŖuları güldürür” (Alpan, 1977:186-196). Aynı fıkra Amerika’da Ŗu versiyonla anlatılır:

Bir kiŖi tartılırken gerçek ağırlığını öğrenmek için paltosunu üzerinden çıkarıp elinde tutar ve tartılır. Sonra giyer ve yine tartılır. İki tartı arasında fark göremeyince “Tuhaf Ŗey! Paltomu çıkarmama rağmen ağırlığım deęiŖmedi” der...

Yukarıda vermiŖ olduğumuz örnek içeriğin aynı , ama okur için en kolay bir Ŗekilde aktarıldığını göstermektedir. Konuyu AktaŖ’ın (1996:151) Ŗu sözleriyle bağlamak uygun olacaktır:

“evirmende eviri iŖlemine geçmeden önce ,evvela kaynak metnin kurgusunu, yani dilbilgisel örgüsünü zmllemek zorundadır. Bu da metni oluŖturan her bir öğenin söz konusu metin içerisinde yüklendikleri iŖlevleri, kazandıkları değerleri, okurda ve dinleyicide uyandırdığı etkileri hesaba katmak demektir.”

e) Biçim Bakımından EŖdeęerlilik:

Bu tür bir eŖdeęerlilikte sadece verilen mesaj değil , aynı zamanda benzer estetik , kendine özgü aktarım , sözdizimi gibi unsurlar da göz önünde bulundurularak aktarılır. Örneğin i açıcı , Ŗirin , latif , kelimelerini güzel kelimesiyle aktarmak “biçim yönünden eŖdeęerlilik” ilkesine aykırıdır. Biçim bakımından eŖdeęerlilik iki türde karŖımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki nesir, ikincisi ise nazım türüdür.

-Nesir Türünde:

Biçimle üslubun eşdeğer olarak görülmesinden dolayı bir metnin üslubunu diğer dile aktarmanın çok önemli olduğu unutulmamalıdır.

Edebi metinlerde yazarlar , mesajlarını süslü ve etkileyici bir biçimde vermek gayreti içinde olduklarından , sözcükleri alışılmış kullanma şeklinin dışında kullanırlar. İşte bu yüzden bu tür çevirilerde , çevirmenin işi bir hayli zorlaşmaktadır. Çevirmen kaynak metni analiz ederken yukarıda söz konusu olan “süslü” ifadeyi karşılamak zorundadır. Özetle , çevirmen nesir türünde biçimsel eşdeğerliliği sağlamak istiyorsa , bir kavramı , bir duyguyu , düşüncüyü ifade eden dil unsurlarını iyi tahlil edip , hedef dile o şekilde aktarması ya da çevirmen kaynak metinde karşımıza çıkan söz düzenini inceleyerek , hedef dildeki söz düzeniyle eşleştirmesi gerekmektedir.

-Nazım Türünde:

Bir şiirde var olan kafiye , mecaz , söz oyunları , benzetme gibi unsurların , mümkün olduğunca farklı bir dille yansıtılması biçimsel eşdeğerlilik açısından çok önemlidir. Kaynak dildeki bir şiirin dize, kıta ve kafiye düzeni hedef dile aktarılırken bozulmaması “biçimsel eşdeğerlilik” açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Böylelikle çeviride eş değeri ilkesini kapsamlı olarak ele almış olduk. Çeviri işleminde hayati bir önem taşıyan eşdeğerlilik ilkesi , çeviri derslerinde öğrencilere aktarılması gereken önemli bir husustur. Çoğu okullarda , öğrencilere bu konuya değinilmeden çeviri dersleri yapılmaktadır. Bu durum öğrencilerin ideal

çeviriler yapamamasına , daha doğrusu çeviri yaparken belli bir ölçüt bulamamasına sebep olmaktadır.

IV. BÖLÜM

ÇEVİRİ TÜRLERİ

Çeviri çeşitleri , değişik çeviri ihtiyaçlarından ortaya çıkmıştır. Çeviri işleminin amaçları değiştikçe , çeviri işlemi de değiştiğinden , farklı farklı çeviri türleri ortaya çıkmıştır. Snell (1995:21-23), çeviri türlerini mota mot, gramer, bilgilendirici ve iletişimsel çeviri olmak üzere dört ana başlıkta ele almıştır.

4.1. Mota Mot (Kelimesi Kelimesine) Çeviri

Bilinen ilk çeviri türüdür ve çeviri deyince akla gelen ilk unsurdur. Bu türün ortaya çıkmasındaki en büyük etken, metnin , sadece kelimelerin arka arkaya sıralanarak oluşturulduğu düşüncesidir. Bu çeviride amaç , yabancı dil ekseninde , farklı bir yabancı dil ortaya koymaktır. Böylelikle bu işleme maruz kalan bir dil, dil bilimcinin araştırma enstrümanı olma özelliğine kavuşmuş olur. Mota mot çeviri önceki çağlarda , uzun yıllar dini çevirilerde , özellikle İncil çevirilerinde kullanılan tek ve alternatifi olmayan bir yöntemdi. Bunun tek sebebi , o çağlarda bu çevirilerle uğraşan aydınların , dini metinde geçen kelime dizilişlerine ve morfolojik yapılarına dokunulmasının günah ya da yasak sayılmasındandır. Bu çeviri tipi , yabancı dildeki dil kurallarını dikkate almadığından , genellikle çevrilen metin ancak orijinaliyle birlikte göz önüne alındığında anlaşılabilir. Bu çeviri türü bu bakımdan çok sınırlı kullanılabilecek bir çeviri türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2. Gramer Çevirisi

Bu türün ortaya çıkışındaki en büyük etmen , bir metnin arka arkaya sıralanmış cümle diziminden oluştuğu fikridir. Elbette günümüzde artık bu

düşünceye , yani metinlerin cümle dizimlerinden oluştuğu kanısına değeri verilmemektedir. Bu çeviri türünün geçmişte olduğu gibi günümüzde de yabancı dil derslerinde kullanıldığı bir gerçektir. Böylelikle öğrencilerin bilgileri kontrol edilebilmekte , yani cümleyi oluşturan öğelerin anlaşılıp anlaşılmadığı ve yabancı dilde o dilin kurallarına cevap verip veremediği ortaya çıkarılmış olur. Bu çeviri türünde , metin tipinin ve türünün hiçbir önemi yoktur, daha doğrusu metinler arasında bir ayrım ,sınıflama gözetilmez. Önemli olan tek etmen , metindeki söz dizimi açıdan önemli sayılan kurallardır. Bu nedenle, bu türden çevrilmiş bir metinle karşılaşan bir okur metnin durumunu, mantığını ve işlevini anlaması bir hayli zor hatta hemen hemen imkansız olacaktır. Özellikle de çevrilen metnin dili hakkındaki kültürel bilgilere sahip değilse. Sınırlı alanda kullanılan bu çeviri tipi , günümüzde çok eleştirilmekte, hatta birçok bilim adamı yabancı dil derslerinde dahi bu tip uygulamanın çok faydalı olmayacağı kanısını taşımaktadır. Öğrenci bu yöntemle dilin aktif yanını “canlılığını” kavrayamamakta ve dolayısıyla sağlıklı bir yabancı dil bilgisi kazanamamaktadır.

4.3 Bilgilendirici Çeviri (Gelehrte Übersetzung)

Bu çeviri tipini ortaya koyan Schleimacher'dir. Temel ilke “okuru, yazarın varlığından haberdar etmektir”. Metin bir bütün olarak ele alınır ve tek amaç okura, ana dilde kaleme alınmış bir metnin , ana dil okurlarına nasıl hitap ettiğini ve nasıl bir iletişim kurduğunu açıklamaktır. Yani, biz böyle bir çeviri metnini okuduğumuzda, bunu kaleme alan yabancı bir yazarın kendi ana dilinden olan okurlarıyla ne tür bir iletişim kurduğunu kavrayabilmekteyiz. Bazı edebi ve felsefi metin çevirilerinde kullanılan bu tür de çok eleştirilmektedir. İlginç olan Schleimacher' in bilgilendirici çeviri tezinin henüz çürütülmemiş olmasıdır.

4.3. İletişimsel Çeviri

Köklü bir çeviri türü olan iletişimsel çeviri, son zamanlarda üzerinde çok durulan bir yöntem olmuştur. Bunun başlıca sebebi, bütün alanlarda ihtiyaç duyulan , uluslararası bilgi alış-verişini sağlayan metinlerin çevrilmesidir. Diğer bir etken ise metin-linguistiğin ve de iletişim biliminin ortaya koyduğu “iletişim , kelimelerle ya da cümlelerle değil metinlerle sağlanır” saptamasıdır. Bu çeviri tipi işlevsel anlamda gerek ana dildeki metinde gerekse onun çevirisinde bir doku uygunluğu sağlamaktadır. Bu çeviri türü sayesinde okur , çevrilmiş metinde gereksiz olan yabancı unsurlarla karşılaşmamaktadır. Okur böyle bir çeviri okuduğunda bunun bir çeviri olup olmadığını anlamamaktadır. Yani özgün tabirle , çevrilmiş metin , çeviri gibi kokmamaktadır. Sonuç olarak bu tipte çevrilmiş bir metin , o dilin kurallarına ve normlarına uyarak , günlük , edebi, sanatsal ve estetik iletişimi sağlamaktadır.

Elbette yukarıda söz konusu edilen çeviri türleri bunlardan ibaret değildir. Zaten amacımız bütün çeviri türlerini ortaya koymak değildir. Görüldüğü üzere her çeviri türünün kendine özgü özellikleri vardır. Bu yüzden her türlü tercüme işleminde istenilen bir çeviri türü kullanılmayacağı ortaya çıkmış oldu. Mota-mot çevrilmiş bir reklam metni tüketiciyi ne kadar etkileyebilir ki ? Demek istediğimiz çeviri türünün , çevirmenin amacına göre yine çevirmenin kendisinin seçmesi gerektiğidir. Şu kesindir ki, metinler homojen değildir. Öyleyse , her çevirmen ya da çeviri işlemini gerçekleştirmek isteyen her kişi işe koyulmadan önce kendisine şu iki soruyu yöneltmesi gerekmektedir:

- 1.Çeviri kime hitap edecek?
- 2.Çeviri hangi amaç için yapılacak? (Snell, 1995:23)

İşte bu soruların cevaplarına göre ancak bir çevir türü seçilebilir. Örnek verecek olursak , okur bir yabancı dili konuşuyor ve o yabancı kültür hakkında biraz bilgiye sahip ise ,böyle bir okura hitap edecek çeviri türü “bilgilendirici çeviri” türüdür. Eğer bir kullanım kılavuzu çevrilecekse , yani her hangi bir alet veya cihazın

sağlıklı çalışması için gerekli bilgiler aktarılmak isteniyorsa , böyle bir durum için en uygun çeviri türü ise “iletişimsel çeviri” türüdür.

Bütün bu bilgilerin ışığında şu konuya değinmekte fayda görüyoruz: Bu kadar yöntem ve çalışmalara rağmen yaygın olan düşünce , çevirinin hiç bir zaman asıl metnile eş değer olmamasıdır. Çünkü ,çeviri asıl metnin bütün boyutlarını kapsayamaz. Ortega’nın da dediği gibi “çeviri , asıl esere açılan yoldur” (Snell, 1995:24).

Çeviri işlemi hemen hemen tüm kaynaklarda iki ana gruba ayrılıyor:

- a) Mota-Mot Çeviri
- b) Serbest Çeviri

Bütün tartışmalar , hangisinin nerede , ne zaman , ne kadar kullanılacağından kaynaklanmaktadır. Bu sorulara cevap niteliğindeki tespit şöyledir: “so wörtlich wie möglich, so frei wie nötig” (Snell, 1999:151). Yani, mümkün olduğu kadar metne sadık ve ihtiyaç duyulduğu kadar serbest olmalıdır.

V.BÖLÜM

ÇEVİRİ EĞİTİMİNİN GENEL HEDEFLERİ

Çeviri eğitiminin öğrenciye ne sağlaması gerektiği üzerinde durduğumuzda, ortaya doğal olarak çeviricinin hedefleri ortaya çıkmış olacaktır.

Çevirinin okullarda neden bir ders olarak okutulduğu ya da yabancı dil öğretiminde neden bir yöntem olarak kullanıldığı sorusunun cevabını şu şekilde vermek yanlış olamasa gerek: Öğrenci çeviri sayesinde yabancı dil bilgisini geliştirir. Bir dil öğreniliyorsa o dile yazılı ve sözlü olarak iyi hakim olunması gerekmektedir. Elbette tek başına çeviriyle bu hedefe ulaşılır demek dilin diğer alanlarında çalışan bilim adamlarına bir hakaret olacaktır. Zaten böyle bir şeyi söylemek gayri bilimsel olurdu. Ancak dil eğitiminde amaç, bir dile yazılı ve sözlü olarak hakim olmak ise, bu süreçte çeviri eğitiminin katkı sağlayacağı da su götürmez bir gerçektir.

Öyleyse çeviri eğitiminin temel hedefi iyi bir dil bilgisi kazandırmaktır. Ancak iyi bir çeviri yapabilmek için sadece çok iyi bir dil bilgisine sahip olmak yetmemektedir. İyi bir dil bilgisinin yanında önemli iki faktör daha gerekecektir:

- a) Dilin kendisi hakkında bilgi sahibi olmak
- b) O dilin konuşulduğu ülkenin politikası, ekonomisi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmak.

Yukarıda saydığımız iki genel hedefin dışında çevirinin özgün hedefini de göz ardı etmemek gerekir. Çeviri işlerini gerçekleştirirken kesinlikle 'eş değerlilik'

ilkesine sadık kalınması gerekir. İyi bir çeviride aranması gereken en önemli ölçüt çevirinin asıl metni yansıtmasıdır, yani hatasız olmasıdır.

Öğrenciler tarafından sorulan en yaygın soru şudur: “Çeviri yaparken metne ne kadar sadık kalmalıyım?” ya da başka bir deyişle “ne kadar serbest çevirmeliyim?”. Bu sorulara eğitimciler kesin bir yanıt verememektedirler. Çünkü henüz formüle edilmiş kesin ölçekler tespit edilmemiştir. Genelde çeviride öğrenciler dilin gramer yapılarına ağırlık verdikleri için metni anlama unsurunu göz ardı etmektedirler. Böyle olunca öğrenci kendisini maalesef kısıtlanmış bir ortamda bulmuş olacaktır.

Bilindiği üzere çeviri amaç olarak iki temel unsura ayrılmaktadır:

- a) İletişimsel çeviri (komunikatif çeviri)
- b) Eğitimsel çeviri (pedagojik çeviri)

İletişimsel çeviri, çevirinin ana amacı olan, bir metni bir dile çevirerek diğer bir okura aktarma işlemidir.

Eğitimsel çeviri de ise amaç yabancı dil öğrenen öğrencilere yabancı dili öğretirken çeviriden faydalanmaktır. Onu bir yöntem olarak kullanmaktır.

İşte asıl sorun “pedagojik çeviri” alanına nasıl aktarılacağıdır; bilindiği üzere her ikisi de ayrı amaçlara sahiptir.

Çeviri işleminin hangi okur için yapıldığı öğrenciler tarafından bilinmediği için (öğretmenler zaten böyle bir amacı gütmemektedirler) bu tür çeviri işlemleri bazı yazarlar tarafından benimsenmemektedir. Oysa “pedagojik çeviride” böyle bir sorun

yoktur. Önemli olan cümle yapısını ve anlamını doğru olarak seçmektir (Stegu, 1997:116).

Yabancı dil öğretim yöntemleri irdelendiğinde , klasik bir yöntem olan “dilbilgisi-çeviri” yöntemiyle karşılaşırız. İlk zamanlarda latince ve yunanca için tatbik edilen bu yöntemin , ileriki yıllarda hemen hemen bütün dillerin öğretiminde kullanıldığını görmekteyiz. Son zamanlarda Avrupa’da da kullanılan (özellikle Almanya) bir yöntem olmuştur. Bilindiği gibi “gramer-çeviri yöntemi” eğitimciler ve bilim adamları tarafından çok eleştirilen bir yöntem olmuştur, ancak günümüzde hala kullanılıyor olması bu yöntemin tamamen rafa kaldırılamayacağı fikrini ortaya koymaktadır. Zaten bütün dil öğreten kurumların çeviriden faydalanması, bu sözümüzü doğrular niteliktedir. Genelde eğitimciler öğrencilerin bir dili öğrenirken , kelimeleri , terimleri yerli yerince kullanabilmesini ve söz konusu olan dili tıkanmadan, rahatlıkla konuşabilmesini ister. İşte bu süreçte çevirinin (pedagojik çevirinin) büyük bir katkısı olacaktır. Öğrenci, çevirirken dildeki yapı farklılıklarını ve değişik kelime hazinesinin farkına varmaktadır ve bu sayede bilgilerinden emin olabilmektedir, çünkü yabancı dili ana diliyle kontrol edebilmektedir. Zaten pedagojik çeviride amaç öğrenciye çeviri yaparak bir dili konuşmasını öğretmek değildir. Pedagojik çeviri konuşma becerisini sağlamak için kullanılan bir araçtır.

Bir dili çok iyi konuşan bir kimse , karşısındakinin konuşmalarını ya da kendi söyleyeceklerini, önceden kafasında anadiline çevirmez. Bildiğimiz yabancı dilde yazılmış bir yazıyı okurken bunu kafamızdan ana dilimize çevirmemiz gerekmez, tam tersine okuduğumuz yazının anlamını doğrudan kavramamız gerekir). Çeviri bu anlamıyla öğrenciye yaparak değil, otomatik (refleks) olarak dilin konuşmasını öğretmektir. Yani, pedagojik çeviri de amaç, öğrenciye dili serbest ve rahat konuşabilmeyi öğretme sürecinde bir basamak olarak kullanmaktır. Ancak günümüzde çeviri dersleri, bir dilin öğrenilip öğrenilmediğini anlamaya yarayan bir çek – up mekanizması gibi kullanılmaktadır. Yani, bir yabancı dilden ana dile yapılan çeviri işlemi öğrencinin o dili anlayıp anlamadığını kontrol etmeye yarar ve

ana dilden yabancı dile yapılan çeviri işlemi ise öğrencinin söz konusu dildeki yapı bilgisi (morfoloji) ve söz dizimi (sentaks) unsurlarını kullanıp kullanmadığını kontrol etmeye yarar. Elbette çevirinin bu gibi amaçları vardır ancak bunlar tali amaçlardır. Hatta bunlara bilgi kontrolü için gerekli araçlar demek daha uygun olacaktır.

Çeviri dersinde öğrenci çok farklı konuları kapsayan metinlerle karşılaşacağından, bütün konuları açıklamak mümkün olmayacaktır, zaten buna da imkan yoktur. O halde öğrenciye verilmesi gereken şey bir çeviriye başlamadan önce, üzerinde çalışacakları konu hakkında gerekli bilgiyi edinmelerini sağlamayı öğretmek olmalıdır. Bir çeviri dersinde sadece öğrenciler tarafından yapılan çevirileri düzeltmek yeterli olmaz, kendi özgün çevirimizi de göstermeliyiz. Üzerinde çalışılan parçadaki gerekli ekipmanları gösterip, hata yapabilecekleri zor kısımlara açıklık getirmek gerekir. Böylelikle çeviri dersinin bir başka hedefi de ortaya çıkmış oldu. Buna göre çeviri yabancı dil metinlerindeki bütün farklı konuları ele alarak onları öğrenciye aktarmak değil, bilakis öğrenciye bazı önemli stratejileri öğretmek metinlere nasıl yaklaşmaları gerektiğini öğretmektir.

Çeviri eğitiminin bir başka hedefini irdelerken konuya şu şekilde yaklaşmak uygun olacaktır: Çeviri işlemi gerçekleştirmek demek bir dildeki kelimeleri, farklı bir dile çevirip onları domino taşları gibi yan yana koymak değildir. Çeviri anlamak, kavramak ve anladığını, kavradığını tekrar dillendirmek demektir. Çeviriyi gerçekleştiren kişi (örneğin öğrenci) metnin özünü (ruhunu) anladıktan sonra bunları çevrilmek istenen dile en uygun ve anlamlı şekilde aktarmalıdır. Bütün bunları yaparken çeviriyi yapan kişinin iyi bir 'yazar' olması gerekir; bunun içinde ana diline çok iyi hakim olması gerekir. Ana diline hakim olmayan bir kişi yabancı dile de hakim olamaz. Bu bilimsel bir gerçektir. O halde çeviri eğitiminin bir başka hedefi, öğrencilere okuduğunu anlama ve bunları muhakeme edebilmesini sağlamaktır. Aksi takdirde zaten iyi bir çeviriden bahsetmek mümkün olmayacaktır.

Yukarıda belirttiğimiz hedefler çevirinin bütün hedef ve gayeleri değildir. Değişik açılardan bakarak çevirinin amaçlarını çoğaltmak pekala mümkündür. Zaten çevirinin bütün hedeflerini ortaya koymaya çalışmak çok zor ve aynı zamanda da ayrı bir araştırma konusudur. Genel olarak belirttiğimiz hedefleri göz önünde tuttuğumuzda çevirinin, gerek “iletişimsel” anlamda gerekse “pedagojik” anlamda yabancı dil öğrenimi bazında hiç de gereksiz olmadığıdır.

VLBÖLÜM

YABANCI DİL AMAÇLI ÇEVİRİ EĞİTİMİNE BİR BAKIŞ

Çevirinin ana amacının iletişim olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bir metni çevirmek tek taraflı bir iletişimi sağlamaktadır. Çevirmen, metnin üreticisiyle okuru arasında bir köprü konumundadır. Bu bakımdan çevirmen üretici ve alıcı arasında bilgi transferini sağlayan önemli bir konumu üstlenmektedir. O halde çeviriyi iletişim amaçlı ele aldığımızda ortaya çevirinin nasıl bir rol oynadığı çıkmaktadır. Ancak çeviri eğitimi yabancı dil amaçlı olarak ele alındığında ortaya bir çok farklı görüşler çıkacaktır. Kimileri çeviriyi bu açıdan faydalı görmezken ,bazıları yabancı dil eğitimi açısından çeviriden en üst düzeyde yararlanılması gerektiğini belirtmektedir. Ancak , yaygın kanaatler göz önüne alındığında , çevirinin dil eğitimi açısından hiçte küçümsenmeyecek katkılar sağladığı görülmektedir. Pisek, bu konu hakkında şöyle bir kanaat öne sürmüştür (Stegu, 1997: 113):

“ Diese Entwickking der Meinungen zur Übersetzung im Sprachunterricht [...] zeigt, da es heute durchaus methodologically correct ist, Lernende übersetzen zu lassen...”

Pisek bu görüşüyle yabancı dil eğitiminde çevirinin doğru bir metot olduğunu açıkça vurgulamaktadır.

Yıllardır öğrencilere salt bilgi aktarılırken günümüzde artık bilginin yanında “Öğrenmeyi öğretmek” ilkesi üzerinde durulmaktadır. Durum böyle olunca öğrenciyi merkez alan yöntemler rağbet görmeye başladı. Bu yöntemlere yaygın adıyla “ iletişimsel – işlevsel” yöntemler denmektedir.

İletişimsel – işlevsel yöntemlerle birlikte “Çeviriden bir araç olarak dil öğretiminde nasıl, ne zaman ve ne oranda yararlanılabilir?” sorusu yeniden gündeme geldi. Neden? Çünkü söz konusu yöntemler:

- Öğrencinin gereksinimine öncelik veriyor
- Yabancı dilde iletişim yetisini geliştirirken anadilinde kazanılmış olan iletişim yetisinin olumlu aktarımlarından da yararlanmayı öngörüyor
- Sözlü dil kullanımının yanı sıra yazılı dilde anlama ve anlatma etkinliklerine de önem veriyor
- Anlam yetisini geliştirmeye öncelik tanıyor
- Dil kullanımında dilbilgisi açısından doğruluk ölçütüne , iletişimde etkililik ölçütünü yeğliyor.
- Buna bağlı olarak da, doğal ve yaratıcı dil kullanımına özendirmek amacıyla, sözcük seçimi ve dilbilgisi kuralları düzlemlerindeki yanlışlara hoşgörülü olmayı ilke ediniyorlar” (Gülmez, 1993 : 11).

Yukarıda sunulan bilgiler ışığında çeviriyi yabancı dil eğitiminde sadece öğrencilerin bilgilerini denetleme (kontrol etme) aracı olarak kullanılması gerektiği açıklığa kavuşmaktadır.

Çeviri işlemini, anadil ile yabancı dil kullanımı arasındaki benzerlikleri ortaya koyan bir mekanizma olarak kullanmak, dil eğitiminde çeviriyi en verimli bir şekilde devreye koymak olacaktır. Ancak bu şekilde çeviriden en verimli bir şekilde yararlanmak mümkün olacaktır. Öğrenci bu sayede yabancı dilin iletişim boyutuna vakıf olacak aynı zamanda da bu süreç anadil bilincini geliştiren bir fonksiyonu da üstlenecektir.

Çeviri öğrencilere (özellikle de zayıf öğrencilere) sınıfta bir güven ortamı sağlamaktadır. Öğrenci eksikliklerini birebir sınıfta tespit edebilme imkanına

kavuşmakta ve bu eksikliklerini eş zamanlı olarak giderebilme fırsatını da yakalamaktadır. Çeviri özellikle sözlü olarak gerçekleştirildiğinde sınıf dinamiği sayesinde öğrenciler arasında iletişim-etkileşim durumları söz konusu olacaktır. Bu ortam öğrencide bilgi düzeyinin artmasına, yani örneksme yoluyla kavram ve söz dizimi bakımından katkılar sağlamaktadır. Aynı zamanda eğitimci öğrencilerin hatalarından yola çıkarak öğrenciyi izleme (tanıma) ve dersi şekillendirme fırsatı bulacaktır; böylelikle ders seviyesi öğrencinin bilgi ve birikim düzeyiyle orantılı olarak tespit edilebilecektir. Bu sayede öğrenci aşırı yüklenmelere maruz kalmadan derse adapte olma fırsatı bulacaktır.

Çevirinin bu faydalarının yanı sıra Gülmez (1993:13) yabancı dil sınıfında çeviriden bir araç olarak yararlanmanın ilkelerinin ne olması gerektiğini ortaya koymuş. Bu ilkeleri incelemek konuya daha fazla ışık tutacaktır:

Çevirinin dil eğitiminde kullanılmasının, çeviriye dayalı öğretim yöntemlerine geri dönüş anlamına gelmediği bilinmelidir. Bu bakımdan çeviriye daha kapsamlı bir bakış açısıyla yaklaşılması gerekmektedir.

Sözcüğü sözcüğüne çeviri kullanımı üzerindeki tutum belirlenmelidir. Şayet üzerinde çalışılan metnin genel olarak anlaşılması için, öğrencilerin hiç duymadıkları bilmedikleri bir kelimenin (ifadenin) deyimini, güçlük yaratan bir yapının açıklanması mevzu bahisse bu çeviri türünün kullanımı uygun olacaktır. Bu haliyle çeviri açıklayıcı bir fonksiyon üstlenmektedir ve böylelikle de iletişime katkı sağlamaktadır. Bu sayede öğretmen, öğrencilere, yardım olmadan anlayamayacakları bir anlamı, mesajı aktarabilmek için bu tür bir çeviriye başvurmaktadır. Bunu dil öğretmek için yaptığı da hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu gibi durumlarda bir üst-dil kullanımı vazgeçilmez bir husustur.

Çeviri eğitiminde, yılların birikimiyle ortaya çıkan ve başarıyla uygulanan tekniklerden, yabancı dil sınıfında (dil öğretimi için) uygulanan çeviri etkinliklerinden de yararlanılması gerektiği bilinmelidir. Çevirinin dil öğretimi amacıyla kullanılmasını, meslek olarak öğretilmesinden ayıran amaçlar bakımından uygun görülmemesi uygun bir görüş değildir.

Önceden incelenen metinler sözlü olarak çevrilerek öğrencinin anadildeki unsurlardan uzaklaşıp, yabancı dil mantığıyla düşünmesini sağlayacaktır. Buradaki verimlilik ancak metnin kavranmasına yönelik yapılan ön çalışmayla sağlanır.

Çeviri işlemini yabancı dil öğreniminde kullanmak, öğrencinin öğrendiği dil üzerinde düşünmesini sağlar. Öğrenci bilhassa öğrenilen dilin söyleniş biçimlerine, tuhaflıklarına, yani o dilin doğasına yönelmektedir.

Gülmez'in (1993:15) son olarak ele aldığı öneriler özetle şöyledir:

- Öğrencilerin tek tek yanlışlarıyla uğraşmak yerine iyi metinler seçilerek bunların daha iyi olması için sınıfta birlikte çalışılmalıdır.
- Metinler bütün olarak ele alınmalıdır, içinden bölümler seçilerek incelenmemelidir.
- Sadece çevirmek yerine yapılmış örnekler de incelenmelidir.
- Çevirilerin dilden dile nasıl değiştiğini göstererek, eşdeğerlilik ilkesi irdelenmelidir.

VİLBÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ÇEVİRİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Genellikle öğrenciler anadilden yabancı dile gerçekleştirilen çevirilerde büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Bu, yabancı dilden anadile yapılan çevirilerde de söz konusudur, ancak yabancı dilden anadile aktarımlarda öğrenci anadil avantajını kullanabildiği için daha rahat bir çeviri işlemi gerçekleştirmektedir. Çeviri derslerinde zorlanmalarının ve iyi bir çeviri yapamamalarının suçunu sadece öğrencilere yüklemek yanlış olacaktır. Çeviri derslerinde gelişmiş güzel metinlerin seçilmesi ve metinlerin seviye açısından öğrenciye uymaması gibi etkenler de göz ardı edilmemelidir. Eğitimcilerin metinlerde seçici davranmamasında, daha doğrusu belli bir derecelendirme dahilinde (Progression) metinleri öğrenciye sunmamasındaki en büyük etkenlerden birisi çeviri dersini yabancı dil öğretiminde bir araç olarak görmemeleridir. Elbette bütün hocalar böyledir demek istemiyoruz, ancak genel anlayış itibarıyla yaygın olan kanaat böyledir (İlkhani, 1989:68).

Genellikle çeviri derslerinde uygulanan yöntemi şöyle tarif etmek mümkündür: Yeni metin, dersin hocası tarafından okunur ve daha sonra öğrencinin bu metni çevirmesi istenir. Daha sonra hoca çevirileri değerlendirir. Bunu yaparken yabancı dildeki ifadenin yerine en uygun ifadeyi bulmaya ya da buldurmaya çalışır. Yani öğrenciden istenen veya öğrenciye verilen mesaj, yabancı dildeki kelimelerin Türkçe karşılıklarının ezberlenmesidir. Bu tür gelenekselleşmiş bir çeviri dersini yabancı dil açısından değerlendirecek olursak, ortaya öğrencilerin kelime bilgisi açısından aydınlatıldıkları, daha doğrusu kelimelerin ve ifadelerin iki dilde birbirlerini karşılaması açısından bilinçlendirildikleri söylenebilir. Ancak iyi bir dilbilgisinin kelime bilgisinden ibaret olmadığını bilmek, yabancı dil öğretiminde çeviri dersinden gerektiği gibi yararlanmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çeviri esnasında harcanan çaba göz önüne alındığında bu dersten sadece kelime bilgisi olarak yararlanılmasının büyük bir zaman ve emek israfı olduğu dikkatlerden

kaçmamalıdır. Yabancı dil öğretiminde gerekli olan diğer unsurlar, çeviri derslerinde neredeyse tamamıyla göz ardı edilmektedir. Zaten olaya kelime bilgisi açısından da bakıldığında, öğrencinin kelimeleri her bağlamda rahatlıkla kavrayabildiğini söylemek çok iddialı olacaktır. Aynı kelimelerin farklı yapılarda farklı anlamlara geldiğini düşünürsek çeviri derslerinin bu işlev açısından görevini yerine getirdiğini söylemek pek doğru olmayacaktır. İlhan'ın (1989:68) vermiş olduğu örnek , kelimelerin şekil değiştirmedikleri halde farklı bağlamlarda, farklı anlamlara geldiğini çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır.

-Geld her, oder ich schiesse !

-Geld her, oder ich schiesse nicht !

Cümleleri irdelediğimizde her iki cümlelerin hemen hemen aynı olduğunu ve sadece “nicht” değillesiyle ikinci cümlelerin birinci cümleden ayrıldığını görmekteyiz. Cümlelerin bu halleriyle anlamlandırmak birçok farklılıkları beraberinde getirecektir. Şayet bu cümleler belli bir anlam bütünlüğü içerisinde yer alırlarsa doğru bir anlamlandırma söz konusu olabilir. Öğrencilere bu husus aktarıldığı takdirde, öğrencilerde ifadenin işlevsel özelliği ve dilin iletişimsel nüansları bakımından bir bilinçlenme olacaktır, bu sayede öğrenci bu farklılıkları sınıflandırma imkanına da kavuşacaktır.

Vermiş olduğumuz birinci cümle metin bütünlüğü göz önüne alınmadan da çözülebilecek niteliktedir. Cümleyi duyduğumuzda aklımıza hemen bir banka soygunu gelmektedir. Bir kişi başka bir kişiye “parayı ver yoksa ateş ederim!” dediği ilk aklımıza gelen anlamdır. Ancak ikinci cümleyi birinci cümlelerin sadece bir değillesi olarak görürsek işimiz biraz zorlaşır. Çünkü cümleyi bu mantıkla şu şekilde çevirmek gerekir: “Parayı ver yoksa ateş etmem!”. Bu cümlelerin de pek anlaşılır bir cümle olmadığı hemen gözümüze çarpmaktadır. Almanca’da “schiessen” fiili, kaleye şut atmak anlamında da kullanıldığından, ikinci cümle bir futbolcunun “parayı verin yoksa şut atmam” ifadesi için gayet uygun düşmektedir. Bu bakımdan

çeviri öğrenciye cümle teşkili açısından faydalı bilgiler aktarmaktadır. Daha geniş bir bakış açısıyla söylemek gerekirse çeviri, öğrenciye gramer bilgileri yanında, söz dizimi (sentaks) ve semantik alanda geniş bilgiler vermektedir. Yabancı dil öğretiminde çok önemli olan bu unsurlar, çeviri dersinde kolaylıkla ele alınabilir ve somut örneklerle bilgilerin kalıcı olması sağlanabilir. Çeviri dersleri esnasında öğrenci, yapmış olduğu hatalarının sıcağı sıcağına farkına vardığından ve ders hocası tarafından seçenekler sunulduğundan, öğrenci dil yapılarını karşılaştırmalı olarak öğrenmekte, yani iki dil arasındaki yapı farklılıklarını, ifade tarzlarını karşılaştırma imkanına kavuşmaktadır.

Kişinin bir yabancı dili, ana dilini bildiği oranda öğrenebileceği bilimsel bir gerçektir. Öyleyse ana dilin bilgisini geliştirmek, yabancı dil öğretimi için çok gerekli bir husustur. Çeviri dersi öğrencilerin, ana dil bilgilerini de zorladığından, öğrenci kendi dilinin işlevsel özelliklerinin biraz daha farkına varır ve böylelikle kendi lisanı bakımından daha geniş bilgiler kazanır, dolayısıyla bu süreç yabancı dil öğretimine dolaylı bir katkı sağlar.

İlhan'ın (1989:69) vermiş olduğu örneği inceleyerek çevirinin yukarıda bahsettiğimiz özelliğini daha iyi anlayalım. “Bizim Almanca” dergisinin Ekim 1986 yılında yayınlanan “Bir Taşra Kasabasından Notlar” başlıklı metninden alınmıştır. D.Zaptıçioğlu'nun “Notizen aus der türkischen Kleinstadt” isimli metinden çeviri bir bölümde geçen “... ansonsten wir das grosse und kleine Geld im Handel verdient” cümlesini irdeleyen İlhan şu hataları tespit etmiştir:

Türkçe çeviride “ansonsten” kelimesi dikkate alınmamıştır ve dolayısıyla bu kelime aktarılmamıştır. Oysa bu kelime metinde semantik açıdan bir önem taşımaktadır. “Das große und kleine Geld” ifadesi “iyi kötü para...” olarak çevrilmiştir oysa metnin bağlamı göz önüne alındığında “ iyi kötü...” yerine “ az çok para” denmesi gerekirdi.

Yukarıdaki örnek çeviri anadilimizin semantik, söz dizimi unsurlarını daha iyi kavramamız gerektiğini bize en güzel bir şekilde vurgulamaktadır. Öyleyse çeviri dersi anadilimizin işlevsel özelliklerini vurgulayarak daha bilinçli bir dil kullanımına sevk etmektedir, dolayısıyla yabancı dil öğretimine de dolaylı da olsa bir katkı sağlamaktadır.

Çeviri derslerinde en önemli hususlardan bir tanesi de eğitimcilerin öğrencilerin hatalarını göstererek belli ölçütler dahilinde gerçekleştirilen çevirileri değerlendirmeleridir. Ders hocasının sadece iyi öğrencilerle dersleri işlemeleri diğer öğrencileri pasifleştirmektedir. Dolayısıyla eğitimcinin mümkün olduğu kadar sınıftaki öğrencilere söz verip yapılan çevirileri analiz etmesi gerekmektedir. Her öğrencinin kendine özgü üslubu ve ifade tarzı olduğundan, aynı metnin çevirisinde ortaya farklılıklar çıkacaktır. Öğrencilerin olaylara bakış açılarının aynı olmaması çevirilerin orijinal metinlerden sapmasına sebebiyet vermektedir. Güttinger (1963:43) bu konu hakkında şu yorumu getirir:

“ Nicht erst bei der Umsetzung in eine andere Sprache, Schon bei der geistigen Aneignung des Textes durch den Übersetzer wird der Text etwasdem Übersetzer Eigenes und ist nicht mehr dasselbe.”

Güttinger'in görüşünü şöyle özetleyelim: Sadece metni çevirirken değil, daha çevirmenin metni kafasında tasarlarlarken metin aslında sapmalar gösterir ve çevirilen artık çevirmenin ürünüdür, yani aslıyla bağdaşmamaktadır. İlkhan (1989:69) bu hususu “ Bir taşra kasabasından notlar” adlı metinde irdelemektedir. Bu başlığın “ Notizen aus der türkischen Kleinstadt”ın çevirisi olduğunu ve çevirmenin başlığı tam olarak aktarmamasını eleştiren İlkhan çevirinin daha başlığından itibaren asıl metninden sapmalar gösterdiğini çok açık bir şekilde vurgulamaktadır. Asıl metnin başlığında geçen “ Türkisch” kelimesinin yok sayılmasının eşdeğerlilik ilkesi açısından sakıncalı bulunduğunu ifade eden İlkhan başlığın aslına sadık kalınarak “ Bir

Türk kasabasından notlar” olarak çevrilmesinin daha doğru bir aktarım olacağını altını çizmektedir.

Çeviri dersinin bir başka olumlu yönü, öğrencilere kazandırdığı gramer bilgisidir. Metinleri eşdeğerlilik açısından inceleyen öğrencilerin doğru bir aktarım gerçekleştirebilmeleri için her iki dilin gramerini iyi bilmeleri gerekmektedir. Bu husus onların dilbilgisi açısından kendilerini geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Almanya’ da uzun yıllar kalan bir Türk öğrencisi Türkiye’ye kesin dönüş yapıp bir fakültenin yabancı dil bölümünde okurken, Türkçe’den Almanca’ya yaptıkları çevirilerde, Almanca’dan Türkçe’ye yaptıkları çevirilerden daha az zorlanmaları, onların yabancı dilin gramerini Türkçe’ninkinden daha iyi bildikleri fikrini uyandırmaktadır. Halbuki her iki dilde de kendilerini ifade edebilen (çünkü Türkçe anadilleri olmuştur) öğrenci çeviri işleminde (Türkçe’den- Almanca’ya) daha az zorlanmaktadır. Almanca’dan Türkçe’ye de bu durum olumsuz yönde değişmektedir (İlkhan, 1989:70).

Çeviri esnasında öğrencilerin yaptıkları en büyük hatalardan birisi de ana dil kaynaklı aktarım hatalarıdır (Interferenzfehler). Erdei’nin (1981:48) bu konudaki tespiti manidar: “Durch den traditionellen Typ der Übersetzungsaufgaben wird also die ohnehin stark wirkende (störende) Interferenz gleichsam planmassig gesteigert”. Yani, geleneksel çeviri işlemleri esnasında aktarım hataları da artarak kendisini göstermektedir. Bu tür hataları gidermek elbette ders hocasının görevidir. Bunu yaparken izlenecek yöntem, bu tür hataları bir liste halinde öğrenciye sunmak ve örneklerle konuyu pekiştirmektir. Bu konu üzerinde durması gereken eğitimci aktarım hatalarını özgün kültürel farklılıklar noktasında ele alıp mukayeseli olarak iki dil yapılarını masaya yatırarak bilgilerin kalıcı olmasını sağlamalıdır.

Çeviri metnlerinin aktüel konulardan seçilmesi öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin de güncel olmasını sağlamakta ve dolayısıyla onları daha iyi motive

etmektedir. Aynı zamanda bu tür çeviriler konuşma dili bakımından öğrencilere en son (güncel) ifadeleri kazandırmakta, böylelikle öğrenci, öğrendiği dilin güncel ifadeleri sayesinde yabancılarla daha rahat bir iletişim imkanına kavuşmaktadır. Bu bakımdan, güncel metinlerin çevirisinin yabancı dil öğretimi alanında büyük bir katkı sağladığı göz ardı edilmemelidir.

Öyleyse çeviri işlemi, yabancı dil eğitimi nezdinde öğrenciye dilin işleyişi hakkında önemli bilgiler aktarmaktadır. Konuya bu açıdan yaklaştığımızda bu tür çeviri işlemlerinde nasıl çeviri yapılması gerektiğinden ziyade metnin anlaşılması sağlanmalıdır. Metinde geçen cümleler farklı örneklerle desteklenerek, öğrenciye aktarılan kelime hazinesinin semantik çeşitlilik gösterebileceği vurgulanmalıdır. Bu sayede öğrenci kelimeleri tek yönlü anlamlarıyla değil, farklı anlamlarıyla da öğrenme imkanına kavuşacaktır.

Gerçekleştirilen çevirilerin okuyucu tarafından anlaşılması gerektiği ilkesinin yanında, okuyucuların metni “ kulak tırmalayıcı” (es riecht nach Übersetzung) bulmamaları da gerektiğinden çeviride körü körüne asıl metne sadık kalmamanın yanlış olduğu vurgulanmalıdır.

Bütün bu bilgiler ışığında, çevirinin dil öğretiminde öğrenciye önemli dil unsurlarını kazandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öğrenci dil yapılarını mukayeseli olarak öğrenmektedir ve böylelikle kendi bilgilerinin sağlanmasını yapabilmektedir. Güncel konular seçildiğinde öğrenci bu bilgileri konuşma alanına çok rahat bir şekilde aktararak güncel bir kelime hazinesine kavuşmaktadır. (Örnek: Cep telefonu: Yanlış aktarım: Taschentelefon-doğru aktarım: Handy). Aynı zamanda gramer bilgileri çeviri sayesinde sağlamlaştırılmaktadır. Yabancı dildeki gramer yapıların anadildekilerine uymadığını gören öğrenci daha bilinçli bir gramer bilgisine kavuşmaktadır. İyi bir yabancı dil bilgisinin, iyi bir anadil bilgisinden geçtiği ilkesinden hareketle, çevirinin anadil bilgilerini sağlamlaştırdığını ve öğrencide

anadil şuurunu kazandırdığını rahatlıkla iddia edebiliriz. Bu bağlamda çevirinin yabancı dil öğretimine dolaylı da olsa bir katkı sağladığı şöyle vurgulanmaktadır:

“ Da der Zweitsprachenerwerb mit Hilfe genauer Kenntnis der Muttersprache Erfolg hat, ist auch eine kollektive Übersetzung im Unterricht vom Türkischen ins Deutsche und umgekehrt nicht überflüssige sondern gerade notwendig” (İlkhan, 1989:73).

İlkhan yabancı dil ediniminde anadilden yabancı dile ve yabancı dilden anadile yapılacak çeviri işlemlerini, anadil bilincini uyandırması açısından, dolayısıyla yabancı dil eğitime önemli katkılar yaptığından dolayı gerekli görmektedir.

7.1. Genel Çizgileriyle Yabancı Dil Öğretiminde Çevirinin Sağladığı Olumlu ve Olumsuz Yönler

Çevirinin öğrenciye ne kazandırdığı ya da acaba bir fayda sağlayıp sağlamadığı eskiden beri tartışılan bir konudur. Öğrenciler, (Özellikle, Eğitim fakültesi öğrencileri) çeviri dersinde sadece geçer not almak istediklerinden , bu derse gerekli önemi vermemektedirler. Bu durumun bizce iki sebebi vardır:

a)Öğrencilerin, çeviri dersinin meslek hayatlarında gerekli olmayacağı düşüncesine kapılmalarıdır.

b)Öğrenciler neden (niçin) çeviri yaptıklarını bilmemektedirler.

Duff (1989:8) bu konu hakkında şu tespiti yapmıştır:

“ A student who has to spend an hour, maybe two hours, struggling over a text may want to ask: why am I doing this?

Could not the time be better spent? If the teacher cannot explain why the activity is being done (...) the student is likely to feel frustrated.”

Duffy’ın bu tespiti şü şekilde özetlemek gerekir: Öğretmen , bir metin üzerinde saatlerce (çevirmek için) mücadele veren bir öğrenciye, bunu neden yaptığını açıklayamazsa, öğrenci bir hayal kırıklığına uğramaktan kendisini alamayacaktır.

Peki öğrencinin böyle bir hayal kırıklığını yaşamaması için ne yapmalı? Öğrenciye çeviri dersinin iki işlevinden bahsedilmesi bu soruya en güzel cevap olacaktır. Birinci işlev öğrencinin yabancı dil bilgisini geliştirmektir. İkinci işlevi, çeviri yeteneğini , yani bir ana dilden diğer bir dile doğru aktarımı sağlamaktır. House (Stegu, 1997:109) birincisine “pedagojik çeviri” ikincisine de “komunikatif (iletişimsel) çeviri” demektedir. Genel kanı, ana dilden yabancı dile yapılan çevirinin ders için daha uygun olduğudur. Çünkü bu tür bir çeviride amaç dilbilgisi ve kelime hazinesini geliştirmektir. Yabancı dilden ana dile gerçekleştirilen çeviride ise o metnin anlaşılıp anlaşılmadığının kontrolü ön planda tutulmaktadır. Yabancı dil dersi için ana dilden yabancı dile yapılan çevirinin daha uygun olduğu düşüncesinin bir başka sebebi ise öğrencinin bu tür bir çeviride tamamı ile ana dil melekesine güvenememesidir. Yani öğrencinin çeviriyi otomatik bir süreçle değil, daha çok yabancı dil bilgisiyle gerçekleştirmesi gerektiğidir. Bu durum , yabancı dilden ana dile yapılan çeviride farklılık gösterir, yani öğrenci otomatikleşen bir süreçle konuya yaklaşmaktadır. Bausch, (1995:327-329) genel çizgileriyle çevirinin sağladığı olumlu ve olumsuz katkıları lehte ve aleyhte görüşler olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Lehte görüşler:

-Bilinçli olarak yapılan çeviri sayesinde öğrenci ana dil yapılarını yabancı dile uyarlar, böylece dil yapıları hakkında bilgi sahibi olur.

-Çeviri öğrencilere değişik zorluktaki dil yapılarını bir yelpaze olarak sunar. Öğrenci bu zorluklarla örtülü olarak karşılaşır. Aynı zamanda öğrenci çok farklı türde metinlerle karşılaştığı için dili gerçek ortamda nasıl konuşuluyorsa o şekilde öğrenme imkanına kavuşuyor. Diğer dil alıştırmaları çeviri kadar zengin bir yelpaze sunamamaktadır.

-Çeviri öğrenciyi dil yapılarını öğrenmeye örtülü bir şekilde teşvik etmektedir.

-Çeviri öğrencilerin yabancı dildeki yapıları öğrenmesini kolaylaştırır, çünkü çeviride öğrenciden bazı yapısal örneklerle bağlı kalması istenmez.

-Çeviri, yeni kelimeleri ve deyimleri açıklamaya yarayan en mükemmel yoldur. Öğrenci bu sayede bilgisinden emin olur. Aynı zamanda çeviri kelimeleri ve deyimleri açıklama bakımından en hızlı ve en emin faaliyettir.

-Çeviri metinlerin bütününe anlama bakımından çok uygun bir yoldur. Çeviri sayesinde öğrenci metnin derinliğine inmek zorunda kalır ve böylelikle metin hakkında kafasındaki soru işaretleri giderilmiş olur.

-Çeviri, kelime , cümle ve metin hakkında öğrencilerin bilgilerini kontrol etmeye yarayan en etkili yoldur.

-Çeviri aynı zamanda öğrencinin başarı durumunu açıkça ortaya koyan en emin yoldur.(Bu yüzden bazı sınavlarda kullanılır)

-Çeviri, sözlü olarak gerçekleştiğinde ,öğrencinin yabancı dilde konuşmasını öğretir ya da pekiştirir.

-Çeviri, öğrencinin ana dilinde bazı kusurlar varsa onu ortaya koyar ve bu şekilde öğrenci bu hataları gidermeye çalışır.

-Çeviri, öğrenciye dilin işlevini kavratmaya yardımcı olur.

-Çeviri, farklı yardımcı ders malzemelerinin kullanımını zorunlu kılar (örnek:Sözlük kullanımı ya da elektronik sözlük kullanımı gibi).

-Çeviri, tek başına bir amaç olarak bile çok önemlidir, çünkü çeviri okul dışında, özellikle mesleki alanda çok işe yarayan bir faaliyettir. Bu yönüyle çeviri (dersi) öğrenciyi çok iyi motive eden bir unsurdur.

Aleyhte görüşler:

- Çeviri dersinin, ana dili ağırlıklı olarak kullanılmasını zorunlu kılması yabancı dil dersleri için çok uygun bir yöntem olarak görülmemektedir.
- Çeviri, dildeki dört temel dil becerisini dolaylı olarak kapsamaktadır. (Çeviriyi beşinci bir dil becerisi olarak mütalâa etmek gerekmektedir)
- Çeviri, başlı başına zor bir uğraş olduğundan , konuşma gibi diğer dil yeteneklerini devre dışı bırakır.
- Çeviri, birçok aktarım hatalarını (anadil kökenli) beraberinde getirir. Aynı zamanda “negatif transferlere de” sebep olmaktadır.
- Çeviri, metne bağlı kalmayı zorunlu kıldığından, öğrenciyi gerçek konuşma ortamlarına hazırlamaz. Yani öğrenci serbest konuşma ortamlarında ciddi sıkıntılar çekebilmektedir.
- Çeviri esnasında öğrenci belli bir zorluk sırasını takip etmeden, her türlü dil kuralıyla karşı karşıya kaldığından güçlüklerle karşılaşmaktadır; böylece öğrenci belli bir kurala odaklanamamaktadır.
- Çeviri, metni anlamaya yöneltmemektedir. Öğrenci, metindeki her cümleyi çözmesi gereken bir problem gibi görmektedir. Metnin anlaşılması öğrenciyi pek ilgilendirmemektedir. Daha doğrusu, metni çevirme arzusu, metni anlama arzusunun açıkça önüne geçmektedir.
- Metni doğru olarak çevirme uğruna ana dil bazen çok yanlış olarak kullanılabilmektedir (buna öğretmenler de dahildir).
- Kelime ve cümle açıklamalarında çevirinin kullanılması, öğrencinin çok çabuk bir biçimde yanlış genellemeler yapmasını sağlamaktadır.
- Başarı ölçümlerinde çevirinin kullanılması öznel değerlendirmelere yol açabilmektedir.
- İşlenen konunun anlaşılıp anlaşılmadığını çeviri sayesinde öğrenmek çok güvenilir bir yol değildir, çünkü öğrenci konuyu anlaması dahi bazı ip uçları yakalayarak doğru şekilde çevirebilmektedir. Dolayısıyla bir yapının, konunun çeviri aracılığıyla anlaşılıp anlaşılmadığı noktasında yanlış kararlar söz konusu olabilmektedir.

7.2. Yabancı Dil Öğretiminde Anadilden Yabancı Dile Yapılan Çevirinin Sağladığı Olumlu ve Olumsuz Yönler

Uzun yıllar yapılan araştırmalar sonucunda, yabancı dil öğretiminde uygulanan , “anadilden-yabancı dile” çeviri işleminin olumlu ve olumsuz yönleri şu şekilde tespit edilmiştir (Stegu, 1997:110-111):

Olumlu Yönleri:

- Çeviri,dil öğretiminde, öğrenciye yabancı dil bilgisi açısından, kesinlik, açıklık ve gelişme sağlamaktadır.
- Çeviri değişik dil unsurları üzerine yapılacak tartışmalara çok uygun bir sebep ve zemin sağlamaktadır.
- Çeviri dersi, ileri düzeydeki yabancı dil öğretiminde, dili tanımlamada ve karşılaştırmalı dil biliminde bazı temel görüşlerin ortaya atılmasında önemli bir rol oynamaktadır.
- Çeviri dersinde öğrenci kendisini, doğrudan açıkça (explizit) bilgi verilen bir ortamda bulmaktadır; bu durum öğrenciye iletişime dayalı alıştırmalardan daha iyi bir yol olarak görünmektedir.
- Çeviri, öğrenciyi anadil ile yabancı dil arasındaki kavram, yapı ve sosyo-linguistik farklar hakkındaki bilgileri geliştirmeye teşvik etmektedir.
- Çeviri, çeviriyi gerçekleştirenin yabancı dil hakimiyetini ölçmeye yarayan en ideal yöntemidir.
- Çeviri işlemi, her iki dilin (anadil-yabancı dil) ne kadar bilindiğini ortaya açıkça koymaktadır.
- Öğrenciler belli bir süreçte, “A” cümlesini yabancı dilde nasıl söyleyebilirimden ziyade, “A” cümlesini yabancı dilde nasıl ifade edebilirimi öğrenmektedir.
- Çeviri, ileri safhadaki yabancı dil öğrencilerine sadece pratik yaklaşımlar değil, aynı zamanda teorik yaklaşımlar da sunmaktadır.
- Çeviri işlemi, yabancı dil dersinde öğrencinin kelime hazinesinin gelişmesine yardımcı olur.

- Çeviri sayesinde öğrenci, yabancı dile özgü dilbilgisi ve kelime bilgisini geliştirmektedir.
- Her çeviri işlemi, bir “problem-çözme eksersizi” olarak kullanılabilir.
- Öğretmenlik mesleğinde çalışacak öğrenciler, meslek hayatlarında sadece yabancı dil bilen değil, aynı zamanda o dil hakkında yorum yapabilecek eğitimciler konumuna gelmektedir.
- Çeviri, iki dil arasında bir köprü kurmaktadır.
- Çeviri, öğrenciye yazılı olarak dilin gramerini, kelime hazinesini tüm çıplaklığıyla sergilediğinden, öğrenci bu bilgileri doğal olarak konuşmada da kullanabilmektedir. Bu yönüyle çeviri dilin konuşulabilmesine de katkı sağlamaktadır.
- Çeviri, doğal, faydalı ve genelde iletişime dayalı bir işlemdir.

Olumsuz Yönler:

- Çeviri işlemi, öğrencilerin dildeki iletişim stratejisini kavrayamadan gerçekleşmektedir. Öğrenciler, anlamadıkları metinleri ve çevirinin kime hitap edeceğini veya ettiğini bilmeden çevirmektedirler.
- Öğrencinin çeviri esnasında yaptığı sentaks, kelime ve üslupla ilgili hatalar, öğrenciyi dersten soğutmakta ve öğrencide, iyi bir çeviri yapabilmek için “insanın şansa ve iyi bir tahmin edebilme yeteneğine sahip olması gerekir” düşüncesinin hakim olmasına sebebiyet vermektedir.
- Üniversitelerde yapılan çeviri derslerinin, belli bir kavramının olması ve çeviri dersinde olması gereken belli ölçütlerin ortaya konmamasından dolayı, öğrenci bu derste aşırı yüklenmektedir.
- Çeviri dersinde, somut olarak ne tür bir beceri kazandırılacağı saptanmadığından, derste bir kopukluk meydana gelmektedir.
- Öğrenciler, çeviride tam olarak kavrayamadığı “eş değerlilik” ilkesini takip etmektedirler. Bu durum onlarda huzursuzluğa sebebiyet vermektedir.
- Öğrenci çevirinin anlam olarak doğru olmasından duyduğu endişe yüzünden iki dil arasındaki benzer dilbilgisi yapılarına konsantre olamamaktadır.
- Çeviri esnasında, anadilden kaynaklanan birçok hata yapılmaktadır (Interferenzfehler).

- Yabancı dilde konuşma üzerinde durulması gerekirken, çeviride dil hakkında bilgi edinilmektedir.
- Çeviri diğer dersler arasına serpiştirilecek bir ders değildir, bilakis ayrı bir branş ve özel bir mesleki eğitimidir.

Yukarıda saydığımız bütün görüşler, çok değişik çeviri türlerinin, yabancı dil dersinde (pedagojik çeviri) kullanılması için ortaya atılmıştır. Yani tek kelime çevirisinden tutun, uzun karmaşık metinlere kadar uzanan bir yelpazeyi kapsamaktadır.

7.3.Çevirinin Yabancı Dil Öğretimine Sağladığı Faydalar Üzerine Bir İnceleme

Günümüzde hala çevirinin yabancı dil eğitiminde kullanılmasının uygun olup olmadığı tartışılmaktadır. Kimileri çevirinin başlı başına bir alan olduğunu ve ayrı incelenmesi gerektiğini savunurken, bazı bilim adamları ve eğitimciler çevirinin yabancı dil öğretiminde kullanılmasının çok faydalı olduğunu savunmaktadır ve bu kanaat günden güne de yaygınlaşmaktadır. Bu bölümde çevirinin dil eğitimine ne gibi katkılar sağladığını ortaya koymaya çalışacağız.

Ülkelerarası ilişkilerin gün ve gün sıklaşmasından dolayı yabancı dille iletişim sağlamak büyük bir önem göstermektedir. Bu bakımdan hangi mesleki alanda olursa olsun yabancı dil bilmek bir zorunluluk olmuştur. Bu talebi karşılamak isteyen eğitimciler ve bilim adamları dil öğretimi alanında yeni yöntemler-yaklaşımlar geliştirmeye çalışmaktadırlar ya da mevcut olan yöntemleri ve yaklaşımları çağın gerekliliğine göre yeniden tasarlamaya çabalamaktadırlar. Yabancı dil öğretiminde artık televizyon, teyp, CD, video, bilgisayar, dil laboratuvarları gibi teknik-elektronik gereçlerden faydalanılmaktadır.

Yıllardan beri yabancı dil öğretiminde kullanılan bir başka araç ise çeviridir. “Zira çeviri işleminde iki dilin değişik alanlarla ilgili anlatım biçimlerinin en etkin bir şekilde kullanılması ve bunların birbirlerine aktarılması söz konusudur. Yabancı dil öğretiminin asıl hedefi de budur ” (Aktaş, 1996:203).

Yabancı dil öğrendiğini iddia eden bir kişi gerek yazılı gerekse sözlü olarak günlük hayatta rastladığı her ortamda ve durumda iletişim kurabilmelidir. Bu da iyi bir dil hakimiyeti kazanmak demektir. Dil hakimiyetine giden yol dört temel beceriden geçmektedir. Yani, okuma-anlama, dinleme-anlama, konuşma ve yazma. Bütün çabalar bu becerileri belli bir program ve belli yöntemlerle kazandırmak içindir.

Çeviri işlemi, bu dört dil becerisini, bazı eklemelerle sağlayabilen çok elverişli bir etkinliktir. Çeviri doğal olarak okuduğunu anlama, yazma gibi becerileri sağlayan bir etkinliktir. Eğitimci çeviri işlemine geçmeden bir ön çalışma olarak metni okur ya da bir teypten öğrencilere aktarırsa , öğrencilerde duyduğunu anlama yeteneği de gelişecektir. Bunun üzerine derste öğrenilen yapıları ve sözcükleri sözlü ortama aktarılmasını da ilave edersek çeviri eğitiminin dört dil becerisini kazandıran bir etkinlik olarak düşünmek zor olmasa gerek.

Bu haliyle çeviriyi iki dilin etkin olarak kullanılmasını amaçlayan bir süreç ve yabancı dil eğitiminde araç olarak kullanılan bir etkinlik olarak da görmek pekala mümkündür.

Sırası gelmişken Wills’in (1980:71-72) çeviri dersinin aşağıda sunulan işleniş şekliyle daha etkin ve bilinçli bir yabancı dil eğitimin mümkün olacağını savunduğu önerilerine yer verelim:

- a) Kaynak metni oluşturan cümle dizilerinin (sözcük, söz dizimi, anlam) iletişimdeki değerini ve kullanım düzeylerini de incelemek.
- b) Yukarıda belirttiğimiz düzeyde meydana gelebilecek zorlukları ve hataları tespit etmek ve bunları öncelik sırasına koyarak analiz etmek.
- c) Ele alınan güçlükleri yabancı dilde (hedef dilde) en uygun olarak giderebilmek ve en uygun olanıyla da, yabancı dille metni şekillendirmek.
- d) Kaynak metni bir bütünlük içersinde ele alarak, anlam üslûp ve iletişimdeki tatbikatı yönüyle iki dil arasındaki eşdeğerliliğinin sağlanması konusunda gerekli değerlendirmeleri yapmak.
- e) Yabancı dile (hedef dile) aktarılan metni tekrar anadile (kaynak dile) çevirmek.

Böylelikle yukarıda söz konusu olan yönlerden eşdeğerliliğin ne ölçüde sağlanıp sağlanmadığını araştırmak ve son aşama olarak kaynak dil metninin aslıyla mukayese etmek ve meydana gelen hataları tespit edip düzeltme yollarını bulmak.

Elbette yukarıda saydığımız hedefler ve öneriler ancak uygun seçilmiş metinlerle gerçekleştirilebilir. Metinleri seçerken dikkat edilmesi gereken bir konu da metinlerin dil kullanımında yüklendikleri işlevleridir. Yani her metin dilin işlevlerinden bazılarını içermektedir. Bu gerçekten hareketle çevrilecek metinlerin belli bir zorluk derecelenmesiyle (Progression) hazırlanması dil öğretimi konusunda vazgeçilmez bir noktadır.

Her metnin bir işlevi olduğu gerçeğinden yola çıkarak, çeviri dersinde metinlerin işlevlerine göre seçilmesinde bazı noktalara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulayan Aktaş (1996:207-208) Göktürk'ün tespitlerini şu şekilde sıralıyor:

- “a) Nesnel bilgilerin dile getirildiğini, sözleri kolay kavranılır, anlaşılır ve kısa olan metinler.
- Akademik amaçlı metinler

- Bilim ve teknoloji diliyle yazılmış metinler
- b) Kısa ve öz dil birimleriyle çok şey anlatılmaya yönelik ve çarpıcı dil kullanımları içeren metinler.(Reklam metinleri)
- c) Kaynak metin türü geleneklerinin hedef dildeki karşılıklarının aranmasını, hedef dilde iletişimsel bir eşdeğerliliğinin sağlanmasını gerektiren kalıp türündeki yalın metinler. (Kira,iş alım-satım sözleşmeleri)
- d) Özel dil kullanımı ile oluşan, çoğul anlamlı iletiler taşıyan, özgün yaratıcılığa yönelik ve hedef dile yazarın aktarılmasını gerektiren metinler (Yazınsal metinler).”

Şayet dil öğretiminde çeviriden bir araç olarak yararlanılacaksa, çok farklı işlevleri içeren metinler seçilmelidir. Bu sayede öğrencinin dili gerçek bir iletişim aracı olarak kullanması mümkün olacaktır. Ancak tek tip metinler üzerinde durmak, (örneğin salt edebi metinler) öğrencinin tek yönlü edinimine sevk edeceğinden, doğru olmayacaktır. Demek ki belli bir program ve derecelendirme dahilinde seçilecek metinler öğrencinin yabancı dil öğrenimi sürecinde daha iyi yetişmesini sağlayacaktır. Buna ilaveten öğrencinin yabancı dildeki bir metni anadile çevirmesi ya da tersi bir işlem gerçekleştirmesi gerektiğinden iki dil arasındaki farklılıklar ve benzerlikler vurgulanmış olacaktır. Bu da iki dilde daha bilinçli bir kullanıma teşvik edecektir.

Her iki dil arasındaki farklılıklar ve benzerlikler şu alanlarda ele alınmalıdır: Her iki dilin biçim bakımından farklılıkları veya benzerlikleri vardır. Bunları iki bakımdan ele almak mümkündür.

-Kendi başlarına kullanıldıklarında herhangi bir anlam ifade etmeyen ekler. Örneğin: Çekim ekleri veya yapım ekleri.

-Bağımsız unsurlar; isim, fiil, zarf vb. türünden kendi başlarına anlam ifade etmeyen, ancak cümlede diğer kelime ve kelime gruplarıyla birlikte işlevsel anlamı olan unsurlar. Örnek: Artikel, edat, bağlaç gibi.

- a) Sentaks (Söz dizimi) bakımından. Örnek: Cümleler, tamlamalar gibi.

- b) Semantik (Anlambilim). Burada ele alınması gereken deyimlerin, sözcüklerin vb. sözcüklerin ortaya koyduğu anlamlardır.
- c) Üslup. Her iki dilde eşdeğerliliğin sağlanması zor bir husustur.
- d) Kültürel farklılıklar veya benzerlikler (Erden, 1992:262).

Bu konudaki farklılıklar veya benzerlikler öğrenciye aktarılması gereken önemli olgulardır, ayrıca çeviri işleminde eşdeğerliliği sağlanması gereken önemli hususlardır. Bu bakımdan (yukarıdaki ölçütler göz önüne alındığında) çevirinin yabancı dil öğretiminde sağladığı katkılar bakımından hiç de küçümsenmeyecek bir etkisinin olduğunu da vurgulamak gerekir.

Beaugrande (1981:3-6) öğrencilerin çeviri sayesinde şu konularda da bilgi sahibi olduğunu vurgulamaktadır:

a) Bağdaşıklık ilkesi (Kohäsion). Metni oluşturan cümlelerin birbirleriyle anlamlı bir şekilde nasıl bağlandıklarını gösterir ve aşağıdaki noktaları kapsar:

- Cümleler arasındaki geriye ve ileriye yönelik bağlantılar.
- Sözcük tekrarları.
- Bir şeye vurgu yapmak için, içerik ve şekil yönünden cümle unsurları arasındaki benzer anlatım biçimleri.
- Bir sözcüğü ya da bir kavramı farklı bir şekilde açıklama.
- Kelimelerin cümle içerisinde farklı sözcüklerle temsil edilmesi.
- Eksik anlatım. Anlatımlarda tekrarlara düşmemek, akıcılık ve kolaylık sağlamak için kelimelerin veya kelime gruplarının (bazı öğelerin) metinden anlamı bozmayacak şekilde eksiltilerek kullanılması.
- Cümle içerisinde yer alan fiillerin işaret ettiği zaman ve görünüş durumu. Görünüş derken fiilin yapı bakımından işaret ettiği zaman ve anlatım durumunun dışına çıkarak başka bir anlatım veya zamana işaret etmesi kast edilmektedir.
- Bağlaçlar. İki cümleyi birbirine bağlayan ve tek başına anlamdınılamayan cümle unsurları.

- b) Bağdaşlık ilkesi: Bir metnin derin yapısındaki kavramlar ve ilişkilerin dzenini.
- Amaca uygunluk ilkesi: Metin içerisindeki sunulmak istenilen fikirlerin belli bir dzen ve mantık dizilişine göre sıralanması.
- c) Kabul edilebilirlik ilkesi: Metinde geçen kavram veya yargıların anlam bakımından kabul edilebilir olması.
- d) Orijinallik-Bilgilendiricilik ilkesi: Metnin okurlara bilinen konuların dışında yeni bilgiler sunması, okuru belli konularda aydınlatması.
- e) Duruma uygunluk ilkesi: Metnin açıklanmasında duruma en uygun dışen ifadenin seçilmesi.
- f) Metinler arası etki (tesir) ilkesi: Bir metnin diğeri metinleri dil ve iletişim bakımından anımsatması.

Çeviri bu ilkeleri ele alması bakımından çok ideal bir araçtır. Yukarıda sıraladığımız ilkeleri öğrenme sırasını Aktaş (1996:212) şu şekilde izah eder:

“Sıraladığımız bu ilkeler her bir metin için söz konusu olacağından , öğrenciler, eviri dersinde öncelikle bunlardan ilk ikisini metnin çözümlene aşamasında, öğrenme durumunda kalacaklardır. Metnin anlaşılmasından sonra, diğelerini de yorumlama yoluyla kazanmış olacaklardır.”

Öyleyse eğitimciler bu ilkeler doğrultusunda bir program yapmalı ve metinlerde daha önce de belirttiğimiz gibi belli bir derecelendirmeye gitmelidir.

Çeviriden kimin ne kadar faydalanacağı sorusuna gelince, konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekir. Öncelikle kişinin neden yabancı dil öğrendiğini ya da başka bir deyişle hangi amaçla dil öğrendiğini bilmek gerekir. Yabancı dil öğrenim amacı şu üç grupta toplanmaktadır:

- a) Yabancı dil ğretmeni olmak isteyenler.
- b) Yabancı dilden farklı sektörlerde veya farklı iş alanlarında yararlanmak isteyenler.

c) Mütercim veya tercüman (çevirmen) olmak isteyenler.

Bu üç gruba giren kişilerin yabancı dili, gerek yazılı, gerekse sözlü olarak iyi bilmeleri gerektiği kesindir. Öyleyse birinci ve ikinci gruba giren kişiler çeviriden bir araç olarak yararlanabilecekleri açıktır. Ancak çevirmen olmak isteyenlerin çeviriyi bir amaç olarak öğrenmeleri gerekmektedir. Gerek çevirmen olmak isteyenler, gerekse yabancı dil öğrenen diğer kişiler öğrenme stratejisi olarak çeviriden faydalanabilmektedirler. İki grup sadece amaçlarda ayrılmaktadırlar. Yani, çeviri birinde bir yabancı dil öğrenme aracıyken, diğerinde amaçtır. Öyleyse çevirmen olmak isteyen kişilerin çeviri dersinde diğer gruptan ayıran unsur, çeviri dersinde çeviri işleminin nasıl, ne şekilde yapılması gerektiğidir. Her iki grupta doğruyu öğrenme (bulma) amacındayken çeviriden bir amaç olarak yararlananlar doğruyu nasıl, hangi yöntemlerle bulması gerektiği üzerinde çok detaylı olarak durmaktadırlar.

Çeviriyi iki farklı amaç ışığında incelemek gerekir. Birincisi, çeviriyi meslek edinmek isteyenler açısından, ikincisi çeviriden dil öğretiminde faydalanması gerekenler açısından.

Çeviriyi bir meslek edinmek isteyenlerin (çeviri) eğitimi, kuramsal zeminlere dayanılarak çevirinin nasıl yapılacağını, çevirin temel prensiplerini, anadil ile yabancı dilin yapısal özelliklerini, iki dilin çevirisinde ortaya çıkan güçlüklerle değinmek ve bunları gidermeye çalışmayı, iki dil arasında eşdeğerlilik sağlama, metin çeşitleri ve bunları özelliklerine göre aktarma tekniklerini; yani “metni serbest olarak mı ya da sıkı sıkıya bağlı kalınarak mı?” çevrilmesi gerektiğini, hangi metnin biçim, hangisinin içerik olarak aktarılmasının gerektiğini; çeviri bilimin metinleri konu alan diğer komşu bilimlerle koordinasyonun sağlanması ve nihayet bütün bu ölçütlerin uygulamalı olarak aktarılması konularını içermelidir (Aktaş, 1996:214).

Çeviriden, yabancı dil öğretiminde nasıl yararlanılması noktasına geri döndüğümüzde Boztaş'ın (1992:39) sunduğu bilgiler ışığında şu tespitleri yapmak konumuzu daha da aydınlatacaktır:

Çeviri öğrencilerde dil yapılarının gelişmesine aynı zamanda da dil mantığının ve dil duyarlılığının oluşmasına hizmet etmektedir. Çeviriden bu yönde daha verimli faydalanmak için çeviri etkinliklerinin (programlarının) dil bilgisi dersleriyle ilişkilendirerek sürdürülmesi çok uygun olacaktır. Bu sayede öğrenci, söz dizim, anlambilim, sözcük bilim düzeylerinde edindiği bilgiler arasında ilişkiler kurarak, dilin ayrıntıları hakkında uygulamalı olarak bilgi sahibi olabilecektir.

Çeviri işlemi, kaynak dilden hedef dile ve hedef dilden kaynak dile gerek sözlü, gerekse yazılı biçimde aktarmayı zorunlu kıldığından, öğrenci her iki dildeki benzer ve farklı dil unsurlarını çeşitlilik ve biçim olarak nasıl kullanıldığını sınıf ortamında öğrenecek ve bu bilgileri sınıf dışında karşılaşacağı doğal ortamlara aktarabilme imkanına kavuşmuş olacaktır.

Ayrıca öğrenciler çeviride her iki dilde sözlüğe başvurdıklarında sözlük kullanma becerilerini geliştireceklerdir, buna bağlı olarak da, üzerinde çalıştıkları metinlerde uygun sözcükleri seçebilme becerisini de kazanacaklardır.

Özellikle amaç dilden kaynak dile yapılan çevirilerde öğrenci, yabancı dilde kaleme alınmış metinler sayesinde o dili konuşan bireylerin hayat tarzını, olaylar karşısında verdikleri değişik tepkileri, jest ve mimikleri, ananevi unsurlarını, tarihi geçmişini, yani o toplumun tüm maddi ve manevi değerlerini (tüm kültürel değerlerini) tanıma imkanına kavuşacaktır; bu sayede öğrenci kendini gerek yazılı, gerek sözlü anlamda emin ve rahat olarak ifade edebilecektir.

Kaynak dilden amaç dile gerçekleştirilen çeviri etkinliklerinde, öğrenci metindeki mesajı söz konusu yabancı dilde anlaşılacak şekilde aktarması gerektiğinden, yabancı dilde kendisine uygun bir biçimde ifade etmesi gerektiğini kavrayacaktır. Bu sayede öğrenci gerek yazılı, gerek sözlü alanda duruma uygun, doğru yapılarla oluşmuş cümleler kurabilme ve bu cümlelerle kusursuz bir iletişim kurma alışkanlığını da elde etmiş olacaktır.

Anadilden yabancı dile ve yabancı dilden anadile yapılan çevirilerde şayet öğrenciye yukarda sunduğumuz beceriler kazandırılmazsa, ortaya önemli problem çıkacaktır. Aktaş (1996:217) bu hususa ilişkin şu tespitleri yapmıştır:

“... hemen belirtelim ki öğrenciler yabancı dille ilgili bu bilgi ve becerilerle donanmadığı sürece yabancı dilde anadile yaptığı çevirilerde metni anlama güçlüğü, anadilden yabancı dile yaptığı çevirilerde ise, aktarma güçlüğüyle karşılaşacaktır. Bunun için çeviri uygulamalarında bu güçlüklerin giderilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi ve bu çalışmaların sistemli bir şekilde sürdürülmesi gerekir.”

Bütün bu bilgilere ilaveten daha önce de vurguladığımız gibi çeviri öğrencinin anadilini daha bilinçli ve daha doğru bir şekilde kullanmasını sağladığından, öğrenciye dolaylı da olsa yabancı dil öğretiminde büyük bir anadil bilgisinden geçmektedir. Daha önce de ele aldığımız bu görüşümüzü desteklemek için Günyol’un (1996:90) bu konu hakkındaki görüşlerine yer vermek uygun olacaktır:

“Çeviri çabasının en büyük yararı, kendi dilimizin bilincine varmış olmaktır. Çeviride, yani yabancı dillerden aktarılmalarda kendi dilimizin ne gibi imkanlarının olduğunu bulup buluşturmak, onları zorlaya zorlaya bir eşdeğerliliğe erişmek ön planda yer almaktadır. Çeviri, çevirmeni kendi diliyle, yabancı dilin örtüşmesinde korkunç bir sınava zorlamaktadır. Özellikle bir duyguyu, bir düşünceyi Türkçe’de nasıl söyleyebiliriz kaygısı içindedir.”

Görüldüğü üzere iyi bir yabancı dil eğitimi için iyi bir anadil hakimiyeti gerekmektedir. Hatta bazı bilim adamları bu görüşten yola çıkarak, yabancı dil eğitimine geçmeden önce öğrencilerin bir anadil eğitimine tabi tutulması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Sunduğumuz bütün bilgiler ışığında ortaya çıkan sonucu şu şekilde özetleyerek bu bölümümüzü tamamlamış olalım: Çeviri her ne kadar bazıları tarafından ayrı incelenmesi gereken bir husus olarak görülse de, çeviriden yabancı dil eğitiminde yararlanmamak şimdiye kadar değindiğimiz bütün faydalardan yoksun olmak anlamına gelecektir. Faydalar göz önünde tutulduğunda aklı selim düşünen her insanın çeviriyi ister amaç, ister araç olarak olsun, dil eğitiminde bir tarafa itilecek bir etkinlik olarak görmeyeceği kanaatini taşımaktayız.

7.3.1. Çevirinin Yabancı Dil Öğretimine Sağladığı Faydalar Üzerine Analitik Bir İnceleme

Çeviri esnasında, yabancı ve anadilin yapısal farklılıklardan ortaya çıkabilecek sorunlar ele alınarak çevirinin bu alanda sağladığı katkılar örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Bütün bu işlemler sonunda, hem çevirinin dil eğitimine katkısı, hem de bazı önemli çeviri teknikleri ele alınmış olacaktır. Ayrıca bu bölümde amacımız çevirinin dil eğitimine sağladığı katkıları örnekler üzerinde analiz ederek açıklamaktır. Bu konuyu incelerken öğrencilerin yaptığı hatalardan ya da doğru aktarımlardan da yola çıkarak bazı tespitler yapılacaktır. Çalışma otuz öğrenci üzerinde yapıldı. Amacımız hangi okulun veya hangi öğrencinin daha başarılı olduğunu belirlemek olmadığı için gerek okulun gerek öğrencilerin ismini vermenin doğru olmayacağı kanaatiyle isimler gizli tutulacaktır, zira amacımız öğrencilerin gerek doğru tespitlerinden gerekse yanlışlarından yola çıkarak çevirinin yabancı dil eğitiminde öğrenciye ne kazandırabileceğini gün ışığına çıkarabilmektir. Öğrencilere

verilen cümleler (metinler) bazı dil becerileri göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Kısaca, çeviri işlemi analitik olarak masaya yatırılacaktır.

Bilindiği üzere biçimbilgisi ve söz dizimi kuralları bir dilin dilbilgisi kurallarının tümünü kapsamaktadır. Örneğin, Alman dili ile Türk dilinin dilbilgisi yapıları üç yönden bariz sapmalar göstermektedir. Çeviri etkinliğinde önem arz eden bu farklılıklar şu dilbilgisi unsurlarında ortaya çıkar (Erden, 1988:33):

- a) Sözcüklerin oluşumları (Biçimbilgisi düzeyi)
- b) Sözcüklerin öbekleşme özellikleri (Sözdizimi düzeyi)
- c) Tümce yapıları (Sözdizimi düzeyi)

Çeviriyi yapan kişi, aynı zamanda bir ilişki içinde beş dil unsurunun her iki dil açısından nasıl bir işlev üstlendiğini ve bu işlevin her iki dil arasındaki ilişkilerini iyi bilmelidir. İfade edilen beş unsur Catford (1967:17) tarafından şöyle sıralanır:

- a) Tümce
- b) Yan tümce
- c) Sözcük öbeği
- d) Sözcük
- e) Biçimbirim

Hemen şunu da belirtelim ki Türkçe’de biçimbilgisi bakımından bir olgu diğer dile biçim bilgisi düzeyinde aktarılabilmektedir. (Erden, 1988:33)

Örnek:

arabadakiler

“die jenigen im Auto”

sevilirken

“während man geliebt wird”

Gerçi genç değil ama hiç olmazsa güzel.

“es ist wahr, dass sie nicht jung ist aber sie ist wenigstens schön.”

Verdiğimiz örnekler irdelendiğinde, yukarıda bahsettiğimiz aktarım farklılıkları daha iyi anlaşılacaktır. Bu farklılığın tek sebebi Türkçe'nin arka arkaya getirilen eklerle uzun sözcükler oluşturulabilmesidir, yani kısaca Türkçe'nin “bitişimli (agglutierenede Sprache)” olmasıdır.

Çeviride dikkat edilmesi gereken başka önemli bir husus da Nelson'un (1958:229-230) vurguladığı söz diziminin beş unsurudur:

- a) Sözcük dizilişi
- b) Çekim ekleri
- c) Türetim ekleri
- d) Yardımcı sözcükler
- e) Vurgu

Bu unsurları tek tek ele alarak biraz daha detaylı incelemeye çalışalım:

a) Sözcük Dizilişi: Sözcüklerin farklı dillerdeki özelliklerine göre dizilmesi gerekliliğini ortaya koyar. Almanca, “özne+yüklem+nesne” dizilişini izlerken, Türkçe “özne+ nesne+yüklem” dizilişini incelemektedir.

Örnek:

Mehmet okula gitti.

Ö + N + Y

Mehmet ging zur Schule.

Ö + Y + N

b) Çekim Ekleri: Eylemin ve adların diğer sözcüklerle yapısal ilişkiler kurmalarını ve yapısal görevler kazanmalarını sağlayan eklerdir.

Örnek:

İnsan-la-rın araba-la-rı

Auto-s der Mensch-en

c) Yardımcı Sözcükler: Yalnız başlarına bir anlam ifade etmeyen, ancak tek başına bir anlam ifade eden sözcüklerle veya tümcelerle bir ilişki kuran sözcüklerdir. Bunlar ad, zarf, sıfat, eylem dışında kalan sözcüklerdir.

Örnek:

Büyük bir ev

Ein grosses Haus.

d) Türetim Ekleri: Bunlar eklendikleri sözcüklerden değişik yapısal anlamlar içeren yeni sözcükler türetirler.

Örnek:

kork-u-lu rüyalar krieg-en-de Menschen (=savaşan insanlar)

kork (eylem)

krieg (ad)

korku (ad)

kriegen (eylem)

korkulu (sıfat)

kriegende (fil-sıfat)

e) Vurgu: Sözcüklerin ve cümlelerin anlamını değiştirebilen bir özelliğe sahiptir.

Örnek:

serin _____ “kühl” (vurgu sonda)

serin _____ “breiten Sie es aus” (vurgu başta)

Erden (1988:35) çeviri yaparken karşımıza çıkabilecek güçlükleri şu şekilde ifade eder:

“Çeviri kaynak dil ve erek dil arasında gerek biçimbilgisi gerekse sözdizimi düzeylerinde bir eşdeğerlilik kurabilme becerisi olarak karşımıza çıkar. Ancak kaynak dil ve erek dil aynı kültürlerin ürünleri oldukları için dil yapılarının kullanım biçimleri açısından bazı farklılaşmalar gösterir.”

Erden bu tespitinden sonra çevirmenin bilgi sahibi olması gerektiği üç hususu şöyle sıralar:

- a) Çeviren kişi, her iki dilin yapısal özelliklerini ve dilbilgisi kurallarını bilmelidir.
- b) Söz konusu dillerin ait oldukları toplumların içinde farklı ortamlarda yaygın ve farklı kullanımlardan haberdar olmalıdır. Örneğin, bilimsel metinlerin sıradan bir gündelik konuşma metninden farklı çevrilmesi gibi.
- c) Her iki dilin kullandıkları kültürlerin özellikleri, yansıttıkları dünya görüşleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

Bu hususların dışında çeviri esnasında dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde ele almak uygun olacaktır:

Cümle yapıları, sözdizimi ve biçim bilgisi düzeylerinde doğru tahlil edilmeli. Özellikle birden fazla anlamı olan cümleler konu bağlamında çevrilmelidir.

Örnek:

Bugün / geleceğini söyledi. __ Er hat mir heute gesagt, dass er kommt.

Bugün geleceğini / söyledi. __ Er hat mir gesagt, dass er heute kommt.

Taxi bekledi ————— Er hat auf das Taxi gewartet.

Taxi bekledi ————— Das Taxi wartete (auf ihn).

Örnekler incelendiğinde cümlelerin sözdizimi bakımından belirsiz olduğu gözlenebilmektedir. Bu gibi durumlarda doğru aktarım metin bütünlüğü içerisinde aranmalıdır.

Bu unsurların dışındaki önemli hususlar öğrencilerin gerek isabetli gerekse yanlış aktarımlardan yola çıkarak tespit edilmeye çalışılacaktır, böylelikle çevirinin, dil öğretim düzeyinde öğrenciye neler katabileceğini görmüş olacağız.

Verdiğimiz metinde geçen “Er hat seinen Geist aufgegeben.” Cümlesi öğrencilerin çoğunluğu tarafından “o son nefesini verdi” olarak aktarılmıştır. Doğru olmakla birlikte, bu cümle bire bir örtüşen Türkçe ifadeyle “o ruhunu teslim etti.” şeklinde de çevirebilirdi.

Tespit: Aktarılan bu cümle, anlam bakımından uygun, yani çok isabetli bir çeviridir. Bunda belki de Almanca ifadenin Türkçe’dekiyle bire bir uyuşmaması durumu rol oynamaktadır. Bu tarz çevirilerde en önemli unsur yazarın üslubunun en uygun biçimde aktarılmasıdır. Burada çeviriyi gerçekleştiren kişi sözcük ve sözcük öbeği bakımından yabancı dil karşılıkları iyi bilmelidir. Kelime kelimesine yapılan her çeviri yazarın üslûbunu yansıtmaz. Bu yüzden kaynak dildeki metnin üslubu iyi analiz edilmeli ve erek dile en uygun bir şekilde aktarılmalıdır.

“Er hat seinen Geist aufgegeben” ifadesi “o ruhunu teslim etti” şeklinde uygun üslup aktarımlarıyla çevrilmiştir. Aynı cümle “o öldü”, “vefat etti”, “dünyasını değiştirdi”, “dünyadan ayrıldı”, “bu fani dünyayı terk etti” şeklinde de çevrilebilirdi. Ancak ilk cümle yazarın üslubunu çok iyi yansıtmaktadır.

Sonuç: Çeviriyi bu bakımdan mercek altına yatırdığımızda ortaya şu gerçek çıkmaktadır: Öğrenci, metinleri kaleme alan yazarların belli bir üslubunun olduğunu farkına varmaktadır. Üslup metinlerde anlamı süsleyen, okuru metne (esere) bağlayan önemli bir faktördür. Öyleyse çevirilerde bu hususa çok dikkat edilmelidir, yoksa aktarılan metin etkisini kaybedecektir. Bu noktadan hareketle çeviri esnasında bu konuya dikkat edilmesi öğrencide, farklı ifadeleri o dilin uyandırdıkları etkiyle

çevrilmesi gerektiği bilincini uyandıracaktır. Bunun için de söz konusu ifadelerin birçok değişik karşılıklarıyla öğrenilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan çevirinin öğrenciye zengin ifade gücü kazandıracağı aşikardır.

Farklı bir metinde geçen, “Ja. Gestern, Peter kam gestern.” cümlesini çeviren öğrenciler bu cümleyi “Evet. Dün, Peter dün geldi.” şeklinde doğru olarak aktarmışlardır. Ancak aynı cümleyi sadece noktalama işaretlerini değiştirerek verdiğimizde ortaya bazı pürüzler çıkmıştır. Yukarıda geçen cümle “Ja? Gestern? Peter kam gestern?” olarak değiştirilmiştir. Her iki cümle incelendiğinde sadece noktalama bakımından farklı oldukları görülmektedir. Ancak cümle bu haliyle birçok öğrenci tarafından “Evet? Dün? Peter dün geldi?” olarak çevrildi.

Tesbit: “Ja? Gestern? Peter kam gestern?” cümlesinin “Evet? Dün? Peter dün geldi?” şeklinde aktarılması bir yanlışlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hatanın sebebi, öğrencinin Almanca konuşma dilinde anlam farklılığı gösteren eş sesli unsurların farkında olmamasıdır. Yazılı metinlerde, konuşma dili mevzu bahis olduğunda, vurgular öğrenci tarafından algılanmadığından bariz hatalar doğmaktadır. Vermiş olduğumuz örneklerde vurgular anlamı tamamen değiştirmektedir. Birinci örneğimizde kişi tasdik eder nitelikte bir cevap vermektedir. Ancak aynı cümle soru işaretleriyle karşımıza çıktığında, yani “Ja? Gestern? Peter kam gestern?” cümlesi Türkçe’ye “Öyle mi? Dün mü? Peter dün mü geldi?” şeklinde aktarılmalıydı. Görüldüğü gibi “Ja?” ifadesi “Evet?” olarak çevrilmemektedir, zira bu haliyle yabancı dildeki anlamı karşılayamamaktadır.

Sonuç: Öğrenciler konuşma dilinde vurguların ne denli önemli olduğunun farkına bu sayede varmaktadır. Öyleyse yazılı metinlerle de konuşma alanında ilerlemeler kat edilebilmektedir. Bu amaca ulaşmak için konuşma ağırlıklı eserlere yer verilmesi çok uygun olacaktır. Vermiş olduğumuz örneklerde noktalama işaretlerinin bir metinde anlamı ne denli değiştirdiğini görmekteyiz. Bu açıdan

bakıldığında, öğrencilerin bu tarz çeviri alıştırmalarında noktalama işaretlerine hakim olmaları gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu tür çeviriler yabancı dilde karşılaşılan bu noktalama işaretlerinin erek dildeki cümleler ne tür bir anlam kattığını ortaya koyması bakımından büyük önem kazanmaktadır.

Bir başka denemede öğrencilere “Ich gehe heim” cümlesinin çevrilmesi istenmiştir. Bu cümle genel olarak iki değişik şekilde çevrilmiştir:

“Ben eve gidiyorum”

“Memlekete dönüyorum.(Ülkeme dönüyorum).

Almanca çevirileri incelendiğinde iki cümlenin de doğru çevrildiği gözlenebilir. Yukarıda verdiğimiz cümle tek başına her iki anlamı da içermektedir

Tespit: Çeviri işlemi esnasında, sözcüklerin anlamlandırdıkları cümlelerin sadece dil kurallarına uygunluğu açısından değil, çeviri işleminin metinde açıklanmak istenen duruma uygunluğu açısından da gerçekleştirilmesi gerektiği bilinmelidir. Bu gibi durumlarda sözcüklerin sözlük anlamlarından en uygun olanı seçilmelidir. Yani “Ich gehe heim” cümlesi geçici olarak yabancı bir ülkede bulunan bir kişi tarafından söyleniyorsa “ben ülkeme dönüyorum”, şayet evinden dışarıya gezmeye çıkmak için ayrılan bir kişi tarafından söyleniyorsa “ben eve gidiyorum” şeklinde çevrilmelidir.

Sonuç: Bu tür bir çeviri işleminde öğrenci cümlelerin konu bağlamında anlam kazandığını öğrenmekte ve yabancı dil öğretiminde daha bilinçli bir dil edinimi sürecine girmektedir. Bu sayede öğrencide aynı zamanda yorumlama yeteneği de gelişmektedir.

Diğer bir uygulamada, öğrencilerden verilen deyimlerin çevrilmesi istenmiştir. Verilen birçok deyimler arasından birkaç örnek seçerek konuya açıklık getirmeye çalışalım:

“Wie gewonnen so zerronnen”

“Wer “A” sagt muss auch “B” sagen”

“Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmer mehr”

“Einmal ist keinmal”

“Wie du mir, so ich dir”

Verdiğimiz deyimler arasından seçtiğimiz bu örnekler birçok öğrenci tarafından bire bir olarak çevrilmeye çalışılmıştır (Bu arada bazı öğrencilerin söz konusu deyimleri doğru olarak çevirebildiğini belirtelim) ve bu yüzden ortaya tam olarak anlaşılmayan bazı çeviriler çıkmıştır. Bunlardan bazıları:

“kazandığın gibi gider”

“ “A” diyen “B” de demeli”

“Küçük Hans’ın öğrenmediğini, büyük Hans hiç öğrenmez”

“Bir kere hiç demek”

“Sen bana nasılsan, ben de sana öyle olurum”

Tespit: Yukarıda örnekler incelendiğinde deyim aktarımlarının Türkçe’deki ifadeleri bulmadığını gözlemlemekteyiz. Bunun tek sebebi öğrencilerin çoğunluğunun söz konusu deyimlerin Türkçe’deki karşılıklarını bilmemeleridir. Şayet yabancı dilde kaleme alınan deyimlerin karşılıkları bilinseydi şu şekilde aktarılması gerekirdi:

“Haydan gelen huya gider” (Wie gewonnen, so zerronnen)

“Hamama giren terler” (Wer “A” sagt muss auch “B” sagen)

“Ağaç yaşken eğilir” (Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmer mehr)

“Bir kereden bir şey çıkmaz” (Einmal ist keinmal)

“Her şey karşılıklıdır” (Wie du mir, so ich dir)

Öyleyse öğrencilere deyimler, Türkçe karşılıklarıyla birlikte bir liste halinde verilmelidir. Böylece öğrenci bu tür deyimlerin nasıl çevrileceğini öğrenme imkanına kavuşacaktır. Aynı zamanda öğrenci Türkçe’ye benzeyen deyimleri de öğrenecektir.

Örnek:

“out of sight out of mind”

“gözden ırak, gönülden ırak”

“money begets money”

“para parayı çeker. (Erden,

1988:40).

Sonuç: Bu bağlamda öğrenci yabancı dildeki deyimlerin karşılıklarını doğru bir şekilde öğrenerek, yabancı dil metinlerinde karşılaştığı deyimleri doğru olarak anlama yetisine sahip olacaktır. Deyimlerin yabancı dilde karşılaşılabilecek dil unsurları olduğu düşünülürse, çeviri işleminin faydası daha iyi anlaşılabilecektir. Aksi taktirde öğrenci deyimleri sözlük yardımıyla çevirmeye kalkışacağından ortaya ciddi sıkıntılar çıkacağı hatırdan çıkarılmamalıdır.

Öğrencilere verdiğimiz bir başka metinde geçen “Ich sagte, dass der Mann gekommen ist” cümlesi doğru bir aktarımla “Adamın geldiğini söyledim” olarak çevrilmiştir (öğrencilerin büyük bir çoğunluğu bu şekilde çevirmiştir). Cümleyi analiz ettiğimizde ortaya iki dil arasında şu farklılıklar çıkmaktadır:

“Ich sagte, dass der Mann gekommen ist.”

Temel Cümle

Yan Cümle

“Adamın geldiğini söyledim.”

Yan Cümle

Temel Cümle

Tespit: Cümleleri incelediğimizde Almanca ile Türkçe arasında temel ve yan cümlelerin dizilişi bakımından farklılık olduğunu görmekteyiz. Şayet bu durum öğrenci tarafından bilinmemiş olsaydı, çeviri esnasında ciddi güçlükler çıkabilirdi, özellikle iç içe geçmiş uzun cümlelerde (Schachtelsatz) bu sıkıntı daha bariz olarak ortaya çıkabilir.

Sonuç: Öğrenci bu sayede yabancı dil ile anadil arasındaki farklılıkları (cümle unsurları bakımından) rahatlıkla görebilme imkanına kavuşmaktadır. Verdiğimiz örneklerden yola çıkarak şu tespiti yapmak mümkündür: Almanca'da temel ve yan cümleler Türkçe'dekilerle karşılaştırıldığında, diziliş bakımından farklılık göstermektedir. Çeviri sayesinde bu gerçeği ortaya koymak pek ala mümkündür.

“Hauen wir ab, die Bullen kommen, die harten Kerle, ich will nicht in den Knast” cümlesi öğrenciler tarafından çok farklı şekillerde çevrilmiştir. Yanlış aktarılan bir cümleyle konuya açıklık getirmeye çalışalım. “Kaçın, ayı gibi adamlar geliyor, sert adamlar, hapse girmek istemiyorum.” Çevrilen cümleye bir göz attığımızda öğrencinin “Bulle” kelimesini “ayı gibi” olarak aktardığını ve “harte Kerle” ifadesini “sert adamlar” olarak çevirdiğini görmekteyiz.

Tespit: Öğrencilerin eğitimsiz kişilerin ya da kırsal kesim konuşmalarına vakıf olmadığı gözlenmektedir. Argo olarak niteleyebileceğimiz bu tür ifadelerin standart dilin dışına çıkarak ele almak gerekir. Argo ifadeler sözlü iletişimde var olan bir husustur. Bu yüzden bu tür ifadeleri bir tarafa itmek doğru değildir. Zira bugün bir çok argo kullanımlar günlük dilde farkında bile olmadan kullanılan ifadeler olmuştur. Elbette derste bunlara yer verirken seçici olunmalıdır, yani etik değerlere bağlı olmayan ifadeler ele alınmamalıdır.

“Hauen wir ab, die Bullen kommen, die harte Kerle, ich will nicht in den Knast” cümlesinde birkaç argo tabir geçtiğinden çeviri işlemini güçleştirmiştir. “Bulle” kelimesi burada polisler için kullanılan bir tabir olan “aynasız” olarak aktarılmalıydı. Yani cümle şu şekilde çevrilmeliydi: “Kaçalım, aynasızlar geliyor, çetin ceviz bunlar, hapse girmek istemiyorum.” Şayet cümleyi “kaçalım, polisler geliyor...” şeklinde çevirirsekaslına sadık kalmamış oluruz, çünkü yukarıdaki ifade eğitimsiz, kaba bir insanın ağzından çıkmış bir ifadedir. Başka bir deyişle argo tabirler kullanılmıştır ve bu ifadelerin de Türkçe’de aynı etkiyi uyandırması için asıl cümleye sadık kalınması gerekmektedir.

Sonuç: Argo sözcükler günlük konuşma dilinde sıkça rastlanan sözlerdir. Dolayısıyla iletişim alanında varlığını sürdüren unsurlardır. Çeviri sayesinde argo ifadeler anadildeki karşılıklarıyla öğrenilecektir. Aksi taktirde öğrenci bu tür ifadelerle karşılaştığında hiç bir anlam veremeyecektir. Basit tabirler, argo kullanımlar iletişim alanına etki eden unsurlar olduğundan, bunlara yabancı dil derslerinde yer vermek (seçici olmak kaydıyla) gerekmektedir. Çevirinin bu konu için çok uygun bir araç olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

“Mein Vater hat ein berühmtes College in Amerika absolviert.” cümlesi öğrencilerin ekseriyeti tarafından ,“Babam Amerika’da meşhur bir koleji bitirdi” olarak çevrilmiştir.

Tespit: Yukarıdaki cümle incelendiğinde karşımıza yine yanlış anlamadan dolayı hatalı bir çeviri çıkmaktadır. Öğrenci “College” kelimesini bildiğinden, kelimeye hemen “kolej” anlamını yüklemiştir. Bu yüzden cümle yanlış olarak çevrilmiştir. Oysa öğrenci bir sözlük yardımıyla cümleyi doğru aktarabilirdi. Bilindiği üzere “College” Amerika’da yüksek okul (üniversite) için kullanılan bir kelimedir, ancak “kolej” kelimesi Türkçe’imizde genellikle özel olan ve yabancı dil eğitimine ağırlık veren ortaöğretim kurumlarıdır. Cümle yukarıdaki haliyle büyük bir

yanılığa işaret etmektedir. Cümle, “Babam Amerika’da ünlü (saygın) bir üniversite (yüksek okul) bitirdi” olarak düzeltilmelidir.

Sonuç: Çeviri burada söz konusu olan durumda eş kökenli sözcüklerden kaynaklanabilecek yanlışları önlemesi bakımından çok uygun bir etkinliktir. “Bu sözcükler yabancı bir dilden dilimize giren sözcüklerdir. Bazıları anlamlarını korumakta (true cognate), bazılarıysa anlam değişikliğine uğramaktadırlar (false cognate). “Çevirmenlerin bu konuda titizlik göstermeleri , sözcüklerin anlam değiştirip değiştirmediğinden emin olmak üzere araştırma yapmamaları bazı yanlış kullanımlara yol açmaktadır.” diyen Erol (1988:31) konunun önemini vurgulamıştır. Bu görüşten yola çıkarak çevirinin, eş kökenli kelimelerin doğru anlaşılmasını sağlayan bir rol oynayabileceği savunulabilir.

“Peter, komm zurück, bevor jemand dich vermisst” cümlesi, “Peter, biri seni özlemeden geri dön” olarak çevrilmiştir. Cümle bu haliyle “çeviri kokan” bir tümcedir ve kulağı tırmalayan bir etki uyandırmaktadır.

Tespit: Bu tür bir hata öğrencinin asıl cümleye aşırı sadık kalmasından dolayıdır. Bu cümlelerin çevirisinde, cümleyi birebir aktarmaktansa cümlede geçen mesajın aktarılması daha doğrudur. Yani Türkçe’ye uygun anlatım biçimlerinin seçilmesi gerekmektedir. Öyleyse, “kendini özletme oldu mu?” ya da “kendini özletme emi” şeklinde bir çeviri asıl cümleyi daha iyi karşılar.

Sonuç: Çeviri sayesinde öğrenci yabancı dilde geçen bir ifadeyi Türkçe’ deki uygun karşılığıyla öğrenebilme imkanına kavuşmaktadır. Böylelikle ulaştırılması gereken mesaj en doğru şekilde hedefine varmış olacaktır. Çevirinin bu alanda da çok müsait bir iletişim olduğunu vurgulamak gerekir.

“Frau Sezer, die “First Lady”, winkte den Kindern zu”. Yaptığımız tespitlere göre birçok öğrenci “First Lady” ifadesini doğru bir şekilde çevirememiştir. Cümle genellikle, “Birinci kadın, bayan Sezer çocuklara el salladı”olarak çevrilmiştir. Cümle bu haliyle yine kulağa pek hoş gelmeyen bir etki uyandırmaktadır.

Tespit: Öğrenci kafasındaki anlamı değil, cümleyi okuduğu şekliyle aktarmıştır. Ya da öğrenci özel bir alana özgü terminolojileri bilmemektedir. “First Lady” Amerika’da başkanın eşi için kullanılan bir hitap şeklidir. Öyleyse cümle “Cumhurbaşkanının eşi bayan sezer, çocuklara el salladı” olarak aktarılmalıydı.

Sonuç: Çeviri bu bağlamda özel bir alana mahsus terminolojileri öğrenciye sunabilen bir araç niteliğindedir.

Bir başka metinde geçen,“Der Lehrer wollte Klaus einer mündlichen Prüfung unterziehen deshalb war Klaus ein bisschen nervös” cümlesi çok değişik şekillerde çevrilmiştir. Çeviri genellikle şu şekilde karşımıza çıkmıştır: “Öğretmen Klaus’u sözlü yapmak istiyordu, bu yüzden o biraz sinirliydi.”

Tespit: Çevrilen cümleyi incelediğimizde, cümlelerin ikinci kısmının tam olarak cümlelerin bağlamına uymadığını görmekteyiz. Cümleye tekrar dönersek, öğretmen Klaus’u sözlüye kaldırmak istiyordu, öyleyse öğrenci bu gibi bir durumda sinirlenmekten çok gergin olacaktır ya da heyecanlanacaktır. Cümleyi şu şekilde düzeltmek gerekir: “Öğretmen Klaus’u sözlüye kaldırmak istiyordu, bu yüzden o (Klaus) biraz heyecanlandı.” Kısacası öğrenci “nervös” sözcüğünü sadece tek bir anlamıyla yola çıkmıştır, bu da bir yanlışla sebebiyet vermiştir. Bu durumu, konu bağlamından ziyade, kelimelerin birden fazla anlamının olduğunu vurgulayarak açıklamak gerekir. Yani, “nervös” kelimesi sadece “sinirli” değil aynı zamanda “heyecanlı”, “gergin” gibi anlamlarıyla öğrenmek gerekir.

Sonuç: Yukarıda söz konusu durumu, sözcüklerin sadece bir anlamının kullanılmasından kaynaklanan yanlışlar hanesine dahil etmek mümkündür. Buradan hareketle çevirinin , kelimelerin bazen birden fazla anlamlar içerdiğini vurgulayabilen bir etkinlik olduğu gözlenebilir. Dolayısıyla çeviriden yukarıdaki tespit bağlamında faydalanmak uygun olacaktır.

“Das Essen ist hervoragend, kannst du mir dessen Rezept geben?” cümlesi yine değişik şekillerde çevrilmiştir. Doğru çevirilerin yanında bazı hatalı çevirilere de rastlanmıştır. Bir örnek üzerinde durarak somut bir tespit ve sonuca ulaşmaya çalışalım. Yukarıdaki cümle bazı öğrenciler tarafından şu şekilde çevrilmiştir: “Yemek fevkalade, bana reçetesini verebilir misin?”

Tespit: Cümle ilk bakışta herhangi bir yanlış içermiyor gibi görünmektedir. Ancak, biraz dikkatle incelenecek olursa “... bana reçetesini verir misin?” ifadesi anlam bakımından yanlıştır. Bilindiği üzere “reçete” kelimesi tedavi amaçlıdır. Oysa yukarıda verdiğimiz asıl cümlemizde herhangi bir tedavi söz konusu değildir. Dolayısıyla cümleyi şu şekilde düzeltmek gerekir: “Yemek harikulade, bana tarifini verebilir misin?” Görüldüğü üzere “reçete” yerine “tarif” kelimesi cümleye son derece uymaktadır. Yapılan hata daha çok Türkçe bilgisinden kaynaklanan bir yanılgıdır. İkinci bir dilin öğrenimi birinci dilin (anadilin) öğrenmişlik derecesine bağlıdır.

Sonuç: Çeviri bu anlamda Türkçe yanlışlarını giderebilen bir etkinliktir. İyi bir yabancı dil öğreniminin iyi bir anadil bilgisinden geçtiğini hatırlayacak olursak, çevirinin dolaylı da olsa, biraz önce bahsettiğimiz özelliğinden ötürü, yabancı dil öğretimine katkı sağladığı pekala savunulabilir bir gerçektir.

Böylelikle analitik incelememizin sonuna gelmiş olduk. Şimdiye kadar sunduğumuz örnekler hem çevirinin yabancı dil öğretimine sağladığı katkılara, hem de dolaylı olarak iyi bir çeviri yapabilmek için bazı tekniklere değinmektedir. Elbette sunmuş olduğumuz analitik incelemelerin, çeviri işleminin yabancı dil öğretimine sağladığı katkıların tümünü içerdiğini söylemek çok iddialı ve gerçekçi olmayan bir yaklaşım gibi gözükecektir. Ancak sunmuş olduğumuz örneklerin çevirinin dil öğretimine sağladığı katkılar anlamında faydalı ve önemli bilgilere işaret ettiği yanlış olmasa gerek. Şimdiye kadar sunduğumuz analitik incelemelerin sonuçlarını maddeler halinde ele almak çevirinin faydalarını daha pratik bir şekilde göz önüne sunacaktır:

- a) Çeviri öğrenciyi üslup aktarımının önemine yönelterek, zengin bir ifade gücü kazandırmaktadır.
- b) Çeviri bir cümlede noktalama işaretlerinin ve vurgunun ne denli önemli olduğuna işaret etmektedir.
- c) Çeviri işlemi metinlerdeki anlam bütünlüğünün önemine vurgu yaparak, öğrenciye yorumlama kabiliyeti kazandırmaktadır.
- d) Çeviri sayesinde öğrenci yabancı dildeki deyimleri doğru olarak anlama yetisine sahip olmaktadır.
- e) Öğrenci anadil ile yabancı dil arasındaki cümle diziliş farklılıklarına vakıf olmaktadır.
- f) Öğrenci günlük dilde sıkça geçen argo ifadelerle yabancı kalmamaktadır.
- g) Çeviri, eş kökenli sözcüklerden kaynaklanabilecek hataları önlemektedir.
- h) Çeviri, öğrenciye yabancı dilde geçen bir ifadenin Türkçe'deki uygun karşılığını bulma yetisini kazandırmaktadır.
- i) Öğrenci çeviri sayesinde özel alanlara mahsus terminolojileri de öğrenebilmektedir.
- j) Çeviri, kelimelerin birden fazla anlamlarına işaret ederek, öğrencinin kelimeleri daha bilinçli kullanmasına yardımcı olmaktadır.
- k) Çeviri Türkçe yanlışları giderebilen bir etkinliktir. (Bu haliyle yabancı dil edinimine dolaylı bir katkı sağlamaktadır.)

Konumuzu Erden'in çevirmenlerin çeviri esnasında iki dil ile ilgili dikkat etmesi gereken tespitleriyle tamamlayalım. Erden (1988:41) bu hususu üç noktada ele almaktadır:

- a) Dil Yapısı: Her iki dilin birbirinden farklı dil bilgisi yapısına sahip olduklarını, bu yüzden de her iki dilde ortaya çıkabilecek ve anlam karışıklığı olan dil yapılarını (...) çözebilmek için derin yapıdan yüzeydeki yapıya diğer bir deyişle, anlamdan hareketle biçime, gerekli değişimleri yaparak ulaşılmaması gerektiğini bilmelidirler.
- b) Sözcük Dağarcığı: Çevirmen bir dildeki dil yapılarını diğer bir dildeki yapılara olabildiğince yakın bir şekilde aktarabilmek durumundadır. Bunu yaparken de dil yapılarının birden fazla anlam taşıyabildiklerini ve her birinin yorumunun da kullandıkları dil ortamına göre değişebileceği gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır. Bu yüzden de sözlüğe bakarken sözcüğün içinde bulunduğu dil ortamına en çok uyabilecek anlamını bulmakta dikkatli olmalıdır.
- c) Dilin Kullanıldığı Durumlar: Çevirmen dilin toplum içindeki kullanım farklılıklarını bilmelidir. Toplumlar arası kültür farklılıklarına bağlı olarak, dilin (şiir, düzyazı, tiyatro dili, basın dili, tören konuşmaları vb. gibi) değişik kullanımlarının, çevirilerinde dilin engellerine rağmen üslûbu olabildiğince yansıtabilme becerisine sahip olabilmelidir.

7.3.2. Analitik İncelemelerde Kullanılan Metinlerden Alıntılar

Az önce gerçekleştirdiğimiz analitik incelemelerimizde birçok cümle merceğe altına yatırılmıştır. Bu bölümümüzde söz konusu cümlelerin geçtiği paragraflara yer verilecektir, böylelikle cümlelerin metin içindeki yerleri gösterilmiş olacaktır. Metinler tarafımızdan, bazı çeviri ölçütleri ve çeviri teknikleri göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Metinler gelişmiş güzel hazırlanmış değildir.

Der Grossvater Und Sein Enkel

“Ich will ihn sehen” sagte Manfred zu seinem Vater. Der Vater erwiderte mit einer zitternden Stimme: “Er ist sehr erschöpft und hat nicht die Kraft mit irgendeinem zu sprechen”. Aber die Wörter seines Vaters überzeugten Manfred nicht. Er wollte unbedingt seinen Grossvater im Krankenhaus sehen. Warum sollte er auch nicht? Er liebte seinen Grossvater. Ausserdem sagte sein Vater immer zu Manfred, dass man kranke Menschen im Krankenhaus besuchen sollte. “Irgendetwas läuft schief” dachte Manfred. Er war aufgeregt, besonders die Stimme seines Vaters hatte ihm nicht gefallen. So hatte er seinen Vater nie gesehen. Mit letztem Mut hob Manfred seine Stimme und sagte zu seinem Vater, der sich ihm fast den Rücken wandete: “Verdammt noch mal, ich will ihn sehen”. Dem Vater blieb nichts mehr übrig, Manfred, seinem einzigen Sohn, die Wahrheit zu sagen. Er näherte sich zu ihm und sprach mit einer erschöpften Stimme: “Gut, du willst es unbedingt hören? Dein Grossvater hat uns verlassen und wird nie wieder zurückkommen. Er hat seinen Geist aufgegeben. Er existiert nicht mehr, verdammt, er ist tot.”

Mein Bester Freund!

“Nun sass er auf seinem Stuhl und kaute an seinem Kugelschreiber. Er dachte, dass die Welt gnadenlos sei, denn er hatte immer noch nicht das Geld, dass er brauchte. Karl stand auf, näherte sich zum Spiegel und fing an mit sich zu reden: ‘Mein Land bekennt sich in der Verfassung zum Sozialstaat. Dem sozialen Rechtsstaat. So heisst es im Grundgesetz; im Artikel 29 nein, nein 28. Somit liegt der Gedanke zugrunde, dass der Staat nicht nur individuelle bürgerliche Freiheiten und Rechtssicherheiten gewähren muss, sondern auch die Aufgabe hat, für eine Harmonie der sozialen Sachen und damit für soziale Sicherheit und soziale Gerechtigkeit zu sorgen. Soziale Gerechtigkeit? Dies nennt sich soziale Gerechtigkeit?’ Er wollte weiter reden aber in diesem Zeitpunkt kam sein Bruder

Emil ins Zimmer und teilte mit, dass Peter, nach Deutschland zurückgekehrt sei. Karl erwiderte mit einer fröhlichen Stimme: 'Ja? Gestern? Peter kam gestern?'

Einmal Ist Keinmal

- Hey, hörst du mich denn nicht? Ich sagte, dass der Mann gekommen ist.
- Verstehst du nicht. Er ist ein hinterhältiger Mensch. Ich habe kein Vertrauen zu ihm.
- Mensch regt dich doch nicht gleich auf, ich werde schon einen Ausweg finden.
- Ja, ja , du wirst einen Ausweg finden? Hattest du das letzte Mal auch gesagt. Was ist passiert? Nichts, wir hatten unser ganzes Geld verloren und unser Leben knapp gerettet. Erzähl mir doch nicht sowas.
- Gut das letzte Mal ist es schief gegangen, aber diesmal werde ich alle Massnahmen treffen.
- Komm hör auf, ich will nichts mehr von dir hören. Ich hau ab, der Mann ist mir zu gefährlich.
- Komm reiss dich zusammen, wir müssen jetzt vernünftig sein; so kommen wir doch nicht vorwärts.

Der Bankraub

“Der Plan war einfach. Stefan, der Führer der Bande, sollte in die Bank gehen und sich langsam zum Kassenschalter bewegen. Zu diesem Augenblick mussten seine Kameraden mit ihren Waffen die Bankangestellten drohen, damit sie das ganze Geld in die Taschen bekommen. So geschah es auch. Mit langsamen Schritten näherte sich Stefan zum Kassenschalter und sprach den Angestellten an: 'Ich wollte mein Konto überprüfen.' Der Angestellte antwortete: 'Ja natürlich mein Herr, könnten Sie mir Ihre Kontonummer sagen?' Gleich in diesem Augenblick zog Stefan seinen Revolver heraus und hielt ihn an die Nase des Angestellten. Nach wenigen Sekunden traten die anderen in die Bank ein und schrien heftig: 'Dies ist ein

Überfall, werft euch zu Boden. Der erfahrene Angestellte, der einen Revolver an der Nase hatte, drückte mit dem rechten Fuss auf die Alarmtaste, ohne dass Stefan es bemerkte und sprach mit einer aufgeregten Stimme : ‘Bitte seien sie vernünftig, tun sie nichts falsches, sie können das ganze Geld haben. Stefan antwortete: ‘Ja bitte, sei aber schnell. Ich habe keine Zeit zu verlieren.’ Nach einer Weile hörte man schon einige Sirenen heulen. Einer von Stefans Kameraden sprach verzweifelt: ‘Hauen wir ab, die Bullen kommen, die harten Kerle, ich will nicht in den Knast’. Dies war aber sein letzter Spruch, denn Stefan richtete ihm seinen Revolver und knallte ihn nieder.”

Ist Amerika Ein Land Der Gelegenheiten?

“Viele Menschen in der Bundesrepublik Deutschland wollen in den letzten Jahren nach Amerika um zu studieren. Warum dies der Fall ist, kann man leicht erklären, aber es ist eine Realität, dass die amerikanischen Spielfilme einen grossen Einfluss auf die Schüler ausüben. In diesen Filmen fahren die Studenten auf den sauberen, breiten Strassen (z.B. im Beverly Hills) mit ihren super-luxus Autos zur Uni. Während der Fahrt werden sie von sehr hübschen Mädchen begleitet. Diese Szenen beeindruckten die deutschen Schüler sehr. Sie stellen sich vor, dass jeder amerikanische Student die gleichen Gelegenheiten haben. Ob aber jeder Student in Amerika eine sehr hübsche Freundin hat und luxus Auto besitzt ist mir zweifelhaft. Nicht umsonst hört man von einem Deutschen diese Worte: ‘Mein Vater hat ein berühmtes College in Amerika absolviert.’ Damit meint er wohl, dass er einen höheren Rang unter seinen Mitmenschen hat. Für mich ist das pure Angeberei”

Der Letzte Ferientag in Alanya

“Drei Wochen hatte Peter hinter sich. Die schönen Ferientage waren sehr schnell vergangen. Peter hatte mit der Vorbereitung begonnen. Er packte seine ganzen Sachen in den Koffer ein. Tante Ema hatte ihm eine neue Jeans-Hose geschenkt, die zog er gleich an. Und nun war er fertig. Tante Ema sagte zu Peter:

‘Kind, ich werde dir im Winter einen blauen Pullover stricken, der wird dich vor Kälte schützen’, dabei wischte sie ihre Tränen von den Augen und fuhr fort: ‘Wirst du wieder kommen?’ Peter: ‘Ach Tante weine doch nicht ‘. Tante: ‘Peter komm zurück bevor jemand dich vermisst’. Mache ich Tante, danke für alles, du bist die beste Tante aller Welt.”

Die First Lady Sezer Zu Besuch In Einer Schule

“Die Lehrerin war sehr aufgeregt, wie sollte sie auch nicht, die First Lady wollte ihre Schule besuchen. Nun war sie bereit, Frau Sezer zu bewirten. Schnell kontrollierte sie zum letzten Mal ihr Kleid und richtete sich ihr Haar zurecht. Ein Auto war angekommen, sie blickte aus dem Fenster und da sah sie, die Frau des Staatspräsidenten. Ihr Herz begann noch heftiger zu klopfen. Frau Sezer, die First Lady, winkte den Kindern zu. Die Kindern jubelten, sie waren sehr aufgeregt, denn zum ersten Mal sahen sie Frau Sezer. Diesmal war sie nicht im Fernsehen, sondern im Schulhof. Das war was für die Schüler.”

Die Hoffnung Ist Das Wichtigste Im Leben

“Klaus blickte auf die Uhr. Er hatte nur noch 20 Minuten um rechtzeitig in der Schule anzukommen. Er nahm die mit Butter bestrichene scheibe Brot in die Hand und machte sich auf den Weg. Als er in der Schule ankam, sah er dass die Schüler schon mit dem Unterricht angefangen haben. Klaus beeilte sich und klopfte an der Klassentür. Es war der Geographie Lehrer Herr Schulz ,der mit zorniger Stimme ‘herein’ sagte. Herr Schulz tadelte Klaus einbischen und danach saget er Klaus dass er sich auf seine Bank setzen sollte. Nach einer Weile wandte sich Herr Schulz zu Klaus und sagte zu ihm: ‘ Na du beteiligst dich wieder nicht am Unterricht, hast du dich wohl wieder nich vorbereitet. Klaus wusste, was danach kommen wird. Der Lehrer wollte Klaus einer mündlichen Prüfung unterziehen

deshalb war Klaus einbischen nervös. Schnell drehte sich Klaus zu seinem Schulkameraden Uli um, und sagte mit sehr leiser Stimme ‘Uli hilf mir bitte’. “

Die Einladung Zum Essen

“Herr Aktaş, der vor kurzer Zeit in unsere Schule als Fremdsprachenlehrer versetzt wurde, hat sich gestern auf unsere Einladung hin, der Unterhaltung angeschlossen. Er sagte uns, er stamme aus der Schwarzmeerküste, die an Essenarten besonders in Bezug auf Fischen, weil die Bevölkerung dieses Gebietes damit sehr vertraut ist, sehr reich ist. Wir haben lange darüber gesprochen, wobei mein Interesse daran Herrn Aktaş auffiel, so dass er uns, also meine Familie zum Essen einlud. Frau Aktaş traf so viele Vorberietungen zum Essen, dass es uns sehr wunderte und was unsere Unterhaltung bestätigte. Das Essen, das wir zum ersten Mal sahen und das Familie Aktaş ‘Hamsi Pilavi’ nannte war sehr köstlich. Meine Frau wollte wissen wie es vorbereitet wird und sagte zu Frau Aktaş: ‘Das Essen ist hervorragend, kannst du mir dessen Rezept geben?.’”

7.3.3. Öğrencilerin Verilen Metinlerde Gerçekleştirdikleri Doğru Çevirilerden Alıntılar

Çalışmamızın bu kısmında, öğrencilerin gerçekleştirdikleri doğru aktarımlar göz önüne serilecektir. Yorumsuz olarak sunacağımız isabetli çevirir örnekleri şunlardır:

Metnin Adı: “Der Grossvater und Sein Enkel”

Örnek Cümle: Aber die Wörter seines Vaters überzeugten Manfred nicht.

Doğru Aktarımlar: Lakin babasının sözleri Manfred’i ikna etmemişti.

Ancak babasının sözleri Manfred’i tatmin etmemişti.

Fakat babasının lafları Manfred’i ikna etmeye yetmemişti.

Örnek Cümle: Gut, du willst es unbedingt hören?

Doğru Aktarımlar: Pekala, ille de duymak istitorsun öyle mi?
Peki, muhakkak duymak istiyorsun demek?
İyi, demek kesinlikle duymak istiyorsun ha!

Metnin Adı: “Mein Bester Freund!”

Örnek Cümle: Dies nennt sich soziale Gerchtigkeit?

Doğru Aktarımlar: Bu mu sosyal adalet?
Sosyal adalet bu mu?
Bunun adı sosyal adalet mi oluyor?
Buna sosyal adalet mi diyorlar?

Örnek Cümle: Karl stand auf, näherte sich zum Spiegel und fing an, mit sich zu reden.

Doğru Aktarımlar: Karl ayağa kalktı, aynaya yöneldi ve kendi kendine konuşmaya başladı.

Karl ayağa kalktı aynaya doğru yöneldi ve kendisiyle konuşmaya başladı.

Karl yerinden kalktı aynaya doğru yöneldi ve kendisiyle konuşmaya başladı.

Karl yerinden kalktı, aynaya doğru yürüdü ve kendi kendine sohbet etmeye başladı.

Metnin Adı: “Einmal ist Keinmal”

Örnek Cümle: Hey, hörst du mich denn nicht?

Doğru Aktarımlar: Hey, duymuyor musun beni?
Hey, işitmiyor musun beni?
Hey, sen beni duymuyor musun?

Örnek Cümle: Mensch regt dich doch nicht gleich auf, ich werde schon einen Ausweg finden.

Doğru Aktarımlar: Yahu, hemen sinirlenme, bir çıkış yolu bulacağım.
Ya, hemen öfkelenme, bir çaresini bulacağım elbet.
Hemen sinirlenme, bir yol bulurum elbet.

Metnin Adı: “Der Bankraub”

Örnek Cümle: Ja, natürlich mein Herr, könnten Sie mir ihre Kontonummer sagen?

Doğru Aktarımlar: Elbette bayım, bana hesap numaranızı söyleyebilir misiniz?
Tabiki beyefendi, bana hesap numaranızı söyleyebilir misiniz?
Evet, elbette bayım, bana hesap numaranızı verebilir misiniz?

Örnek Cümle: Dies ist ein Überfall, werft euch zu Boden.

Doğru Aktarımlar: Bu bir soygundur, yere uzanın.
Bu bir baskındır, kendinizi yere bırakın.
Bu bir soygundur, yatın.

Metnin Adı: “Ist Amerika Ein Land Der Gelegenheiten?”

Örnek Cümle: Während der Fahrt werden sie von sehr hübschen Mädchen begleitet.

Doğru Aktarımlar: Yolculuk esnasında onlara çok güzel kızlar eşlik etmektedir.
Yolculuk sırasında yanlarında çok güzel kızlar vardır.
Yolculuk boyunca çok güzel kızlar onlara refakat etmektedir.

Örnek Cümle: Diese Szenen beeindrucken die deutschen Schüler sehr.

Doğru Aktarımlar: Bu sahneler, Alman öğrencilerini çok etkilemektedir.
Bu sahneler, Alman talebeleri ziyadesiyle etkilemektedir.
Bu sahneler, Alman öğrencilerde büyük bir etki bırakmaktadır.

Metnin Adı: “Der Letzte Ferientag In Alanya”

Örnek Cümle: Die schönen Ferientage waren sehr schnell vergangen.

Doğru Aktarımlar: Güzel tatil günleri hemen tükenivermişti.
Güzel tatil günleri hemencecik geçivermişti.
Güzle tatil günleri çok hızlı geçmişti.
Hoş tatil günleri çok çabuk bitmişti.

Örnek Cümle: Mache ich Tante, danke für alles, du bist die beste Tante aller Welt.

Doğru Aktarımlar: Olur teyze, her şey için teşekkürler, sen dünyanın en iyi teyzesisin.

Tamam teyze, sana her şey için teşekkür ederim, sen teyzelerin en iyisisin.

Elbette teyze, sana her şey için şükran borçluyum, sen bu dünyanın en harika teyzesisin.

Metnin Adı: “Die First Lady Sezer Zu Besuch In Einer Schule”

Örnek Cümle: Schnell kontrollierte sie zum letzten Mal ihr Kleid und richtete sich ihr Haar zurecht.

Doğru Aktarımlar: Son defa, hızlıca kıyafetini kontrol etti ve saçını düzeltti.

Son olarak, süratli bir şekilde elbisesini kontrol etti ve saçını düzeltti.

Son defa, çabucak elbisesini kontrol etti ve saçını düzeltti.

Örnek Cümle: Das war was für die Schüler.

Doğru Aktarımlar: Bu öğrenciler için büyük bir olaydı.

Bu öğrenciler için önemli bir olaydı.

Bu öğrenciler için görülmeye değer bir şeydi.

Öğrenciler için bu muazzam bir olaydı.

Metnin Adı: “Die Hoffnung Ist Das Wichtigste Im Leben”

Örnek Cümle: Klaus beeilte sich und klopfte an der Klassentür.

Doğru Aktarımlar: Klaus acele eder ve sınıfın kapısını çalar.

Klaus hızlandı ve sınıf kapısını vurdu.

Klaus acele etti ve sınıfın kapısını çaldı.

Örnek Cümle: Klaus wusste was danach kommen wird.

Doğru Aktarımlar: Klaus bundan sonra neyin olacağını biliyordu.

Klaus bundan sonra başına ne geleceğini biliyordu.

Klaus bundan sonra ne olacağının farkındaydı.

Klaus daha sonra neyin olacağını biliyordu.

Metnin Adı: “Die Einladung Zum Essen”

Örnek Cümle: Meine Frau wollte wissen, wie es vorbereitet wird und sagte zu Frau Aktaş: (...)

Doğru Aktarımlar: Eşim bu yemeğin nasıl hazırlandığını bilmek istiyordu ve bayan Aktaş’a şöyle dedi : (...)

Karım yemeğin nasıl yapıldığını öğrenmek istiyordu ve Aktaş hanıma şöyle seslendi: (...)

Eşim yemeğin yapılışını öğrenmek istiyordu ve bayan Aktaş’ a şunu dedi: (...)

Örnek Cümle: Frau Aktaş traf so viele Vorbereitungen zum Essen, dass es uns sehr wunderte und was unsere Unterhaltung bestätigte.

Doğru Aktarımlar: Bayan Aktaş bizi şaşırtacak şekilde ve sohbetimizi de onaylarcasına hazırlanmıştı.

Bayan Aktaş’ ın yemek için bir sürü hazırlık yapması bizi şaşırttı ve böylelikle de konuşmamızı onayladı.

Bayan Aktaş bizi hayrete düşüren ve sohbetimizi doğrulayan birçok yemek hazırlamıştı.

7.3.4. Öğrencilerin Verilen Metinlerde Gerçekleştirdikleri Yanlış Çevirilerden Bazı Seçmeler

Bu bölümümüzde analitik incelemelerimiz esnasında öğrencilerin, hazırlamış olduğumuz metinleri çevirirken yapmış oldukları hataları yorumsuz olarak sunmak istiyoruz. Metinlerden seçtiğimiz bazı hatalı cümleler şunlardır:

Metin Adı: “Der Grossvater Und Sein Enkel”

Örnek Cümle: “Irgendwas läuft schief” dachte Manfred.

Hatalı Çeviriler: “Bir şeyler yamuk gidiyordu” diye düşündü Manfred.
 “Bir şeyler eğriydi” diye düşündü Manfred.
 “Bazı şeyler kötüydü” diye aklından geçirdi Manfred.
 Manfred, “bozuk bazı olaylar var” diye düşündü.
 “Bazı yamuk işler dönüyordu” diye fikrinden geçirdi Manfred.

Örnek Cümle: Er existiert nicht mehr, verdammt er ist tot.

Hatalı çeviriler: O var değil artık, lanet o öldü.
 O burada değil artık, lanet olası öldü o.
 O yok ki, kahrolası o öldü.
 O mevcut değil, maalesef öldü.

Metnin Adı: “Mein Bester Freund”

Örnek Cümle: Mein Land bekennt sich in der Verfassung zum Sozialstaat.

Hatalı Çeviriler: Ülkem toplam olarak sosyal bir ülkedir.
 Ülkem sosyal bir ülke olarak tanınır.
 Ülkem Anayasa’ da sosyal bir ülke olarak bilinir.
 Ülkem Anayasa’ yı bilen sosyal bir devlettir.
 Ülkem Anayasa’ yı sosyal bir ülke olarak tanır.

Örnek Cümle: Karl erwiderte mit einer fröhlichen Stimme.

Hatalı Çeviriler: Karl sevinçli bir sesle tekrarladı.
 Karl hoş bir sesle yineledi.
 Karl mutlu sesiyle tekrarladı.

Metnin Adı: “Einmal Ist Keinmal”

Örnek Cümle: Gut das letzte Mal ist es schief gegangen, aber diesmal werde ich alle Massnahmen treffen”

Hatalı Çeviriler: İyi, son defa yamuk gitti, ama bu sefer bütün ölçüleri alacağım.
 Güzel, son defa olmadı, ama bu sefer ölçüleri tutturacağım.

Peki, geçenki berbattı, fakat bu defa bütün ölçütlere değineceğim.

Pekala, son seferki kötü gitti, bu kez önlemleri alacağım.

Örnek Cümle: Er ist ein hinterhältiger Mensch.

Hatalı Çeviriler: O arkada duran bir adamdır.
O arkada durdurulan bir insandır.
O gerilerde duran bir insandır.

Metnin Adı: "Der Bankraub"

Örnek Cümle: Nach einer Weile hörte man schon einige Sirenen heulen.

Hatalı Çeviriler: Bir süre sonra birkaç sirenin ağladığı duyuluyordu.
Birazdan bazı sirenlerin öttüğünü duymak mümkündür.
Az sonra sirenlerin bağırması duyuluyordu.
Bir zaman sonra sirenlerin gumbürtüleri duyulabiliyordu.

Örnek Cümle: Ich wollte mein Konto überprüfen.

Hatalı Çeviriler: Kontomu deneyecektim.
Hesabımı denemek istiyorum.
Hesabımı denetleyebilir miyim.

Metnin Adı: "Ist Amerika Ein Land Der Gelegenheiten?"

Örnek Cümle: Diese Szenen beeindrucken die deutschen Schüler sehr.

Hatalı Çeviriler: Bu sahneler Alman öğrencileri çok sıkıyor.
Bu manzaralar Alman öğrencileri baskı altına alıyor.
Bunlar Alman öğrencilerini çok daraltıyor.
Bu durumlar Alman talebelerini ziyadesiyle bunaltıyor.
Bu gibi sahneler Alman öğrencilerini çok sıkıştırıyor.

Örnek Cümle: Für mich ist das pure Angeberei.

Hatalı Çeviri: Benim için bu saf hava atma.

Bana göre bu katıksız bit niteleme.

Bana göre bu safi bir niteleme.

Bence bu katıksız havadır.

Metnin Adı: “Der Letzte Ferientag In Alanya”

Örnek Cümle: Drei Wochen hatte Peter hinter sich.

Hatalı Çeviriler: Peter’in arkasında üç hafta vardı.

Peter üç haftayı ardına almıştı.

Peter arkasında üç hafta bırakmıştı.

Peter üç haftayı bitirmişti.

Örnek Cümle: Er packte seinen ganzen Sachen in den Koffer ein.

Hatalı Çeviriler: Paketteki bütün eşyalarını bavula koydu.

Bütün eşyalarını çantaya koydu.

Tüm nesnelerini valize yerleştirdi.

Metnin Adı: “Die First Lady Sezer Zu Besuch In Einer Schule”

Örnek Cümle: Ihr Herz begann noch heftiger zu klopfen.

Hatalı Çeviriler: Kalbi daha da atmaya başladı.

Kalbi çok hızlı atmaya başladı.

Kalbi çok sert vurmaya başladı.

Kabi haddinden fazla atmaya başladı.

Örnek Cümle: Diesmal war sie nicht im Fernsehen, sondern im Schulhof.

Hatalı Çeviriler: Bu defa televizyonda değildi o, bilakis okul önündeydi.

Bu sefer televizyona çıkmamıştı, bilakis okul bahçesindeydi.

Bu defa televizyonda görünmüyordu, hatta okul bahçesindeydi.

Bu kez televizyonda belirmiyordu, bilakis okuldaydı.

Metnin Adı: “Die Hoffnung Ist Das Wichtigste Im Leben”

Örnek Cümle: Es war der Geographielehrer Herr Schulz, der mit zorniger Stimme ‘herein’ sagte.

Hatalı Çeviriler: Bay Schulz’ tu, coğrafya öğretmeni, içeri “girin” diyen.

Bay Schulz coğrafya öğretmeniydi, sinirli olarak “buyrun” diyen.

Örnek Cümle: Das Essen, das wir zum ersten Mal sahen und das Familie Aktaş ‘hamsi pilavı’ nannte, wahr sehr köstlich.

Hatalı Çeviriler: İlk defa gördüğümüz yemek olan ve adına “hamsi pilavı” diyen Aktaş ailesi, çok pahalı bir yemektir.

Aktaş ailesinin “hamsi pilavı” dediği ve ilk kez karşılaştığımız bu yemek çok nadideydi.

7.4. Çevirinin Kültürel Farklılıkları Ortaya Çıkararak Yabancı Dil Öğretiminde ve Günlük Konuşma Dili Alanında Sağladığı Katkılar

Eşdeğer bir çeviriyi gerçekleştirebilmek için yabancı ülkenin kültürüne iyi hakim olunması gerektiği su götürmez bir gerçektir. Gerek yazılı, gerekse sözlü alanda önemli olan kültür unsuru, ülkeler nezdinde önemli farklılıklar göstermektedir. Yazılı bir metni çeviren kişi gereken dilin kültürel unsurlarını göz ardı ederse, ortaya tuhaf, anlaşılmaz bir çeviri metni çıkacaktır. Bu tür büyük hatalar, profesyonel yardımlar alınarak giderilebilir. Ancak günlük konuşma dilinde bu eksiklik ortaya çıkarsa, karşıdaki kişi konuşmalarımızı yanlış anlayabilir, hatta bu konuşmalar sonunda ciddi anlaşmazlıklar gündeme gelebilir. Yani, yabancı dilde kendisini ifade etmeye çalışan bir kişi o ülkenin kültürel özelliklerini göz ardı eder ya da bu konuda yetersiz bilgiye sahip olursa mesajını doğru olarak aktaramaz.

Amacımız, yukarıda söz edilen durumun önemine işaret etmek ve yabancı dil öğretiminde, kültürel farklılıkları ortaya koyan çeviri dersinin, konuşma dili alanında ne tür katkılar yaptığını gün ışığına çıkarmaktır. Bunu yaparken Türkçe örnekler kullanılacak ve bunlar Almanca’daki ifadeleri ile karşılaştırılacaktır.

Konuya Rudolf Bartsch'ın başından geçen bir anekdotuyla başlayalım. Bartsch (1987:215) bir Türk ile gerçekleştirdiği konuşmayı bize şöyle aktarır : “Bir gün odaya girdiğimde arkadaşım ayaklarını birden çalışma masasının üzerinden indirdi, bunu üzerine ben ona “özür dilerim, sizi rahatsız etmek istemem” dedim. Cevap olarak o da bana ayaklarında bir rahatsızlık olduğunu söyledi. İşte bu esnada bir an sessizlik çöktü. Daha sonraları bu olayı tekrar düşündüm. Konuşma anında bir an sessizliğin hakim olması (yani ikimizin de konuşmaması) bende tuhafılık uyandırdı. Konuşma anında yanlış giden bir şeyler olmuştu. Peki mesele neydi?”

Bartsch'ın yukarıda ifade ettiği durum herkesin başına gelebilecek bir durumdur. Ancak konuşma esnasında oluşan sessizliğin sebebi neydi? Hatırlanacağı üzere Bartsch odaya girdiğinde, arkadaşı ayaklarını masanın üzerinden indirmişti ve ayaklarının rahatsız olduğunu söylemişti. İşte bu anda rahatsız olan kişi Bartsch'dan bir “geçmiş olsun!” duymak istemişti. “Geçmiş olsun!” sözünü bire bir olarak çevirdiğimizde, daha doğrusu Almanca'daki karşılığını bilmeden aktardığımızda ortaya, bir Almanın pek anlam veremeyeceği “Es möge (soll) vergangen sein” şeklinde bir ifade çıkacaktır. Yukarıda söz konusu örnekte, Türk kültürüne yabancı olan bir Almanın, bu gibi durumlarda nezaket icabı bir “geçmiş olsun” demesi gerektiğini bilmediğinden istenmeyen bir durumla karşı karşıya kalınması vurgulanmıştır. Vermiş olduğumuz örnekte Türk kültürüne yabancı kalan ilgili kişinin karşılaştığı iki problem söz konusudur.

- a) Kişi bu gibi durumlarda bir temmenide bulunması gerektiğinin bile farkında değildir.
- b) Kişi bu gibi durumlarda ne denileceğini bilmemektedir.

Olayı Alman mantığıyla irdelediğimizde bu gibi olaylarda acıyı (ızdırabı) paylaşmayı ifade eden bir söz söyleme gerekliliğinin söz konusu olmadığını görmekteyiz.

Dilerseniz bu olayı bir de “kahramanları” yer değiştirerek irdeleyelim. Odaya bir Türk girer ve bir Alman ayaklarının ağrıdığını söyler. Böyle bir durumda bir Türk şayet Alman kültürü hakkında pek bilgiye sahip değilse ona hemen “Gute Besserung!” ,”geçmiş olsun!” diyecektir. Ancak bir Alman için bu durum şaşkınlığa yol açabilmektedir, çünkü bu ifade daha çok yatakta ya da hastanede yatan bir kişi için söylenir. Şayet bir Türk bu gibi durumlarda “geçmiş olsun!” temennisini Almanca’daki karşılığını bilmeden tercüme edecek olursa, yani “Es möge vergangen sein” derse , Almanın yüzündeki ifade daha da değişecektir, çünkü bu cümleye bir anlam veremeyecektir.

Tekrar kahramanları değiştirerek verdiğimiz örneğe dönelim. Peki bu gibi durumda bir Türk bir Alman’a ne demeli? Söz konusu kişi, Alman’a “Haben Sie denn einen guten Arzt? (=iyi bir doktorunuz var mı?), “Ich kenne eine gute Salbe (=iyi bir merhem biliyorum)” diyebilir. Elbette vermiş olduğumuz örnekler söylenebilecek bütün örnekler değildir. Anlatmak istediğimiz bu gibi özel durumlarda bir Alman’a yol gösterebilmek, ona yardımcı olmak anlamında sarf edilebileceğidir. Hemen şunu da belirtelim ki, bu gibi durumlarda bir Alman sizden ille de bir söz söylemenizi beklemez, ancak vurgulamak istediğiniz, bir şey söylemek isteniyorsa yukarıda verdiğimiz örneklerin yol gösterici olacağıdır. Sırası gelmişken yukarıda bahsettiğimiz örneklerden bir sonuç çıkarmak uygun olacaktır. Demek ki bir dili öğrenirken o ülkenin sosyal kanunlarını, örf-adetlerini yani kültürel farklılıklarını da öğrenmek dil hakimiyetinde vaz geçilmez bir etmendir. Öyleyse bu tür kültürel farklılıkları çeviri derslerinde mercek altına alıp, öğrenciye aktarmak, dil öğretimi açısından büyük bir önem arz edecektir. Öyleyse özel bir iletişim gerektiren konularda ne söylenmesi ya da ne söylenmemesi gerektiğini, çeviri derslerinde masaya yatırmak hiç de yanlış olmayacaktır. Böylece öğrenciler hatalarını sınıf içerisinde giderebilme imkanına kavuşacaktır.

Tekrar “geçmiş olsun!” örneğine dönelim. Türkçe öğrenen bir Alman bir Türk’e “geçmiş olsun!” demek istiyorsa, sözlükten “Gute Besserung” kelimesinin karşılığına bakacaktır:

Gute Besserung: Geçmiş olsun! Allah şifalar versin!

Kelimelerin karşılıklarını öğrenen bir Alman, bir Türk'ü hastanede ziyaret ettiğinde ona “geçmiş olsun!” ya da “Allah şifa versin!” diyecektir. Oysa sözlükte geçen bu karşılıklar bir Alman'a bütün özel durumlarda yeterli olacak mıdır? Bu soruya en güzel cevap Atsız ve Kissling'in şu sözleridir:

“... Den Deutschen, die es zum ersten Mal hören , kommt es sonderbar vor, wenn Türken z.B. bei einem Autozusammenstoss zueinander geçmiş olsun! sagen. Denn im Deutschen kann man dies nur in Bezug auf Krankheiten sagen” (Atsız/Kissling, 1974:77).

Yukarıdaki alıntımızda ifade edildiği gibi Almanlar, kaza yapan Türklerin birbirine “geçmiş olsun!” demelerini garipsemektedirler, çünkü Almanca'da bu söz sadece hastalık söz konusu olduğunda söylenebilir. İşte bu durumda Türkçe öğrenen bir Alman ciddi sıkıntılar çekmektedir. Daha doğrusu sözlükte karşılıklarını gördüğü kelimeleri öğrendim derken bunları her istediği yerde kullanıp kullanamayacağı sorusuyla karşı karşıya kalmaktadır. “Geçmiş olsun!” sözünün hastalıklar dışında da kullanılabildiğini anlayan kişi bu sefer bunun kapsamının ne kadar geniş olduğunu merak etmektedir. Yani “geçmiş olsun!” sözü, dilini ısıran, aşık olan, eşinden boşanan v.b kişilere söylenebilir mi? İşte bütün bu sorular Türkçe öğrenen bir yabancı için cevabı çok zor sorulardır, çünkü yabancı artık Türkçe'nin kendi diliyle kültürel platformda ayrılık gösterdiğinin farkındadır. Onun için bire bir çevirilerle bir yere varamayacağının bilincindedir. Öyleyse bu tür durumlarda doğru şekilde ifadeler kullanabilmek için yabancı dil öğrenen kişi, bilmediği kelimeleri bir sözlük yardımıyla öğrenemeyeceğini ve karşılığını bulduğu her ifadeyi her durumda kullanamayacağını bilmelidir; aksi taktirde ortaya anlaşılması güç, bunun da ötesinde gülünç durumlar ortaya çıkabilecektir. Bu tür zorluklar genellikle selamlama, teşekkür etme ve özür dileme durumlarında kendini sıkça göstermektedir. Bu tür zorlukları selamlama bazında ele alan Oskar (1983:28) Almanya'da selamlamanın “Guten Tag (=iyi günler)” şeklinde ifade edildiği gibi, bir baş hareketiyle, el hareketiyle de gerçekleştirildiğini ifade etmektedir, ancak sözsüz (non-verbal)

iletişimin çeviri alanına girmediğini düşünürsek, bu konuya detaylı olarak değinmenin uygun olmadığını düşünmek yanlış olmasa gerek.

Şöyle bir örnekle konumuza ışık tutmaya devam edelim: Bir Alman bir Alman'ın yeni aldığı evini ziyaret eder. Evi ilk defa gören kişi arkadaşına “Nett haben Sie es hier und so geräumig!” der. Bu ifadeyi ilk defa duyan bir Türk için cümlelerin ikinci kısmı sözlük yardımıyla halledilebilecek bir durumdur, ancak aynı şeyi cümlelerin birinci kısmı için söylemek pek mümkün değildir. Lakin cümlelerin tamamını sadece bir sözlük yardımıyla çözmeye çalışan bir yabancı dil öğrencisi bu cümleyi pekala şu şekilde çevirebilir: “Burada hoşluklar var ve bu kadar büyük!” Görüldüğü gibi ortaya Türk okurunun pek anlam veremeyeceği bir anlam ortaya çıkmış oldu, oysa böyle bir konuşmayı “Ne kadar sıcak bir ortamınız ve ne kadar geniş bir mekanınız var!” şeklinde çevirmek uygun olacaktır. Genelde bu durumlarda bir Alman'ın ona ilk defa gelen arkadaşına “Wie hast du meine Wohnung gefunden? (=evimi nasıl buldun-beğendin mi?)” sorusundan sonra misafirin görüş bildirmesi gerekir. Ancak bir Alman'ın bir Türk arkadaşına yeni aldığı evine ilk defa gittiğinde ev sahibinin ona “evi nasıl buldun?” demeden “güle güle otur/oturun” demesi gerekmektedir. İşte böyle bir durumda ev sahibi misafirinden bu sözü duymak isteyecektir, aksi taktirde evine gelen kişiyi nezaketsizlikle suçlayacaktır. İşte bu durum, Alman geleneğinde yer almayan bir durumdur. Türkçe öğrenen bir yabancı için “fröhliches /lachendes Wohnen” şeklinde çevirilebilen “güle güle oturun” ifadesi, sözlükte bulamayacağı bir temenni cümlesidir. Yukarıda verilen örnekteki bir durum için “hayırlı olsun” ifadesi de kullanılabilirdi. Aynı durumda bir Türk Alman'ı ziyaret eder ve ev sahibine “hayırlı olsun!” demek isterse muhtemelen “Es soll Glück bringen/nützlich sein!” şeklinde çevirerek arkadaşına aktaracaktır. Oysa bu ifadenin Almanca'da pek bir anlam ifade etmediği aşikardır. Peki bu gibi durumlarda problem nedir? Bir Alman için bu gibi özel durumlarda ne söyleyeceğini bilmemesi gayet doğal bir durumdur, ancak bir diğer bir problem ise “hayırlı olsun!” sözünün kapsamının nereye kadar uzandığını bilmemesidir. Bu sözü yeni bir mal-mülk, eşya alan kişiler için söylendiğini bilmek olaya açıklık getirmemektedir, çünkü bir sınavı başaran, ya da yeni bir göreve atanan kişilere de, ziyaret esnasında “yeni

göreviniz hayırlı (uğurlu) olsun!” denilmektedir. İşte bu durum Türkçe öğrenen bir şahıs için zorluklar arz etmektedir Olaya bir Türk’ün penceresinden bakarsak, bu gibi özel durumlarda ne söyleyeceğini bilmemesi iletişim alanında ciddi sıkıntılar doğuracaktır. “Hayırlı (uğurlu) olsun!” ifadesini bire bir çevirerek “Es soll Glück bringen/nützlich sein!” şeklinde bir Alman’a naklederse, ortaya gülünç bir durum çıkacaktır. Özellikle öğrencilerimiz için zorluk arz edebilecek bir konu da bu tür temennilere verilecek cevapların çevrilmesidir.

Örnek olarak biri, birine “arabanız hayırlı olsun!” der ve diğeri ona “Allah sana da böyle bir araba nasip etsin!” ya da “daha iyisi senin olsun!” diye cevap verir. İşte bu tür cümleleri yabancı dile aktarmak büyük zorluklar çıkarmaktadır. Olayın bilincinde olmayan bir öğrenci ilk cümleyi “Das schönere (bessere) soll Ihnen gehören” şeklinde çevirebilir. Gerçi cümlelerin anlam bakımından bir yanlış içermediği görülmektedir. Ancak Türkçe’deki etkiyi vermeyeceği ve Alman okuruna Türkçe’de verilmek istenen mesajı iletme bakımından eksiklik taşıdığı da unutulmamalıdır. Ayrıca bir Alman’ın bu gibi durumlarda bu şekilde sözler duymak istemeyeceği ya da en azından bizden böyle sözler beklemediğini bilmek, iletişim bazında bilinmesi gereken bir husustur.

Bir diğer örnekle konumuza açıklık getirmeye çalışalım. Bir Türk bayan Alman bir bayanın yeni bir elbise aldığını görür ve ona Türk geleneğinde var olan bir nezaket ifadesi kullanmak ister. Ancak Alman geleneğinde böyle durumlarda ne söyleyeceğini bilmediği için hemen bir çözüm yolu bulur. Türkçe’de bu durumlar için çok uygun olan “güle güle giyin!” ifadesini Almanca’ya bire bir aktararak “fröhliches/lachendes tragen” der.

VIII. BÖLÜM

ÇEVİRİ KÖKENLİ BİR DİL ÖĞRETİM METODU OLAN “DİLBİLGİSİ- ÇEVİRİ YÖNTEMİ” ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

Bu metot Latince öğretiminin gereksinimiyle ortaya çıkmış bir yöntemdir ve günümüzde hala kullanıla gelen bir dil öğretim metodudur. 18. yüzyılda etkisini gösteren bu yöntem, 19. yüzyıla kadar yabancı dil öğretiminde kullanılmıştır ve bu haliyle “Dilbilgisi-Çeviri-Yöntemi” 20. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüştür (Demirel, 1993:32).

Bilindiği üzere Alman dili, Latince’nin gramer modelini kendisine örnek almıştır, ancak Latince’nin grameri Almanca’nın grameriyle tam olarak örtüşmediğinden istisnai durumlar, kurallardan neredeyse daha fazla görülmektedir (Neuner, 1981:10).

Yöntemin ana gayesi öğrenciyi dil sistemine ve kelime hazinesine yoğunlaştırmaktır. Öğrenci bu sayede cümleleri anlayacak ve kendi başına cümleler oluşturacaktır. Dil öğretiminde öğrencilerin konuyu anlayıp anlamadıklarını kontrol edebilmek veya öğrencilerin bilgilerini ölçmek için anadilden yabancı dile ve yabancı dilden anadile çeviriler kullanılıyordu. Bu hedeflerin ve değerlendirmelerin ne denli başarılı olduğu sonunda açıklanacaktır.

Bu yöneme göre dil üzerinde çalışılacak bir “malzeme” olarak görülmektedir. Bu malzeme de kurallardan ibarettir. Gramer-Çeviri Yöntemi, bu kurallar hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Bu yöneme göre dil hakimiyeti “dilbilgisi” demektir (Bausch, 1995:183).

Derslerde metinler bu metodun en büyük yardımcılarıdır, zira öğretmen metni bir kaç defa okuttuktan sonra metinde geçen gramer yapılarının üzerinde durarak öğrencilere aktarmaya çalışmaktadır. Metinler belli bir zorluk dercesine göre ele alınmaktadır.

Demirel'in (1993:32-33) "Dilbilgisi-Çeviri Yönteminin" kullanım özelliklerini göz önünde tutarak şu tespitleri yapmak uygun olacaktır:

- İlk olarak öğrencilere okutulan metinlerde geçen gramer kalıpları öğretilir. Zira dilin kurallarını öğrenmek esastır. Gramer, biçimsel gramerin bir özeti olarak görülmektedir.
- Öğretim esnasında anadil kullanımı azami oranda kullanılır. Bu arada öğretilen yabancı dil, anadile oranla daha az bir kullanım göstermektedir.
- Öğrencilerin kelime hazinesinin geliştirilmesi çok önemli bir husustur. Kelime hazinesi daha çok işlenen metinlere dayalıdır ve bu metinlerden seçilen yeni sözcüklerin listesi öğrencilere verilerek bunların ezberlenmesi talep edilir. Bu sayede öğrencilerin sözcük dağarcığı geliştirilmeye çalışılır.
- Değişik zor gramer yapılarıyla tefarruatlı ve uzun açıklamalar verilir. Zira dilin öğrenilmesi daha çok, dilin düzenli cümle yapılarının, başka bir ifadeyle dil bilgisinin (gramerin) öğrenilmesiyle mümkündür. "Gramer-Çeviri yöntemi" ile işlenen ders dil kurallarının birbirinden bağımsız cümleler içerisinde ele alınması, çekimlerin gösterilmesi ve çeviri yapılmasıyla başlar.
- Gramer, kelimelerin bir arada düzenli ve ahenkli olarak kullanmayı ve anlamlı cümleler kurmanın yollarını , kurallarını inceler. Bu yöntemle gerçekleştirilen öğretim, cümle kalıpları ve çekimleri üzerine yoğunlaşmaktadır.
- Çeviri etkinliği, metinlerin (cümlelerin) okunmasından sonra gerçekleştirilir. İlk bakışta daha kolay ve klasik metinlerin çevrilmesiyle işe başlanır, daha sonra gramer yapıları üzerinde durularak daha zor ve karmaşık eserlerin çevrilmesine geçilir.

- Öğretimde metinlerin içeriğine fazlaca önem verilmez. Metnin içeriği bu yöntemde gramer kalıplarının analizinde bir alıştırma özelliği taşımaktadır. Daha doğrusu, metinlerde anlatılandan daha çok içinde geçen cümle yapıları önem kazanmaktadır ve bunlar gramerin aktarılmasında bir uygulama-alıştırma niteliği taşımaktadır.
- Bu tür alıştırmalar birbiriyle bağlantısı olamayan cümlelerin yabancı dilden anadile çevirmek için çok uygun bir zemin yaratmaktadır.
- Bu yöntemde telaffuz büyük bir önem taşımaz. Başka bir ifadeyle telaffuza hiç ya da çok az dikkat edilir. Böyle olunca söyleyiş alıştırmalarına nerdeyse hiç önem verilmemektedir.

Bütün bu bilgiler ışığında “Gramer-Çeviri Yöntemi” değerlendirilecek olursak , bu yöntemin dil öğretiminde çok uygun bir metot olmadığı kanısına varılabilir. Şayet dili bir iletişim aracı olarak ele alırsak, bu yöntemle öğrencilere iletişimi sağlayabilecek iyi bir yabancı dil bilgisinin verilmesinin pek mümkün olmayacağı açıktır. Zira yöntem , telaffuz ve aktif dil kullanımına hitap etmemektedir. Ancak dil öğretiminin hangi amaçla yapıldığı ele alınırsa “Gramer-Çeviri Yönteminin” ihtiyaç duyulduğu bir metot olduğu görülebilir. Bugün bazı dil kurslarının hala bu yöntemle öğretim yapması buna en güzel örnektir. Herhangi bir sınavı başarmak arzusunda olan öğrenci, yani amacı sadece bir sınavdan (KPDS, ÜDS, v.b) geçer not almak isteyen kişi dilden bir iletişim aracı olarak faydalanmaktan çok, onu amaca giden bir araç olarak görmektedir. Bu yüzden kişi en kısa sürede sınavda çıkabilecek gramer yapıları, kelime hazinesi üzerinde durmak istemektedir. Bu amacın doğru bir yaklaşım olmadığı kesindir, ancak bu amaçla dil kurslarına giden birçok da öğrenci vardır. İşte bu talebi karşılamak isteyen dil kurslarının en yaygın kullandığı yöntem “Dilbilgisi-Çeviri” yöntemidir. Kişi bu yöntem sayesinde karşılaşabilecek gramer yapılarını kendi diliyle karşılaştırarak kısa sürede kavrayabilme imkanına kavuşmaktadır.

Elbette salt bu yöntemle sağlıklı bir dil eğitiminin gerçekleştirilemeyeceği açıktır, ancak bu yöntemin tamamıyla “tozlu raflara” terk edilmesi de bizce pek insafli bir tutum değildir. Yöntemin iyi tarafları alınarak, gerektiği durumlarda kullanmak daha mantıklı bir yaklaşım olacaktır. Öğretmenin ders esnasında öğrencilerin kavrayamadığı zor bir gramer kuralını (kalıbını) bu yöntemle açıklamasından daha doğal ne olabilir. Buna en güzel örnek İngilizce’deki zaman kipleridir (Tense). Türkçe’yle bire bir örtüşmeyen bazı “zamanlar” öğrenciler tarafından algılanamamaktadır. Bu gibi durumlarda öğretmenin zaman kaybetmeden “Gramer-Çeviri Yöntemi” sayesinde “Tense” konusunu, öğrencilerin anadilleriyle karşılaştırarak açıklaması yanlış bir davranış olmasa gerek.

Kelime öğretiminde savunulan en yaygın görüş, kelimelerin doğrudan anadil karşılıklarıyla verilmemesidir. Kelimenin, daha çok yabancı dilde verilen örneklerle, jest ve mimiklerle açıklanması uygun görülmüştür. Bu sayede kelimelerin öğrencinin zihninde daha kalıcı olması amaçlanmaktadır. Bu görüşe katılmamak mümkün değil, ancak soyut kavram ve kelimelerde bu tarz bir yaklaşımla mesafe alınması zor görünmektedir. Örneğin herhangi bir metinde geçen “lügen (=yalan söylemek)” fiili, yukarıda değindiğimiz usullerle açıklanmaya kalkılırsa bir ders saatinin feda edilmesi gerekecektir, zira öğretmenin çok iyi bir tiyatro sanatçısı edasıyla konuya yaklaşması gerekmektedir ve bütün bu çabalar sonunda da kelimenin öğrenciler tarafından anlaşılacağı da şüphelidir. Oysa bu tür kelimeleri “Gramer-Çeviri Yönteminin” yaklaşımıyla vermek büyük bir zaman israfını önleyecektir.

Yücel’in (2000:53-54) gramer-çeviri yöntemi hakkındaki şu görüşüne yer vererek konuya açıklık getirmeye çalışalım:

“Die Grammtik-Übersetzungs-Methode könnte vielleicht ganz am Anfang des Fremdsprachenunterrichts gebraucht werden, um den Anfängern zu zeigen, wie die Sprache funktioniert oder sie könnte dem Lehrer bei sehr verzweifelten Fällen behilflich sein.”

Bu görüşü şu şekilde özetlemek mümkündür: Gramer-Çeviri yöntemi dil öğretimine yeni başlayan kişilere dilin işleyiş şeklini açıklamak maksadıyla ya da derste öğretmenin karşılaştığı güç durumlarda kullanması için uygun görülebilir.

Sonuç olarak bu yöntemin, gerekli olduğu durumlarda, olumlu yönlerini olarak kullanmak uygun olacaktır. Yani yöntem “rehabilite” edilerek kullanılmalıdır. Elbette sadece bu yöntemle dil öğrenmeyi savunmak yanlış olur. Ancak yöntemin tamamıyla gözardı edilmesi uygun olmayacaktır.

IX. BÖLÜM

ÇEVİRİ İŞLEMİ ESNASINDA YAŞANAN GÜÇLÜKLER

Çeviri işleminin öyle hiç de kolay bir iş olmadığını söylemek yanlış olmasa gerek. Çeviri yaparken bir sürü problem ve beklenmedik zorluklarla karşılaşılır, çünkü her dilin kedisine has kuralları ve normları vardır. Bu kurallar ve normlar, farklı diller karşılaştırıldığında , genellikle birbiriyle örtüşmemektedir. İşte bu durum dil hakimiyetini zorlaştıran en büyük unsurlardan biridir. Şayet dillerin kuralları ve işlevsel özellikleri birbiriyle örtüşseydi, çeviri işlemi sadece o kuralları öğrenmekten ibaret olacaktı (Özbek, 1988:3). Halk arasında yanlış anlaşılan bir konu da, dil bilmenin dil hakimiyetiyle eş anlamlı olduğudur. Oysa her dil bilen, dile hakim olduğunu iddia edemez. Yani, bir dilin kelime hazinesine ve gramerine vakıf olan bir kişi, dile hakim olduğunu söyleyemez. Dil hakimiyeti çok daha farklı unsurları bünyesinde barındırır.

Genelde yaygın olan kanaat, çeviri işlemi için iyi bir sözlük ve iyi bir gramer bilgisinin yeterli olacağıdır, lakin bütün çeviri işlemlerinde bu iki gerecin yardımları bazen yeterli olmamaktadır. Özellikle de sözcüklerin gerçek anlamlarının dışında kullanıldıkları durumlarda, mecaz ifadelerde, sözcüklerin birden çok anlamlarının olduğu yerlerde ya da özel tabirlerle karşılaşıldığında bu zorluklar kendisini iyice hissettirecektir. Öyleyse çeviri esnasında çok daha fazla bilgiye ve yardıma ihtiyaç olduğunu söylemek için “mütercim” olmaya gerek yoktur.

Peki iyi bir çevirmenden (çeviri yapan kişiden, öğrenciden v.b) beklenen nedir? Bu soruya en kapsamlı ve sade cevabı şu şekilde verebiliriz: çevirmenden beklenen, bir metinden aktarılan bilgilerin orijinal bilgilerle örtüşmesidir. Ancak bu amaca ulaşmak için kelimelere tam bir sadakat göstermek, hataları da beraberinde getirmektedir. Asıl metne sadık kalmanın, birebir sözcükleri çevirmekten geçtiğini

sanat bir kişi, ilk hatayı da yapmış olur zaten, işte çeviride karşılaşılan ilk problem böylelikle kendini göstermektedir. Temel görüş, çevirinin kelime kelime değil, anlam bakımından aktarılmasıdır. Bu görüşe katılmamak mümkün değildir, çünkü sözcükler farklı dildeki sözcüklerle bire bir örtüşmemektedir. Öyleyse mutlak sözcük çevirileriyle bir yere varmak pek mümkün görülmemektedir. Çeviri esnasında yaşanan güçlükleri ele alırken olaya örneklerle yaklaşmak konuyu daha da iyi aydınlatacaktır:

“Die Fahrzeuge dürfen nicht mehr als drei Tage parken!” (Özbek, 1988:4).

Söz konusu cümleyi mercek altına aldığımızda, cümlemin Türkçe’den aktarılmış bir ifade olduğu hemen dikkatimizi çekmektedir. Cümleyi geri Türkçe’ye çevirdiğimizde karşımıza şu şekilde bir ifade çıkacaktır:

“Taşıtlar üç günden fazla park edemezler!”

Çeviriyi birebir olarak karşılaştırdığımızda, sözcüklerin olduğu gibi Türkçe aslından Almanca’ya aktarıldığı gözlenmektedir. Zaten aktarılan cümlemin iyi bir çeviri işlemi olmadığı hemen göze çarpmaktadır. Kanaatimizce bu tür bir cümle Almanlar için pek alışıla gelmiş bir cümle olmayacaktır. Aynı cümle Almanya’da “Hier ist es verboten mehr als drei Tage zu parken” olarak kullanılmaktadır. Bu çeviride anadildeki izler göze çarpmamaktadır. Peki verilen örnekteki yanlış nedir? “Die Fahrzeuge dürfen nicht mehr als drei Tage parken” cümlesinde, araçların kendileri park etmektedir. Oysa taşıtlar sürücüler tarafından park edilirler. Öyleyse yabancı dilde doğru bir çeviri yapılmak isteniyorsa, anlam anadilin izleri olmadan aktarılmalıdır (Özbek, 1988:5). Aksi halde ortaya anlaşılmayan ya da anlaşılabilir bile doğru olmayan cümlelerle karşılaşabilmektedir. Alper’in (1993:6) dediği gibi:

“Daima aklımızda kalması gereken şey, çevirinin genel kültür, araştırma ve kusursuzluk gerektirdiğidir. Şüphesiz

buna erişmek çok güç olabilir, ancak en azından yaptığımızın en iyisi olması için çaba gösterebiliriz. Sanırım vasat sıfatını en az başıslayabilen çevirmenlik mesleğidir.”

Çeviride yaşanan güçlükleri farklı açılardan bakmak konuya açıklık getirecektir.

9.1. Sözlük Kullanımının Gözardı Edilmesi

Çeviride yaşanan hataların çoğunda, sözlük kullanmadan ya da uygun sözlüğün kullanılmamasından kaynaklanan hatalar olduğu gözlenmektedir. Çeviri yapan kişi bilgilerine aşırı güvenerek sözlüğe başvurma gereği duymamaktadır. Vereceğimiz örnek konuyu daha iyi aydınlatacaktır:

“Mittlerweile leben die Kommunarden in zehn unterschiedlichen grossen Wohngruppen. Und die meisten Erwachsenen arbeiten in den zwölf Arbeitsbereichen der Komune, nur noch wenige sind draussen beschäftigt, einer studiert Elektrotechnik [...] ein paar andere machen Ausbildungen oder Umschulungen ”(Langenscheidts, 1998:118).

Çevrilmesini istediğimiz metnin bu paragrafında şöyle hata ile karşılaşıldı: Şu sıralarda hayatlarını beraber idame ettiren kişiler on farklı yerde oturmaktadır [...] bir kaç meslek eğitimine katılmaktadır ya da okul değiştirmektedirler.

Yukarıda verdiğimiz örnekte konumuzu ilgilendirmesi bakımından son cümle önemli bir hatayı içermektedir. Öğrenci son cümlede geçen “Umschulung” sözcüğünü, hiç bilmediği halde muhtemelen hislerine güvenerek “okul değiştirmek” olarak çevirmiştir. Muhtemelen, bu sözcüğü çevirirken izlediği yol, bileşik sözcüğü ikiye ayırıp öyle anlamlandırmasıdır. “Um” ön ekinin Almanca’da değiştirmek için

kullanıldığını doğru tahmin etmiş, ancak “Schulung” sözcüğünde bu kadar şanslı değilmiş ve bu sözcüğe “okul” anlamını vermiştir. Oysa ilgili kişi bir sözlüğe başvurmuş olsaydı sözlükte bu sözcük için, farklı bir mesleğe (branşa) kaymak olduğunu görecekti, dolayısıyla bu basit yardım ile böyle büyük bir hatayı önlemiş olacaktı. Olay bu yönüyle basitlikle geçirilecek bir özellik taşımamaktadır. Ancak “der Autor setzt den Text über” cümlesinde olay daha trajik bir hal almaktadır. “Übersetzen” sözcüğünü ayrılabilir bir fiil olarak alan öğrenci, sözlük kullanımının ne denli önemli olduğunu bizlere bir defa daha ispat etmektedir. Sözlükler bizlere sadece anlam aktaran birer yardımcı unsur değildir. Sözlükler aynı zamanda bizlere sözcüklerin nerede kullanılmasının uygun olup olmadığını ve bazı gramer bilgileri de vermektedir. Örneğin bir sözcüğün geçişli olup olmadığını, ayrılabilir olup olmadığını, bir sözlük yardımıyla öğrenmek pek ala mümkündür. Ancak sözlük kullanımını bilmeyen bir kişi için bu durum pek mümkün olmamaktadır. Peki öğrenci nerede hata yapmıştır? Öğrenci basma kalıp bilgilerine güvenmiştir ya da sözlük kullanımını bilmemektedir. Oysa bunlara hakim olsaydı, sözlükte iki tane “übersetzen” fiilinin olduğunu görecekti ve birincisinin çeviri, ikincisinin de karşıya taşımak, geçirmek anlamına geldiğini görecekti. Ayrıca kelimenin çevirmek anlamında kullanırken ayrılamadığını ancak diğer anlamda kullanıldığında ayrılabilirdiğini görecekti. Elbette bunun için sözlükte geçen kısaltmalar ya da işaretler de bilinmesi gereken hususlardı. Bu durumları tespit eden Drosdowski (1977:143) şu tespitlerde bulunmuştur: “Solange die Menschen nicht den Umgang mit Wörterbüchern in der Schule gelernt haben, nützen die besten Wörterbücher nichts.” Bu sözleri şu şekilde özetlemek mümkündür: İnsanlar okullarda sözlük kullanımını öğrenmedikleri müddetçe, en iyi sözlükler dahi bir işe yaramayacaktır. Öyleyse sözlük kullanımını daha okul yıllarında ve ayrıntılı olarak öğretmek hiç de boş bir uğraş olmayacaktır. Son bir örnekle konuya açıklık getirmeye çalışalım:

“ Geç oldu ama ikinci kahvaltısı için sizi bekledik.” Cümlesini irdeleyen Özbek (1988:6) cümlelerin “ es ist spät, aber wir haben mit dem zweiten Frühstück gewartet” cümlesinden yanlış olarak çevrildiğini çok güzel bir şekilde tespit etmiştir. Çevirmen burda “das zweite Frühstück” ifadesini “ikinci kahvaltısı” olarak

aktarmıştır. Oysa çevirmen bir sözlük yardımıyla gayet kolay bir şekilde bertaraf edebilirdi. Yani bu kelimenin sabah kahvaltısı ile öğle yemeği arasındaki bir ara öğün olduğunu bilecekti. Çevirmen burada dil ve kelime bilgisine güvenerek böyle bir hata yapmıştır. Öyleyse bu örnekten çıkaracağımız sonuç, çeviri yaparken kelimelerin anlamlarının bazı durumlarda büyük farklılıklar gösterdiğini ve bunları çevirirken çok daha dikkatli olunması gerektiği ve uygun sözcükle çeviri işleminin gerçekleşmesi gerektiğidir.

9.2. Yabancı Dil Mantiğının Devreye Sokulması

Konuya yine Özbek'in (1988:7) irdelemiş olduğu örnekle yaklaşmak uygun olacaktır. "Sie sieht ein bischen strapaziert aus, wenn ich mich so ausdrücken darf; das macht die Stadtluft und dann sind da viele Feten" Thomas Mann'ın "Buddenbrooks" eserinden seçilen bu örnekte, Burhan Arpad'ın bir yanlışlığına dikkat çekilmiş. Yazar yukarıdaki cümleleri şu şekilde çevirmiştir: "Kusura bakmayın ama yorgunca bir haliniz var.... Şehir havasındandır..... Sonra bir sürü bayramlar..."

Cümleleri irdelediğimizde, yazarın Fransızcadan Almancaya geçmiş olan "Fete" kelimesini sözlükte ki birebir karşılığı olan "Bayram" kelimesiyle aktardığını görüyoruz. Oysa "bayram" kelimesi Türkçe'de, bütün ulusun ortak değeridir. Yani milletçe kutlanan bir gün veya günlerdir. Bayramın sözlük anlamı: ".....dini veya milli bakımdan hususi değeri olan ve milletçe kutlanan gün veya günlerdir." (Doğan, 1990:98) Yukarıdaki "Fete" kelimesinin konu bütünlüğü (Kontext) dikkate alındığında "Parti" ya da "Kutlama" şeklinde çevrilmesi uygun olacaktı. Bayram olarak çevrilmesi bambaşka bir etki uyandırmaktadır. Peki böyle bir hata nasıl oluştu. Çevirmen sözlüğe aşırı sadakat gösterdiğinden, dil mantığını devreye sokmamıştır. Oysa bazı durumlarda yabancı dil mantığıyla düşünmek çeviride büyük önem arz etmektedir. Bir çeviri işleminde sözlüğün en büyük yardımcımız olduğu doğrudur,

ancak bazı durumlarda en büyük yardımcımızın bile aciz kaldığı durumlar olabilir; bu gibi durumlarda takviye bir güç olan “yabancı dil mantığı” devreye girmelidir. Aksi takdirde değil iyi bir çeviri yapmak, yanlış çeviri yapmaktan bile öteye gidemeyiz.

Kendi asıll bir örneğimizle konuya açıklık getirmeye çalışalım. “Ich habe die Nase voll von dir, ich will dich nicht mehr sehen; da ist die Tür!”. Hazırlamış olduğumuz bir metinde geçen bu cümle çoğu öğrenci tarafından ya yanlış aktarıldı ya da tam anlaşılır bir şekilde çevrildi: “Bıktım senden, seni artık görmek istemiyorum kapı orda!”

Cümleyi analiz ettiğimizde, son kısmında yine mota mot olarak cümleye bağlı kalındığını ve bu sebeple orijinal cümlelerin mesajının aktarılamadığını görmekteyiz. Oysa verilen örnekte, Şahıs birisine öfkelenmekte ve onu bir daha görmek istememektedir. “....., da ist die Tür” ifadesinde vurgu olduğu tahmin edilmelidir. Dolayısıyla bu ifade sıradan bir kapı göstermek değildir. Yabancı dil mantığını devreye sokarak bu ifadenin “artık çek git!” , “burayı terk et!” anlamında kullanıldığını bilmek gerekmektedir.

Vermiş olduğumuz örneklerle “yabancı dil mantığının” çeviri işleminde ne denli önemli olduğunu göstermeye çalıştık. Ortaya çıkan sonuç, bazen sözcüklerin aciz kalabildiğidir. Sözcüklerin öneminin yanında, gerekli durumlarda “yabancı dil mantığının” devreye sokulması gerektiğini vurgulamaya çalıştık. Genelde bu gibi durumlarda öğrenciler büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Büyük bir çalışma gerektiren bu husus bilgi ve birikim açısından değerlendirilmesi gereken bir konudur.

9.3. Konu Bütünlüğünün Gözardı Edilmesi

Çeviri işlemlerinde yaşanan güçlükler arasında yer alan konu bütünlüğü unsuru bir çok kişi tarafından göz ardı edildiği için bariz hatalar yapılmaktadır. Konuşma dilinde cümleler farklı tonlamalarla farklı anlamlara gelmektedir, ancak yazı dilinde böyle bir durum söz konusu olmadığından, yani vurgunun nerde olduğunu ilk etapta anlayamadığımızdan ortaya bazı zorluklar çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda konu bütünlüğü (Kontext) göz önüne alınarak problem giderilmeye çalışılmalıdır. Kelimelerin birden fazla anlamları söz konusu olduğundan aynı husus bize büyük yardımlar sağlamaktadır. Bu hususa hazırlamış olduğumuz bir örnekle ışık tutmaya çalışalım. Hazırladığımız bir metni çevrilmesi için birkaç yabancı dil öğrencisine dağıttık ve bu metnin doğru olarak çevrilmesini istedik. Ancak öğrencilerin büyük çoğunluğu metnin aynı bölümünde zorluklarla karşılaştı. Vereceğimiz örnek öğrencilerin en çok zorlandığı ve en çok hata yaptığı bölümdür :

“ Manfred und Julia gingen sofort ins Geschäft, damit Julia sich ein schönes Kleid kaufen kann. Julia schaute sich im Geschäft um und sah das rote Kleid, das im Winkel des Geschäfts hing und sagte : ich möchte das rote Kleid an der Ecke anprobieren’. Drauf antwortete der Verkäufer : Sofort gnädige Dame. ”

Bir çok öğrenci bu paragrafı şu şekilde çevirmiştir: Manfred ve Julia, Julia’nın kendisine bir elbise alabilmesi için derhal bir mağazaya gittiler. Julia mağazada etrafına bakındı ve köşede asılı olan kırmızı elbiseyi fark etti ve şöyle dedi: “ Şu kırmızı elbiseyi köşede denemek istiyorum. ” Bunun üzerine satıcı : “ derhal hanımefendi ” dedi.

Evet paragraf geneli itibariyle doğru çevrilmiştir ancak bir cümlede büyük bir yanlış yapılmıştır. “ Ich möchte das rote Kleid an der Ecke anprobieren”cümlesi, “

“Şu kırmızı elbiseyi köşede denemek istiyorum ” şeklinde çevrilmiştir. Oysa doğrusu “ Köşedeki kırmızı elbiseyi denemek istiyorum” olacaktı. Peki böyle bir hata nasıl ortaya çıkmıştır? Hatanın sebebi cümledeki vurgunun hangi kelimedede olduğunun bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Şayet bu cümle sözlü olarak ifade edilseydi iş daha kolaylaşacaktı. Eğer bir kişi “ das Kleid ” “ elbise ” üzerine vurgu yapsaydı, cümlelerin anlamı “ Elbiseyi köşede denemek istiyorum olacaktı ” Eğer vurgu “ an der Ecke ” , “ köşede ” kelimesinde olsaydı cümle “ Köşedeki elbiseyi denemek istiyorum ” şeklinde anlaşılacaktı. Fakat böyle bir kolaylık yazılı metinde söz konusu değildir. Öyleyse yapılacak en makul iş, metindeki konu bütünlüğünü göz önüne almaktır. Şöyle bir mantık örgüsü çeviri işlemi kolaylaştıracaktır : Manfred’le Julia dükkana girmişti. Julia etrafına baktı ve kırmızı elbiseyi gördü. Bu elbiseyi beğendiğini ilk anda sadece kendisi biliyordu. Beğendiği elbisenin kırmızı olduğunu söylemek ve onu denemek için “ Köşedeki şu kırmızı elbiseyi denemek istiyorum ” demektedir. Olayı cümleler arasındaki bağlantılar açısından incelersek bu gibi durumları çözmek daha kolay olacaktır.

Görüşümüzü farklı bir örnekle destekleyelim : “ Es war nicht mehr da. Es schien so fest, dies kleine Ding, sie hatte es ja oft in den Händen gehabt, und doch war es in lauter kleine Stücke und Splitter zerbrochen, nicht mehr zu heilen; sie hatte die Trümmer dem Gläser gezeigt, der sie auslachte, und sie dann weggeworfen. Friedrich entließ die Magd ” (Özbek, 1988 : 11).

Herman Hesse’nin “ Innen und Außen ” adlı eserinden alınmış bu bölümde bir çevirmenimiz konu bütünlüğünü dikkate almadığı için hatalı bir aktarma yapmıştır. “ Friedrich entließ die Magd ” cümlesini “ Friedrich hizmetçiye gitmesini söyledi ” şeklinde çevirmiştir. “ entlassen ” kelimesinin iki anlamı vardır. Birinci anlamı “ işten çıkarmak ” ikinci anlamı “ gitmesine izin vermek ” . Çevirmen burada kelimenin ilk anlamının söz konusu olduğunu saptayamamıştır. Peki çevirmen bu tür bir hatayı nasıl önleyebilirdi? Bölümü gözden geçirdiğimizde, hizmetçinin bir cam ya da porselen nesneyi kırdığını, onu tamir ettirmek için bir ustaya götürdüğü fakat

ustanın ona gülüp bu nesnenin tamir edilemeyeceğini ima ettiğini görmekteyiz. Bu durum ev sahibini kızdırmış olacaktır. Hizmetçi bu kabahati yüzünden işten çıkarılmıştır. “Friedrich hizmetçiye gitmesini söyledi ” cümlesi anlamı tam olarak yansıtmamaktadır, çünkü şahsın işten atılıp atılmadığı anlamı bu çeviriyle pek anlaşılamamaktadır.

Bütün bu örnekler konu bütünlüğünün çeviri için ne denli önemli olduğunu bizlere açık bir şekilde göstermektedir. Özellikle çift anlam ifade edebilen cümlelerde bu konu daha da büyük bir önem arz etmektedir. “ Ali sagt, daß er gehen würde ” cümlesi bu konu için güzel bir örnek teşkil edilmesidir. Bu cümleyi tek başına çevirmek iki anlamı beraberinde getirecektir. “ Ali onun (er) gideceğini söylemektedir. ” Cümle tek başına her iki anlamı da içermektedir. Hangi anlamın kast edildiği ancak bir paragraf ya da metin bağlamında ortaya çıkabilir. Görüldüğü gibi bu cümle, konu bütünlüğünün göz ardı edilmesinin, çeviri işlemi için ne ifade ettiğini tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

9.4. Mecazi İfadelerin Gözardı Edilmesi

Mecazi ifadelerin tespit edilmemesi çeviri işlemi zorlaştıran başka bir faktördür. Çoğu zaman bu ifadeler kelime anlamlarıyla çevrilmektedir. Böyle olunca anlaşılabilir bazen de gülünç durumlar ortaya çıkmaktadır. Mecazın ne olduğunu kısaca tanımlayalım : “ Bir sözün gerçek manasında kullanmayıp, ilgi ve benzerlik bağı bulunan başka bir manada kullanılmasına mecaz denir ” (Doğan, 1990: 753).

Türkçe’imizde mevcut olan mecazi ifadeler günlük hayatımızda ve yazılı metinlerde sıkça kullanılmaktadır. Durum böyle olunca hepimiz mecazları farkında bile olmadan kullanmaktayız. Örneğin “ Annem sobayı yaktı. ” cümlesi herkes tarafından kolaylıkla anlaşılan bir cümledir. Bu cümleyi duyarken veya kullanırken

bunun mecazi bir ifade olduğunu pek düşünmeyiz. Oysa cümleyi mercek altına aldığımızda “ sobayı yakmak ”, ifadesinin mecazi anlamda kullandığını görmekteyiz. Aksi taktirde sobanın kendisinin yakıldığını düşünmemiz gerekirdi. Oysa sobanın içindeki yakıt (kömür, odun v.s.) tutuşturulmaktadır, yoksa soba yakılarak imha edilmemektedir. İşte ana dilimizde otomatik bir süreç olarak gerçekleşen bu tip ifadeler, yabancı dilde aynı kolaylıkla anlaşılamamaktadır. Konuya yine örneklerle yaklaşmak uygun olacaktır.

“Lokantamızdaki yemekler çok güzeldir, bir deneyin, parmaklarınızı yiyeceksiniz ” cümlesini bire bir olarak çevirdiğimizde ortaya şöyle bir cümle çıkacaktır : “ Die Speisen in unserem Restaurant sind hervorragend, kosten Sie mal. Sie werden Ihre Finger essen. ” cümle ilk bakışta Almanca ifadeyi karşılar nitelikte görünmektedir, oysa “ parmaklarınızı yiyeceksiniz” ifadesi Türkçe’imizde “ çok beğeneceksiniz ” anlamını karşılayan mecazi bir anlam içermektedir. Ancak “ Sie werden Ihre Finger essen ” olarak aktarılan bu cümle bir Almanda yanlış anlaşılmalara sebebiyet verecektir. Cümle bu haliyle Türkçe’deki etkiyi ve mesajı verememektedir. Burada anlamı aktarmak işi kolaylaştıracaktır. “ Die Speisen werden Ihnen unvergesslich bleiben ”, “ Sie werden es nicht glauben ” şeklinde aktarmak Türkçe’deki etki ve mesajı çok daha iyi yansıtabilecektir.

“Soviele Menschen sind in diesem kleinen Raum. Die Luft ist wie zum Schneiden ” Bu cümlelerin bir öğrenci tarafından şu şekilde çevrildiğine şahit olduk : “ Bu küçük odada çok insan var, hava kesilecek gibi. ” Elbette bu cümlelerin bir Türk okur tarafından anlaşılmasını beklemek pek mümkün olmayacaktır. Almanca’da kullanılan “ Die Luft ist (wie) zum Schneiden ” ifadesi mecazi bir anlamda kullanılmıştır ve havanın ağırlaştığını oksijenin tükendiğini harika bir şekilde ifade etmektedir. Öyleyse Türkçe ifadede bu durumu en iyi şekilde yansıtabilecek sözlerin seçilmesi gerekmektedir, aksi taktirde cümle havada asılı kalacaktır ve herhangi bir mesaj vermeyecektir.

Konumuza yine Özbek'in (1988 : 13) bir tespitiyle son verelim “ Zukunft tat sich blau und sonnig ” cümlesinin bir çevirmenimiz tarafından “ Önünde gelecek, masmavi ve günlük güneşlik açılıyordu ” şeklinde çevrildiğine işaret edilmektedir. Bu ifadenin Türk okurunda, Almanca da verdiği etkiyi yansıtmadığını tespit eden Özbek cümleyi şu şekilde çevirmenin daha uygun olacağını savunmaktadır. “ Gelecek artık ümit dolu neşeli günler vaat ediyordu. ” Gerekçe olarak mavinin Almanca da umudu “ güneşin ” aydınlık ve neşeli, güzel günler için kullanılabilen ifadeler olduğu gösterilmiştir.

Böylelikle “çeviri işlemi esnasında yaşanan güçlükler” başlıklı bölümün sonuna gelmiş olduk. Meseleye farklı açılardan bakarak çeviri işleminin ne denli bir dikkat, bilgi ve birikim gerektiğini ortaya koymaya çalıştı. Bu gibi zorlukları bilmek, oluşabilecek hataları önleme açısından bir ön şarttır.

Konuya yabancı dil öğretimi açısından yaklaşırsak, ele alınan bütün güçlüklerin yabancı dilde kaleme alınmış cümlelerin doğru bir şekilde anlaşılmasını engellediğini görürüz. İyi bir çeviri yapmanın önce yabancı dilde yazılanları iyi (doğru) anlamaktan geçtiğini düşünürsek, bu gayenin yabancı dil öğrencilerinin de gayesi olduğunu görmekteyiz. Öyleyse amaç kavramak, doğru anlamak ise, ele aldığımız bu bölümün yabancı dil öğrenen bütün öğrenciler için önem taşıdığını söylemek yanlış olmasa gerek. İncelediğimiz güçlükler çeviri derslerinde yer aldığında öğrenciler daha da bilinçlenecek ve ders hocalarının tecrübelerinden de faydalanma imkanına kavuşacaktır. Çeviri dersleri herhangi bir metnin çevrilmesini istemek ve sonunda da doğrusunu vermek olarak gerçekleştirilirse pek bir fayda sağlayamayacağı bilinmelidir. Bu durumu çırağına mesleğin inceliklerini öğretmek istemeyen bir ustanın çırağına iş esnasında sırtını dönmesine benzetmek yanlış olmasa gerek.

X. BÖLÜM

ÇEVİRİ ÜZERİNE KISA BİR ROPÖRTAJ

Çalışmanın bu bölümünde, uzun yıllar çeviri dersleri vermiş ve halen Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Bölümünde Çeviri dersleri veren Yrd. Doç. Dr.Adnan Şenocak' la çeviri üzerine gerçekleştirdiğimiz bir röportaja yer vermek istiyoruz.

Oğuz YÜCEL : Hocam, kaç yıldır çeviri dersleri veriyorsunuz?

Adnan ŞENOCAK : Değişik sınıflarda yaklaşık yirmi yıldır bu dersleri vermekteyim.

Oğuz YÜCEL : Hocam, çeviride öğrencilerin karşılaştığı güçlükleri ana hatlarıyla izah edebilir misiniz?

Adnan ŞENOCAK : Genelde en sık görülen hatalar öğrencilerin gramer, kelime hazinesi (kelime seçimleri) ve anadil bilgisi gereken durumlarda görülmektedir. Elbette bunlar öğrencilerin karşılaştığı tüm güçlükler değil ancak ana hatlarıyla bu alanlarda güçlüklerin yaşandığını söylemek, yanlış olmasa gerek.

Oğuz YÜCEL : Öğrenciler çeviri işleminde ana dilden yabancı dile mi yoksa yabancı dilden ana dile mi zorlanıyorlar, sebepleriyle açıklar mısınız?

Adnan ŞENOCAK : Bu sorunun cevabı açıktır. Yani ana dilden yabancı dile gerçekleştirilen çevirilerin daha zor olduğu günümüzde bilimsel olarak ispatlanmıştır. Sebebine gelince yabancı dil, şayet o dilin konuşulduğu ülkede yaşamıyorsanız, hep pasif olarak insanın zihninde yer alır, oysa ana dil günlük hayatta sürekli kullanılmaktadır ve böylelikle hep aktiftir. Tabiri caizse biz anadilimiz bakımından hep antrenmanlıyızdır.

Oğuz YÜCEL : Çeviri işleminin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğini savunuyorsunuz?

Adnan ŞENOCAK : Kısaca izah edeyim: Çeviri, anlamı eksiltmeden ve de azaltmadan ana dilin sunduğu imkanlarla en uygun karşılığı vererek yapılmalıdır.

Oğuz YÜCEL : Hocam çevirinin yabancı dil öğretiminde bir metot (araç) olarak kullanılmasını doğru buluyor musunuz?

Adnan ŞENOCAK : Evet, çünkü eskiden beri dil öğretiminde çeviriden faydalanılmıştır ve halen de faydalanılmaktadır. Bildiğiniz gibi gramer – çeviri – metodu, çeviride olağan bir metottur. Her ne kadar gramer – çeviri – metodu eleştirilse de bir çok öğretmenin bu yöntemi kullandığı da bir realitedir.

Oğuz YÜCEL : Yabancı dil öğretimi açısından çeviriye nasıl yer verilmelidir?

Adnan ŞENOCAK : Öncelikle metinlerin sınıfın genel seviyesine uygun olması gerekmektedir. Ayrıca metinlerin güncel konuları içermesi öğrencinin ilgisini çekmesi bakımından yararlı olacaktır. Daha üst sınıflarda metinler genel kültür ve bilimsel ağırlıklı olabilir. Tecrübelerime göre metinler çok uzun olmamalıdır, yani bir metin bir ders saatinde işlenebilecek uzunlukta olması öğrenci için daha uygun olacaktır. Ayrıca başlangıçta metinlerde çok yabancı kelimeler geçmemesi de önemli bir faktördür, belli bir zorluk derecesine göre konular seçilmelidir. Son olarak yabancı dil öğretimi anlamında çeviriden daha verimli faydalanmak için mutlaka cümle analizlerine yer verilmelidir.

Oğuz YÜCEL : Hocam, çevirilerin temel dil becerilerinin kazanılmasındaki rolüne değinebilir miyiz?

Adnan ŞENOCAK : Uygun malzemeler, daha doğrusu uygun metinler seçilirse elbette dil becerileri açısından çeviriden azami olarak faydalanılabilir. Örneğin konuşma becerisi geliştirmek istiyorsak, diyaloglara ya da konuşma cümlelerinin sıkça geçtiği metinlere yer verilmelidir. Aynı mantıkla diğer dil becerilerine de yaklaşırsa çeviriden faydalanmak pekala mümkündür.

Oğuz YÜCEL : Yabancı dil öğretiminde çeviriden faydalanmak öğrenciye neler kazandırır?

Adnan ŞENOCAK : Bu soruya iki aşamada cevap vermek gerekir: Dil açısından çeviri kelime hazinesini ve gramer bilgisini kazandıran önemli bir etkinliktir. Ayrıca çeviri söz konusu yabancı dilin konuşulduğu ülkenin kültürü ve mentalitesi hakkında da önemli bilgiler vermektedir.

Oğuz YÜCEL : Sizce, yabancı dil öğretiminde çeviriden faydalanırken olumsuzluklara da rastlanılmakta mıdır?

Adnan ŞENOCAK : Bu yabancı dil öğreten eğitimcinin tarzına göre değişir. Şayet öğretmen basmakalıp çeviri yöntemleriyle dersi sürdürürse öğrencinin yabancı dili öğrenmesi yavaşlayabilir ya da zorlaşabilir.

Oğuz YÜCEL : Hocam, yabancı dil öğretiminde asıl amacın iletişimi sağlamak yani o dili konuşmak olduğunu biliyoruz. Çevirinin bu bağlamda katkı sağlayabileceğini düşünüyor musunuz?

Adnan ŞENOCAK : Evet, ancak böyle bir amacı gerçekleştirmek için konuşma dilinin sıkça geçtiği metinlere yer verilmelidir. Bunun yanı sıra video, teyp vs. Gibi görsel işitsel araçlardan faydalanmak gerekir. Bu araçları kullanırken de sözlü çevirilere ağırlık verilmesi çok faydalı olacaktır.

Oğuz YÜCEL : Hocam, öğrencilerin yazılı kağıtlarını okurken hangi ölçütleri göz önünde bulunduruyorsunuz? Başka bir deyişle öğrencilerin çeviri dersinden iyi bir not alabilmesi için çeviri işleminde nelere dikkat etmeliler?

Adnan ŞENOCAK : Göz önünde tuttuğum kriterleri kısaca şöyle sıralayabilirim: Öğrencinin anlamı tam olarak verip vermediği, uygun düşen kelimelerin seçimi, aktarımlar okunduğunda kulağı tırmalamaması. (çeviri kokmaması) ve üslubun doğru olarak aktarılması gibi.

Oğuz YÜCEL : Yabancı dil öğretiminde o dilin kültürüne değinmek gerekir mi?

Adnan ŞENOCAK : Elbette, zaten dil ile kültür bir kağıdın arka ve ön yüzü gibidir, Yani ayrılmaz bir bütündür. Yabancı dili o dilin kültürüne değinmeden öğretmek, çatısı olmayan bir eve benzer, siz böyle bir evde oturmak ister misiniz?

Oğuz YÜCEL : Çevirinin dil ve kültür içindeki yeri nedir?

Adnan ŞENOCAK : Çeviri bu bakımdan da etkin bir rol oynamaktadır. Çevirilen büyük eserler sayesinde ülkeler birbirleriyle kelime ve kültür alış-verişlerinde bulunurlar. Bir başka deyişle çeviri, kelime ve kültür transferini sağlayan önemli bir fenomendir.

Oğuz YÜCEL : Hocam son olarak şunu sormak istiyorum; çeviriden bir yabancı dil öğretim aracı olarak yararlanırken hangi tür metinlerden faydalanmak gerekir?

Adnan ŞENOCAK : Bu sorunuza şu, şu metinlerden faydalanılması gerekir demek mümkün değil, zira metin seçimleri amaca yönelik yapılır. Önemli olan metinlerin sınıfın seviyesine uygun seçilmesidir. Böylelikle öğrencinin derse soğuk bakması sıkılması önlenmiş olur. Örneğin 1. sınıftaki bir öğrenciye ağır bir tiyatro metninin

verilmesi ne kadar doğru olur. Böyle bir durum sınıftaki motivasyonu tamamen bozar. Yoksa seviyeler uygun olduktan sonra, Roman, şiir, öykü, deneme, tiyatro gibi türlerden pekala faydalanılabilir. Bir başka önemli olan hususta metinlerin bir ders saati için 100 kelimeyi aşmamasıdır. Aksi takdirde yine öğrencinin motivasyonu ve konsantrasyonu bozulabilme tehlikesiyle karşılaşılabilir.

Oğuz YÜCEL : Hocam, bize zaman ayırıp, bu değerli bilgileri bizimle paylaştığınız, analitik incelemelerinizde öğrencilerinizden faydalanma imkanını bize verdiğiniz için size çok teşekkür ederim.

Adnan ŞENOCAK : Şayet çalışmanıza bir katkı sağlayabildiysem ne mutlu bana.

SONUÇ

Çevirinin yabancı dil öğretiminde kullanılmasının uygun olup olmadığı son zamanlarda sıkça tartışılan bir konu olmuştur. Çalışmamızda bu hususta ayrıntılı bir şekilde değinilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızın neticesinde çeviriden yabancı dil öğretiminde bir araç olarak faydalanılmasının büyük yararlar sağlayacağı kanaati uyanmıştır. Başka bir deyişle çevirinin hem iletişim amaçlı hem de pedagojik (dil öğretimi amaçlı) amaçlı olarak, dil öğretimine katkı sağladığı aşikardır. Öğrencinin etkinliğini gerçekleştirebilmek için, yabancı dilde hayati önem taşıyan dört dil becerisine hakim olması gerekmektedir. Bu bilgilerin üzerine o dilin kültürüne de vakıf olması vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bu haliyle çeviri dil öğretiminde çok uygun bir motivasyon aracıdır.

Öğrenci çeviri sayesinde öğreneceği dili, ana diliyle mukayese edebilme imkanına kavuşmaktadır, böylelikle dilin inceliklerini, çalışma prensiplerini daha iyi kavrayabilmektedir. Çevirinin dil bilgisi açısından neler kattığını ilgili bölümlerimizde ayrıntılı olarak ele aldığımızdan, burada bunları tekrarlamayacağız, ancak çevirinin dil becerileri açısından sağladığı faydaların yanı sıra ilgili dilin kültürünü ortaya koyması öğrenciye ayakları sağlam yere basan bir yabancı dil bilgisi sağlamaktadır.

Çevirinin uygun metin seçimleriyle (diyalog, konuşma cümleleri geçen metinler vs.) konuşma becerisini de geliştirdiği hep göz ardı edilen bir husus olmuştur. Öğretmen konuşma becerisini,derste zaman zaman yer verebileceği sözlü çeviri etkinlikleriyle pekala geliştirebilir. Ancak sözlü çevirinin (simültane) apayrı bir araştırma konusu olacağından bu konuya fazla değinilmemiştir.

Kısaca çeviri, bilgiye ulaşmanın bir yoludur. Bu yüzden öğrenciye yorumlama ve akıl yürütme gibi becerilerin sınıf içinde iyi bir organizasyonla kazandırılması gerekmektedir. Çevirinin hedeflerini amaçlarını öğrenciye açıklamak, öğrencinin motivasyonunu artıracaktır. Çeviriden dil öğretiminde faydalanırken, çeviri işlemini cazip eğlendirici hale getirerek gerçekleştirmek gerekir.

Öğrenciye çeviri işlemi esnasında kendisinin bir aktarıcı, bir iletici olduğunun farkına vardırarak, öğrencinin derse daha iyi sarılmasını zorunlu kılacaktır. Zira bir iletici durumunda olan insanın yapacağı hatanın üçüncü kişileri (örneğin okur) de etkileyeceği gerçeği, aktarıcı durumundaki öğrenciyi dili öğrenme konusunda daha bilinçli olmaya itecektir.

Çevirinin bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmesi onu dil öğretiminde bir araç olarak kullanılmasına mani olmamalıdır. Bir doktor hastasının tedavisinde, bir ilacı bazı yan etkileri olmasına rağmen reçeteye yazmaktan nasıl çekinmezse, eğitimci de dil öğretiminde çeviriyi de eğitim reçetesine yazmaktan çekinmemelidir. Bu durumda faydalı unsurların zararlı olanlarından çok daha baskın olması ilkesi geçerli olmaktadır. Çeviri bu bakımdan dil öğretiminde vazgeçilmez bir etkinliktir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Tahsin (1996). **Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış**. Ankara

Ankaraner Beiträge zur Germanistik (1986).-Sondernummer- Symposium über Deutschdidaktik.Kulturelle Austausch. Ankara

Atsız, Bedriye-Hans Joachim Kissling (1974). **Sammlung Türkischer Redensarten**. Wiesbaden.

Beaugrande,R./Dressler,W. (1981). **Einführung in die Textlinguistik**. Tübingen.

Bartsch, Rudolf (1987). *Kulturspezifische Aspekte des Fremdsprachenerwerbs am Beispiel der expressiven Sprechakte im Türkischen*. Yayınlandığı yer: Info DaF. Nr.3.14. Jahrgang, Juni.

Bausch, K.S., Herbert Christ und H. Jürgen Krumm (1995). **Handbuch Fremdsprachenunterricht**. Tübingen.

Boztaş, İsmail (1992). **Yabancı Dil Eğitimi ve Çeviri, Çeviribilimi ve Uygulamaları**. Ankara.

Brinker, Klaus (1992). **Linguistische Textanalyse**. Berlin.

Catford, J.C. (1967). **A Linguistic Theory of Translation**. London.

Demirel, Özcan (1993). **Yabancı Dil Öğretimi**. Ankara.

Doğan, Mehmet (1990). **Büyük Türkçe Sözlük**. Ankara.

Drosdowski, Günter (1977). **Nachdenken über Wörterbücher**. Mannheim.

Drosdowski, Günter (1989). **Duden Deutsches Universalwörterbuch**. Mannheim.

Duff, Alan (1989). **Translation**. Oxford University Press. Oxford.

Erdei, Gyula (1981). **Zum Problems des Übersetzens im Fremdsprachenunterricht**. Yayınlandığı yer: Bausch Richard, Franz Rudolf: Übersetzen und Fremdsprachenunterricht.

Erden, Aysu (1988). **Çeviri Yöntemi Üzerine Gözlemler**. Yayınlandığı yer: Metis Çeviri, sayı 5, sayfa 33-41. İstanbul.

Erden, Aysu (1992). **İleri Düzeyde Yabancı Dil Öğretiminde Çevirinin Katkıları**, Dilbilim 20. Yıl Yazıları. Ankara.

Erol, Burçin (1988). **İngilizce'den Türkçe'ye Film Çevirileri Üzerine Bazı Gözlemler**. Yayınlandığı yer: Metis Çeviri sayı 4, sayfa 29-34. İstanbul.

Ethemoğlu, Armağan (1987). **Almanya'daki Türk Çocuklarının Dil Öğretiminde Çeviri Derslerinin Yeri**. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, sayfa 7-12. Ankara.

Gülmez, Gülnihal (1993). **İletişim ve Yabancı Dil Amaçlı Çeviri Eğitimi**, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. IV. Ulusal Çeviri Semineri. Bursa.

Günyol, Vedat (1986). **"Çeviri Sorunları"**. Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., sayfa 90-91. İstanbul.

Güttinger, Fritz (1963). **Zielsprache Theorie Und Technick des Übersetzens**. Zürich.

- İlkhan, İbrahim (1989). *Die Rolle der Übersetzung in der Sprachdidaktik*. In **Ankaraner Beiträge zur Germanistik**, s113-117. Ankara
- Kayayerli, Müjdat (1993). *Çeviri Eleştirileri ve Çeviride Eşdeğerlilik*. **Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**. IV. Ulusal Çeviri Semineri.Bursa.
- Kollner, Werner (1979). **Einführung in die Übersetzungswissenschaft**. Quelle Mayer, Heidelberg.
- Kollner, Werner (1987). **Einführung in die Übersetzungswissenschaft**. Quelle Mayer Verlag, Heidelberg.
- Königs, Frank (1979). **Übersetzung in Theorie und Praxis**. Bochum.
- Köksal, Dinçay (1995). **Çeviri Kuramları**. Ankara.
- Kuruyazıcı, Nilüfer (1986). *“Çeviri Sorunları”*. **Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi**, **Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.**, sayfa 88-89. İstanbul.
- Langenscheidts Sprach Illustrierte, Okt.-Dez.,1998.
- Nelson, Francis (1958). **The Structure of American English**. Ronald Press Company.
- Neubert, Albert (1973). **Theorie und Praxis der Übersetzungswissenschaft**. In: **Beiträge**, s.120-140.
- Neuner, Gerhard (1981). **Übersetzungstypologie zum kommunikativen Deutschunterricht**.
- Nida, E.A. (1976). **A Framwork for the Analysis and Evulation of Theories of Translation**.

Oskar, Els (1983). **Multilingualism and Multiculturalism from the Linguist's Point of View: Husen Torsten and Multicultural and Multilingual Education in Immigrant Countries.** Oxford.

Özbek, Yılmaz (1988). **Die Quellen der Übersetzungsprobleme.** Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları. Erzurum.

Reiss Katharina-H.J. Vermeer (1984). **Grundlagen Einer Allgemeinen Translationstheorie.** Tübingen.

Savory, Theodore (1984). **Tercüme Sanatı** (çeviren, Hamit Dereli), MEB Basımevi. İstanbul.

Schreiber, Michael (1993). **Übersetzung und Bearbeitung.** Tübingen.

Snell Mary-Hornby/Mira Kadric (1995). **Grundfragen der Übersetzungswissenschaft.** Wien.

Snell Mary-Hornby/ Paul Kußmaul, Peter A.Schmitt (1995). **Handbuch Translation.** Tübingen.

Stegu, Martin-Rudolf de Cillia (1997). **Fremdsprachendidaktik und Übersetzungswissenschaft.** Band-1. Frankfurt am Main.

Stolze, Radegundis (1992). **Hermeneutisches Übersetzen, Linguistische Kateogrien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen.** Tübingen.

Störig, Hans J. (1963). **Das Problem des Übersetzens.** Darmstadt. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Tekinay, Alev (1985). **Wörterbücher der idiomatischen Redensarten**. Klett Verlag.

Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi IV. Ulusal Çeviri Semineri, Özel Sayısı, 1993 Bursa.

Vardar, Berke (1978). **Başlıca Dilbilim Terimleri**. İstanbul.

Wills, Wolfram (1977). **Übersetzungswissenschaft, Probleme und Methoden**. Stuttgart.

Wills, Wolfram (1980). **Übersetzungswissenschaft**. In: **Angewandte Linguistik** (Wolfgang Kuhlwein / Albert Raasch), Tübingen.

Wills, Wolfram (1988). **Konition und Übersetzung, zu Theorie und Praxis der menschlichen und maschinellen Übersetzung**. Tübingen.

Winter, W (1961). **Impossibilities of Translation**, in Arnolds / Shattuck. s.68-82.

Yücel, Tahsin (1986). *Çeviri ve Sorunları, Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi*. Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş.. İstanbul.

Yücel, Erdinç (2000). **Didaktik Und Methodik Der Deutschen Sprache In Türkischen Primarbildungschulen**. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Zatlin, Phyllis (1994). **Observations on Theoretical Translation**. Translation on Review.